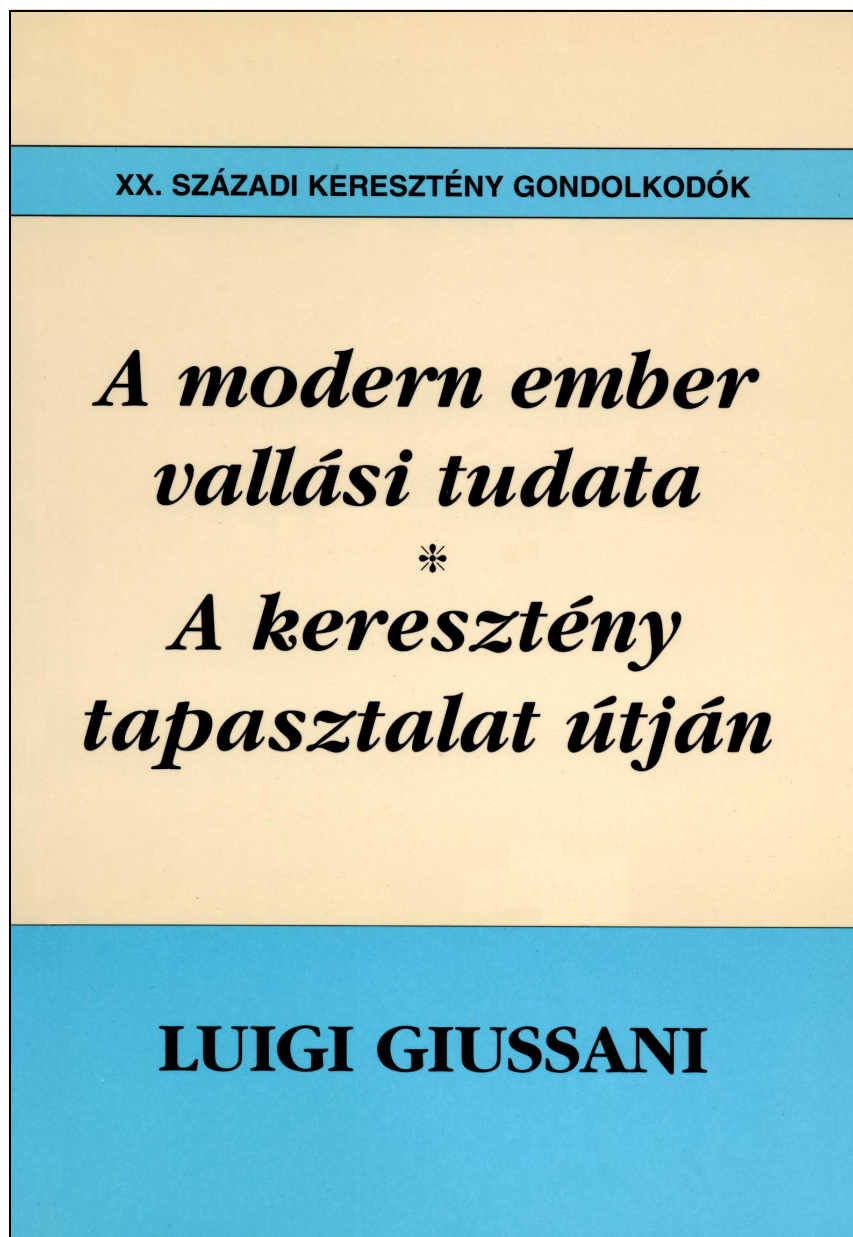

Luigi Giussani
A modern ember vallási tudata
A keresztény tapasztalat útján

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Luigi Giussani
A modern ember vallási tudata
A keresztény tapasztalat útján

XX. SZÁZADI KERESZTÉNY GONDOLKODÓK – 4

Sorozatszerkesztő:
Lukács László

A művek eredeti címe:
La coscienza religiosa nell'uomo moderno
és
Tracca d'esperienza christiana

Fordította:
Domokos György

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv második kiadásának elektronikus változata. A könyv 1999-ben jelent meg a Vigilia Kiadó gondozásában az ISBN 963 794 49 5 azonosítóval. Az elektronikus változat a Vigilia Kiadó engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Vigilia Kiadó tulajdonában marad.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Luigi Giussani két műve.....	5
A modern ember vallási tudata.....	7
Előszó.....	7
I. rész: „Az emberiség hagyta el az egyházat?”.....	7
1. fejezet: Feledékenység az ember vallásos fejlődésének útján.....	7
Híd az ember és célja között.....	7
Egy rendkívüli eset.....	8
Valami történt.....	8
2. fejezet: Hogyan történhetett?.....	9
Az ember mint „isten”.....	10
Honnan származnak az ember energiái?.....	11
Az ember mint Prométheusz.....	12
3. fejezet: Van is Isten, nincs köze hozzánk.....	12
A laicizmus.....	13
A laicizmus következményei.....	13
4. fejezet: A hármasság legjelentősebb jellemzője.....	14
A derékba tört optimizmus.....	14
Egy epizód és egy jóslat.....	15
5. fejezet: A modern ember kulturális eltévelyedése.....	16
Aggodalom az élet jelentésének talányos voltával szemben.....	16
Etikai elkeseredés.....	17
Antropológiai következmények.....	18
6. fejezet: A választás.....	20
II. rész: Vagy „az egyház hagyta el az emberiséget?”.....	23
1. fejezet: A kereszténység protestantizálódása.....	23
A szubjektivizmus.....	23
A moralizmus.....	24
A keresztény esemény szerves egységének meggyengülése.....	24
2. fejezet: A kereszténység mint objektív tény.....	25
A kinyilatkoztatás a történelemben.....	25
A cél felé tartó út objektivitása.....	26
Az erkölcs mint kegyelem.....	26
3. fejezet: A keresztény tény két alapvető jellemzője.....	27
Totalizáló tény.....	27
A hit kultúrává válik.....	28
4. fejezet: A keresztény tény mint jelenlét.....	28
Post-scriptum.....	29
A keresztény tapasztalat útján.....	30
1. fejezet: Az emberi probléma felvetése.....	30
Az emberség megtapasztalása.....	30
A magány.....	31
A közösség.....	31
A tekintély.....	32
Az ima.....	33

2. fejezet: A Krisztussal való találkozás	34
Az eredmény	34
Egy különleges jelenlét	35
A természet ura	35
Ő ismer és megért minket	35
Az Ige Ura	36
A jó pásztor	36
Kicsoda Ő?	37
A találkozás ma	38
Az elkötelezettség	38
3. fejezet: A Lélek ajándéka	39
Az isteni megtapasztalása	39
Az ajándék megtapasztalása	40
Az új közösség	41
Az egyetlen tekintély	42
„Mi Atyánk”	43
4. fejezet: A keresztény lét	44
A hivatás	44
A szeretet	45
Egyetemesség	46
Függelékek	48
1. függelék: A módszerről	48
2. függelék: A találkozás	50
A találkozás	50
Az igazoló találkozás	53
A találkozás mint kegyelem	56
A találkozás mint tapasztalat	58
3. függelék: A keresztény meghívás módszertani vonatkozásai	59
Egyszerű a közlésben	59
Szabadság	60
Cselekvés	61
Kézzelfoghatóság	62
Teljes a dimenziókban	63
Kultúra	63
Szeretet	64
Katolicitás: missziós dimenzió	65
Közösségi a megvalósításban	66
Személyes csatlakozás	67
A funkciók sokfélesége	68
Tekintély	69
Látható egység	70
Határozott gesztus	70
Luigi Giussani	72

Luigi Giussani két műve

Századunk keresztény gondolkodói között sajátos szint képvisel Luigi Giussani munkássága. Gazdag életművéből ez a kötet két alapvető munkát tartalmaz: *A modern ember vallási tudata* és *A keresztény tapasztalat útján* című írásokat. A közölt írások jellege különböző; keletkezésük ideje is jelentősen eltér. A második helyen álló munka jóval korábbi (1960), mint az első, mely az 1980-as évekből való. A fiatalok körében végzett lelkipásztori munka két állomását jelentik. A régebbi munka (*A keresztény tapasztalat útján*) a *Comunione e liberazione* mozgalomnak mintegy kezdeti vezérkönyvéül szolgált. Az újabb írás (*A modern ember vallási tudata*) különböző egyetemeken tartott előadások gyűjteménye. Az alapvető hittani bevezetés logikájának sorrendjében a vallás általános témája megelőzi a keresztény hit sajátos tartalmainak kérdését. Innen adódik a magyar fordítások elhelyezési sorrendje a kötetben belül.

A szerző (rövid életrajzát lásd a kötet végén) a Milánói Katolikus Egyetemen a teológiai bevezetést tanította évtizedeken át. Ennek a tantárgynak a katolikus egyetemek keretében az a szerepe, hogy a világi tudományokat tanuló diákok műveltségükhöz méltó színvonalon bevezetést nyerjenek hitünk rendszerének mélyebb összefüggéseibe. Ennek a bevezetésnek azonban olyan módon kell történnie, amely számos hittudományi szakkifejezést, meghatározást a hétköznapi nyelven megfogalmazott leírással helyettesít, tesz hozzáférhetővé. Giussani atya éppen ennek a nagymestere. A mai emberek mindennapi tapasztalataiból kiindulva vezet el a vallás és a keresztény hit jelenségéhez, létjogosultságuk elfogadásához. Nem klasszikus értelemben vett összehasonlító vallástudományt vagy fundamentál-teológiát tanít, hanem a személyes emberi tapasztalatokból kiindulva építi fel az olvasóban, a hallgatóban azt, amit a katolikus hit rendszerének is nevezhetünk. Ez a módszer azzal a különleges előnnyel jár, hogy nem pusztán elméleti tudást közvetít, hanem a megélt hit átadását segíti.

De Giussani ravasz művész. A modern ember vallási tudatáról szólva a tapasztalásból indul ugyan ki, de elemzése magában foglalja az alapvető hittan első legfontosabb részének, a *demonstratio religiosának* a lényeges témáit. Ennek keretében bemutatja, hogy az ember önmagában nem magyarázata saját magának, nem tudja elfogadhatóan indokolni céljait. Csodálatos energiái felsőbbrendű, hozzá képest transzcendens forrásból erednek. Ezzel eljut az Isten fogalmáig, hogy onnan az Isten és ember helyes viszonyának, vagyis a vallásnak a kérdéséhez lépjen tovább. Ezt követően a jelenkori ateizmus háttéréből kiindulva a filozófiai reflexiónak az emberi élet számára károsnak tűnő „eredményeit” vizsgálja. Ezután áttér a kereszténység témájára. A keresztény vallást mint a kinyilatkoztató Isten válaszát érzékeli az emberben rejlő vallási igényre és objektív szükségletre. Tudatában van a mai közfelfogás és a kereszténység közötti távolságnak. Ennek okait sem egysíkúan szemléli. Komolyan veszi a kérdés mindkét oldalát. Egyaránt vizsgálja az emberiségnek az egyház által képviselt értékektől és emberi magatartástól való eltávolodását és az egyháznak azokat a magatartási és gondolkodási formáit, melyek nehezítik, hogy érthetően adja meg a mai embernek, ami számára a legszükségesebb: a megváltás személyhez szóló és életet átalakító üzenetét. Ezek közt az egyházat gátló tényezők közt a szerző a hívők körében is eléggé elterjedt szubjektívizmust, a pusztán emberi és kulturális kategóriákban mozgó moralizmust és a keresztény esemény szerves egységének meggyengülését látja a legfontosabbnak. Mindezzel azonban ez a munka eljut az alapvető hittan második nagy témaköréhez, a *demonstratio christianához*, vagyis a keresztény vallás sajátos, egyedülálló értékének bemutatásához.

Ez az a pont, ahol a kötetben foglalt másik írás folytatja a gondolatmenetet. *A keresztény tapasztalat útján* című munka ugyanis az általános emberi tapasztalás néhány tényére is már keresztény szempontból, hitünk tényeit az általános emberi dolgok megvilágítására

felhasználva utal. A Krisztussal való találkozás, a keresztény ember meghívása, a keresztény lét és annak közösségi vonatkozása, az egyház, a krisztusi tekintély, mely az egyházban tovább él, a hagyomány, a katolicitás és a missziós küldetés témáinak során olyan gondolatmenet és tapasztalat mutatkozik be az olvasó előtt, ami a kereszténység elfogadásának öröméből a katolikus identitás gazdagságába torkollik. Vagyis elérkezünk – legalábbis a hívő tapasztalás egyes igen fontos vonatkozásaiban – a *demonstratio catholica*, a katolikus hit sajátos értékeire elvezető alapvető hittani tárgyalás világába.

Mégsem tankönyvet tart kezében az olvasó. Giussani eleven, a személyes állásfoglalást szinte provokáló stílusa jelzi, hogy ezek a szövegek nem pusztán megtanulásra, hanem hívő átgondolásra, elmélyítésre és megélésre íródtak. Egy külföldön járt magyar hallott ezekről a könyvekről. Hazatérve keresni kezdte őket. Legnagyobb öröme azonban – bár ő könyvet keresett – élő, optimista, keresztény közösséget talált. A közösségben bontakozó és közösséget teremtő tanulási, megbeszélési, megtapasztalási és megélési folyamat Don Giussani műveinek igazi környezete és rendeltetése.

Erdő Péter

A modern ember vallási tudata

Előszó

Egy angol író nagy találóan jegyzi meg, hogy „az emberek ritkán értik azt, amiről úgy hiszik, hogy már tudják”. Meggyőződésem, hogy mindnyájan úgy gondoljuk a vallás tényéről, illetve a kereszténységről, hogy tisztában vagyunk vele. De állítom: nem elképzelhetetlen, hogy ha ismét szembenézünk vele, mélyebb ismeretekre bukkanunk.

Ebben a könyvben mindenekelőtt megkísérlem meghatározni, miben akadályozhatja a valódi vallásos tudatot a társadalmi-kulturális helyzet, majd pedig igyekszem felvázolni a keresztény magatartást ebben az összefüggésben.

Manapság az emberi tudat ismét fogékonyak mutatkozik a vallásos érzék iránt, amely nem más, mint a sors értelmének kutatása. Évekkel ezelőtt nem tapasztaltam ezt a fogékonyt. Úgy tűnik, újraéled az ember hivatása arra, hogy megtalálja önmaga azonosságát; de úgy tűnik nekem, oly módon beszélünk erről, amely nem igazán célravezető.

Ez a rövid jegyzet szeretne tiszta és pozitív szempontokat adni a fent említett vállalkozáshoz.

I. rész: „Az emberiség hagyta el az egyházat?”

(T. S. Eliot: „A szikla” VII. kórusa)

1. fejezet: Feledékenység az ember vallásos fejlődésének útján

Híd az ember és célja között

Hogy nekifoghassak mondanivalómnak, Thomas Stearns Eliot angol költő szavaiból fogok kiindulni, aki „A szikla” című műve VII. kórusában költői módon idézi fel az emberiség vallásos történelmét.

Így írja le először a világmindenséget: „Pusztaság és űr. És setétség vala a mélység színén.” „Pusztaság és űr”, „setétség”: értelme a jelentésnélküliség. Valóban, az ember népesíti be aztán a sivárságot és az ürességet; őbenne indul el maga a természet, saját jelentése kutatásának kimeríthetetlen kalandjára. Eljött az ember, s vele megindult az örökös kísérlet, hogy elképzeljük, meghatározzuk, megvalósítsuk elméletileg, gyakorlatilag és esztétikailag azt a kapcsolatot, amely a megélt átmeneti, röpké pillanat és annak örök, végső értelme közt húzódik. Mi az értelme a jelen pillanatnak az egészhez képest? Az ember mindig, még ha ennek ellenkezőjét állította is, ezzel az értelmezési feladattal nézett szembe és ezt élte meg. A kutatás a pillanat és az Egész, az Örök közötti kapcsolat után az emberi értelem elkerülhetetlen jelensége, mivel az ember mindig is, s más szükségleteknél mélyebben érezte és élte meg e kérdés sürgető voltát, és azt, hogy nem kerülheti ki a választ útja céljával kapcsolatban.

A pillanat és az ember célja: a két pólus, ezek között pattan ki a vallásosság szikrája. S így kezdődik a „hídverés” munkája, ahogy Victor Hugo mondja egy versében, száz és ezer ívvel az emberi part és a távoli csillag között.

Így született meg valamennyi vallás. A vallás nem más, minthogy az ember elméletileg, etikailag és rituálisan megkísérli felépíteni azt a módot, ahogy elképzelte kapcsolatát saját céljával. Ez az elképzelés magában hord egyfajta gondolkodás- és látásmódot. Egyfajta

magatartásra késztet az elképzelt cél irányában. Ezáltal egyfajta erkölcsiségre késztet. Végül esztétikailag és költőileg gesztusokba és ritmusokba sűrűsödik. Ezeknek a gondolkodásmódoknak, tetteknek, rítusoknak az összege a vallás.

Eliot az emberiségnek ilyen értelemben vett vallásos hagyományát idézi fel a versben.

A nagy vallásalapítók különböző utakat javasoltak az embereknek, mintegy így szólván: „Gyertek velem, megmutatom nektek az utat”, vagy: „ez a tökéletesség útja”, vagy pedig: „hogy hasznosak legyetek a történelem, a világ számára, ezt az ösvényt kövessétek”.

Egy rendkívüli eset

Egyszer csak, folytatja a költő, teljesen rendkívüli eset történt. Nem újabb Valaki szólít föl útkövetésre életed esetleges pillanata s annak örök jelentése, illetve tartózkodásod homályos helye és az ég legközelebbi csillaga között, hanem most olyan Alany szólalt meg, Aki magával azonosította a Célt. Nem egy újabb titok után kutató ember, aki iparkodott elképzelni a célt, hanem olyan ember, aki merete azt mondani: „Én vagyok a Titok, én vagyok a te Célod”. Nem azt, hogy „megmutatom nektek az utat”, hanem: „Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet”.

„Akkor jött, egy eleve elrendelt percben, idővel és időben.

Nem időtlen, de épp időben, amit mi így hívunk: történelem;
elmetszvéen és kettémetszvéen a világi időt, és ez a perc
az időben más, mint az idő percei.

Egy perc az időben, de az időt attól a perctől mérjük: mert
jelentés nélkül nincs idő, és az időnek az a perc adott jelentést.

Akkor úgy látszott, hogy a fényből a fényhez haladnak
az emberek, az Ige fényében haladnak.

A Szenvedés és az Áldozat nem-létüktől menti meg őket.

Ragadozók, mint mindig, kéjvágyók és önösek, mint mindig.

De mindig küzdve, mindig erőt gyűjtve, mindig újra indulva
a fény megvilágította úton.

Gyakran megpihelve, elidőzve, eltévedve, késlekedve,
megfordulva, de nem követve más utat.”

Íme, Eliot élénk képei, amelyek kétezer év keresztény történelmét illusztrálják.

Krisztus meghagyott bennünket embernek, de ránk hagyta a megállapodásra való képtelenséget, a cél feszítő voltát. „Örökké harcban.” Ez Krisztus emberiséghez szóló üzenetének leglényegesebb antropológiai jellemzője. Attól a pillanattól kezdve, a világ az esztendőt, egyiket a másik után, ezen az úton járta. És úgy tűnt, az emberek szükségszerűen „a fényből a fény felé” haladnak, és mindennek ellenére mindig útra készek, hogy újra nekivágjanak a megvilágított útnak; botorkálva képességeik szerint, de mégiscsak e páratlan Esemény nyomában.

Valami történt

„De úgy látszott, valami történt, ami eddig soha: bár nem
tudjuk, pontosan mikor vagy miért vagy hogyan vagy hol.

Az emberek elhagyták Istent, de azt mondják, nem más istenért,
hanem az istentelenségért; és ilyen még nem történt soha.

Hogy az emberek megtagadják az isteneket és imádják
az isteneket és hitet tesznek az Ész,

Aztán a Pénz és a Hatalom mellett, és amit úgy neveznek, Élet
vagy Faj, vagy Dialektika.

Kiközösítve az egyház, ledöntve a torony, felfordítva a harang,
és mi tehetetlenül,
Üres kézzel, széttárt tenyérrel állunk
A korban, amely fokozatosan halad visszafelé...
Pusztaság és űr. Pusztaság és űr. És setétség vala a mélység színén.
Az Egyház hagyta el az emberiséget, vagy az emberiség
hagyta el az Egyházat?
Amikor az Egyházra többé nem vigyáznak, nem is támadják
és az emberek minden istent
Elfelednek, csak az Uzsorát, a Bujaságot és a Hatalmat nem.”

Úgy gondolom, hogy ez a körülbelül ötven évvel ezelőtt írott költői részlet profétikus leírása legtöbb kortársunk vallásosságának.

Ezt a leírást tartom legjobb módnak arra, hogy megvilágítsuk, milyen is valójában a mai ember vallásos helyzete. Az ember ebben jár-ke, él és cselekszik, és ez hatással van egész gondolkodásmódjára, szívére, erkölcsi ízlésére, reményének lehetséges irányaira.

A költő szavai által tisztán láthatjuk, mi veszi körül manapság a vallásos érzéket. Az említett körülmények megkísérlik meggátolni, hogy a vallás mint egzisztenciálisan élő tényező érvényesülhessen, hasson a nevelés és a társas kapcsolatok dinamizmusában, affelé hatnak, hogy mellékes tényezőként sorvadjon el.

De mivel a vallásos érzék az ész csúcsa – Milánó érseke, a későbbi VI. Pál pápa „a szellem szintézisé”-nek nevezte –, mint ilyen, ki nem szakítható, nem számúzhető sokáig. Éppen ezért az olyan korban, mint a miénk, Isten távolléte valami másnak a jelenlétét fedí fel. Manapság a hiteles vallásosságnak is számolnia kell a hazugsággal átitatott társadalmi befolyással: az emberek tagadják Istent, de a vallásos dimenzió, az Én-nel való kapcsolat keresése tudatalatti istenekkel való kapcsolatban valósul meg, akiket nem neveznek ilyen néven.

Az emberek nyilván kitörölhetik az összes isten nevét, de mégiscsak minden esetben rászorulnak egy „istenre”, amely azonban természetellenes rabszolgaságot jelent számukra. Ezt Eliot Uzsora, Bujaság, Hatalom névvel illeti, és visszavezethetők egy gyökérre: az emberi kapcsolatok eltárgyiasulására, az alávetettség hazug felfogásának kompenzatív kivetítésére.

Eliot azt állítja, nem tudni, hol vagy hogyan, mikor vagy miért állt elő ez a helyzet. De éppen e kérdések együttes megválaszolása révén, a költő óvatosságán átlépve, szeretnénk továbbhaladni.

2. fejezet: Hogyan történhetett?

Hogy megértsük ezt a „fokozatosan visszafelé haladást”, amelyről Eliot szólt, meg kell fejtenünk néhány történelmi hivatkozást. Hiszen emberi helyzetünk e történelem öröksége.

Egyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy a középkor végéig a társadalmak, amelyek „felismerték” a „rendkívüli eseményt”, eredetként, eszményként és úticélként valami náluk nagyobbat fogadtak el: Istent. Az emberi személyiség és az emberi együttélés alkotóelemeinek sokfélesége egységben volt, egységben épült és valósult meg, s így lehetővé tette a személy egységben való felfogását, s ezáltal a világét és a történelemét is. A középkort jellemző buzgalom a szent alakját tekintette az emberi személyiség mintaképének: azt az emberalakot, akinek sikerült megvalósítania egységét saját céljával. Ennek az egységnek és ennek az emberalaknak a széttöredezése jelenti a nagy változást.

Henri Daniel-Rops francia író, amikor 1955-ben a Francia Akadémia tagjává nevezték ki, beszédet tartott, amelyben meghatározta annak a súlyos állapotnak tényezőit, amelyet a modern ember szívében vélt fölfedezni. E helyzet kulturális ismertetőjegyét hármassá gyökérre

vezette vissza, amelyet most itt fel fogok idézni röviden, s kommentálom, tartalmi sorrendben.

Az ember mint „isten”

Az első gyökeret rendszerezett formában a Humanizmusban ismerjük fel. Az emberi személy egysége iránti vágy, amit jól jelzett a szent alakja, mint társadalmi eszmény elhalványodik, majd meg is szűnik.

A szent mint eszménykép az embert valami nála nagyobbhoz viszonyította, s ebben a feszültségben a tökéletesség természetesen az emberi tényezők Istenben való egységét jelentette. Ha kiiktatjuk a kapcsolatot az ember és a nála nagyobb között, a tökéletesség mint a tényezők totalitása nem létezhet, nem fogható fel többé. Létezhet nélküle teljesítmény ezen vagy azon a területen, vagy különleges képesség az emberi kifejezésmódok valamelyikén. Ettől a ponttól kezdve a társadalomra ható kultúra egységes volta többé-kevésbé hangsúlyos részekre esik szét. A humanizmusban a középkori szent ideálját az emberi sikeré váltja fel: már nem Isten többé az, akiben minden harmonikus egységben találkozunk, hanem az „isteni”, a sikeres ember, aki saját erejére épít. Saját erejében bízunk, saját energiáira esküszünk. Nem lényeges, melyik területen, csak „sikerüljön” az élet. Elfogadhatóként beférkőzött az a gondolat is, hogy nem is olyan fontos, hogy az élet „sikerüljön”, elégséges, ha csodálatot támasztunk magunk iránt valamely részterületen: esztétikailag, a katonáskodás területén, a politikában, a műveltségben. Coluccio Salutati, a humanista így fogalmazott: „Az égre az az ember érdemes, aki itt a földön nagy dolgokat visz végbe.” S ha egy ember nem örvend kedvező körülményeknek, hol van akkor méltósága? Ha az már nem Istennel való kapcsolatának függvénye, hanem csak a véletlen játékáé? S aki kicsi és gyenge, már nem lehet méltósággal bíró ember? Ennek a gondolatnak a talajába ver gyökeret a rasszizmus.

A – jórészt középkori szerzetesek által átmenekített – antik kéziratok felfedezése nyelvi szinten érdekes összecsengéseket hozott létre: „Szerencse” istennő vagy „Hírnév” istennő jelentős helyet kapnak abban a humanistákra jellemző törekvésben, hogy visszaállítsák az antik szókinccset. Világosan láthatjuk, hogy az élet értelmének ekkor a sikert tartják, akár csak egy részterületen is. Az az „isten” tehát, amely nem távoli és elszigetelt a létezésből, hanem részt vesz és hat az emberi történésekben – a Siker.

Chesterton így fogalmazott: „Minden tévedés egy-egy megőrült igazság”. Valóban a siker a létezésben kétségkívül hordoz értéket. Nagy hangsúlyt kap a keresztény hagyományban, az „érdem” fogalmában. Az „érdem” szó azoknak a tetteknek az összessége, amelyeket az ember az Örökkévalóval való viszonyában véghezvisz: az embernek ki kell érdemelnie a boldogságot, vagyis a Paradicsomot. De világos, hogy ebben a keresztény perspektívában egy betegnek vagy például egy szerencsétlen embernek, egy rokkantnak nagyobb méltósága, tartása lehet annál, akinek a nevét arasznyi betűkkel ünneplik az újságok. Ez az emberi tartás nem csupán külső tényezők szerencsés összhangjából származik.

Ez a részekre hullás, az egység hiánya jellemzi a modern kultúra és gondolkodásmód egész vonulatát s ezáltal a modern gyakorlati életmódot is. Napjaink mentalitására is jellemző az életsiker mint cél s az emberi energiákra támaszkodó hit és remény. Nem véletlenül terjedt el manapság a színészek istenítése. (Az olasz mondat a „divismo” szó elterjedéséről beszél. A fordító.) A híres emberek istenítése szociológiailag érthető etikájú, s nemcsak a celluloid világára vonatkozik. Isten helyébe manapság is az „isteni” embert állítják. Hiszen Isten elérhetetlen valóság, míg az „isteni” ember tapinthatóan megvalósul ma csak úgy, mint egykor a humanisták korában.

Az egyesült államokbeli John Dewey, az amerikai pedagógia megalkotója – akinek híre akkora, hogy amikor betöltötte nyolcvanadik életévét, az Egyesült Államokban kétnapos nemzeti ünnepet hirdettek – a nevelés legmagasabb céljának, mottójának a „szociális hatékonyságot” tekinti. Bár a hatékonyság szóhoz a szociális-t fűzi, de e kifejezés értelme

nagyon közel visz bennünket a humanisták istenített emberéhez.

Mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy ezek a mentalitásbeli változások nem szükségszerűen vallástalan módon mentek végbe. Mégis, bár a keresztény alapelveket továbbra is tisztelettel övezik és nem tagadják meg, az életérzés ettől elválik. Istent végül is csak egy égen lebegő felhőként élik meg, amely mind messzebb van, s mind kevesebb hatása van a földre, amelyet mindinkább az ember maga tart kézben s irányít. Isten, a földről száműzve, elvont fogalommá válik.

Honnan származnak az ember energiái?

A humanisták még józanul gondolkodtak az emberről, s nem feledkeztek meg róla, hogy tele van korlátokkal. Az antik mesterek olvasásakor megérintette őket az a szomorúság, végső korlátozottság-érzés, amelynek jegyében minden emberi próbálkozás tragikus véget ér a görög tragédiákban. S idecseng Petrarca felkiáltása is: „Ki ad nékem galambszárnyakat, hogy felemelkedjem, s elhagyjam a földet?”

A humanisták mintha éppen azt kérdeznék: honnan való az emberben ez a megvalósító erő, a nagyság és siker forrása – s jól tudják, hogy ezt az ember nem adhatja meg önmagának. Az egyén nyilvánvalóan nem forrása saját erejének: az erő valami másból, valami nagyobból származik. Így, a meg nem tagadott, de a mennyország távolába száműzött keresztény Isten helyett ezt a végső alkotóerőt a természettel azonosítják.

A reneszánsz korszakát panteisztikus természetfelfogás jellemzi.

De ha a természet szerencsénk, energiánk forrása, akkor mindaz, ami a természetből születik, jó. Az önmegvalósító embert hirdető humanista után a reneszánsz ember új etikai elvet vall: az ember természetéből fakadólag a jót cselekszi. S mi fakad a természetből? Az impulzus, a spontán cselekvés, az ösztön. „Jó”-vá az ösztön válik. A „naturalizmus”, amelyet így fogalmaz meg a reneszánsz etikája, az erkölcs egész rendszerének megváltozását jelzi. Amikor Rabelais így fogalmazott: „Tégy, ahogyan akarsz, mert az ember természetéből fakadóan erényesen cselekszik” – ezt a változást tette kézzelfoghatóvá, s egy mai etikai alapvetet szólaltatott meg tökéletesen.

Milyen igaz, hogy a tévedés megbolondult igazság! Ha a hibát fel akarjuk ismerni, saját logikáján belül kell kutatnunk, s csak akkor válik nyilvánvalóvá, hogy elfeledtet vagy eltagad valamit. Jelen esetben például a keresztény hagyomány volna az első, amely aláhúzná Rabelais állítását, mert a katolikus kultúra jellemző vonása annak a természetes törvénynek a védelme, amelyet az ember a szívébe írva visel, s amely azt jelenti: „az ember természeténél fogva hajlamos a jót cselekedni”.

De ugyanakkor az egyház elismeri, hogy realistának kell lenni, s nem szabad elfeledni: habár az ember természete erkölcsös cselekedeteket sugall, egzisztenciális helyzete, amelyben él, lehetetlenné teszi, hogy megvalósítsa azt az ideális lendületet, amely szívében él. Minden jó impulzus bizonyos emelkedés után gyorsan visszaesik. Minden ember ismeri ennek az öncsökkenésnek megalázó, keserű ízét. Fel nem ismerni annyit jelent, mint szem elől téveszteni emberségünk konkrét oldalát. Rabelais teljesen megfelelnek erről a kézenfekvő korlátról, amelynek eredetét a keresztény hagyomány „eredeti bűn”-nek nevezi. Híres mondatával erről a korlátról beszélt Ovidius, a latin költő is: „Látom, mi a jobb, s a rosszabbat teszem”.

Vagyis: a természetes lélek, bár minden idők embere számára ideális irányulásokat hordoz, kézzelfoghatóságában képtelen azt valóra váltani törekénysege miatt. Bár természeténél fogva az ember rendelkezik erővel, egzisztenciálisan sebzett, kétértelmű, tévedésre hajló. Olyan, mintha szédülne, vadul verne a pulzusa. Ha például egy vonalat húznánk a földön s felhívnanánk a jelenlevőket, hogy egyik lábukat a másik után téve menjenek rajta végig, senkinek sem lenne ezzel problémája. De ha ezt a vonalat most száz méterrel a talaj fölé helyeznénk, gyökeresen megváltoznék a helyzet. A vonal is ugyanaz volna,

ugyanazokra a mozdulatokra volna szükség, de egészen más körülmények között, oly módon, hogy a legtöbb ember számára lehetetlenné is tenné a kívánt gyakorlatot. Szerkezetileg az ember képes bizonyos dolgokra, amelyekre történelmileg és egzisztenciálisan képtelenné válik.

A reneszánsz naturalizmus hangulati következményét jól mutatja Machiavelli egy mondata, aki szokott cinizmusával így írja le a XVI. század udvarainak légkörét és gondolkodásmódját: „Mi vagyunk az elképzelhető legüresebb és legerkölcstelenebb emberek.”

Figyeljük meg, hogy a reneszánszban kezdődik valami halvány, de érezhető ellenségesség a keresztény Istennel szemben, aki „igen” és „nemet” mond bizonyos dolgokra. Igyekszik megváltoztatni, megnyesni az emberi ösztönöket. Egy ilyen Isten szembehelyezkedik a természet adta lendülettel, a természetesnek tűnő impulzussal, s így kezd potenciális, majd tényleges ellenséggé válni.

Az ember mint Prométheusz

A reneszánszt a tudományos felfedezések nagy kora követte. Az embernek úgy tűnt, hogy a természet és az emberi gondolkodás dinamikus kapcsolatait felfedezve lehetőségei teljes birtokába jutott. Értelme segítségével most már azt tehet a természettel, amit csak akar.

Ez a felismerés arra készítette az embert, hogy önnön értelmét tekintse a világ valódi uralkodójának. S úgy tűnt, végre meglelte az igazi istent, az igazi urat: az ÉSZ-t. Ha ennek segítségével az ember még arra is képes, hogy a természetet saját céljainak rendelje alá, kezében tartja vele a boldogság kulcsát.

Daniel-Rops, a már idézett beszédben megjegyezte, hogy amikor Watt gőzgépével az első szikrákat kipattantotta, úgy tűnt az ember számára, hogy megvalósította Prométheusz régi mítoszáét: ellopta a tüzet az istenektől. Úgy tűnt az embernek, hogy most már valóban a maga ura. A Dominus tehát, akinek joga van dönteni az életről és a világegyetemről, többé már nem az Isten, hanem az ember, értelme segítségével.

Így már a racionalizmus korában vagyunk. Az első eredmények horizontján határtalan uralom képe bontakozott ki; az emberi út ideálját mindinkább a tudomány és a technika határozza meg, amelyek a valóságba való beavatkozás révén, az ember számára saját tervei szerint berendezett világot ígérnek. Az ember immár ura a maga sorsának.

3. fejezet: Van is Isten, nincs köze hozzánk

Jelen történelmi pillanatunkra tehát az elmúlt évszázadok hármás eszményt hagytak örökül. E szerint az élet akkor értékes, ha „*sikerül*”; abszolút bizalmát a *természetbe* helyezi – s ezért az *ösztönt* dicsőíti; s végül biztosít afelől, hogy az *ész* képes teljesen hatalma és parancsa alá kényszeríteni a természetet, s így valósítja meg az ember boldogságát. Ez a hármás eszmény határozza meg változatlanul jelenünk kulturális és etikai tartalmát.

Isten még ebből az új felfogásból sincsen szükségszerűen száműzve, amely szerint az ember teljesen autonóm és képes önmagát és terveit megvalósítani. De ami történik, sokkalta alattomosabb. Cornelio Fabro így fogalmazta meg ezt: „Ha van is Isten, nincs köze hozzánk.” Istennek nincs köze a konkrét emberhez, érdekeihez, problémáihoz, vagyis az ember önmaga mértékévé válik, önmaga urává, önmegvalósítása forrásává, a terv elképzelőjévé és magává az önmegvalósító energiává, s ebben benne foglaltatik az etikai irányvonal is. Vagyis az emberi problémák körében Isten – ha van is – olyan, mintha nem lenne. Így keletkezik szakadás a szent és a profán között, mintha valójában bármi is létezhetne Isten „templomán”, a teljes mindenségén kívül.

Így azután, ahogy a racionalizmus, a politikai hatalmon keresztül – a francia forradalom után – magáévá teszi ezt a szétválasztást, lassanként a műveltek közhelyévé válik,

meghatározza a kulturális klímát, uralkodó nézetté erősödik. S ebből a kulturális klímából évszázadokkal később, az állami nevelés által kialakult látásmód átjárja az egész nép szívét és gondolkodásmódját és társadalmilag elfogadottá válik.

Minél inkább elterjed ez a mentalitás, annál inkább válik Isten olyasvalakivé, aki a távolba menekül és nem is tűrjük, ha bele próbál szólni emberi sorsunkba, amely fölött, úgy hisszük, magunk rendelkezünk.

A laicizmus

A kifejezés, ami leginkább jelzi ezt a felfogást – amely az uralkodóvá vált kultúra hatására, a politikai hatalmon és a köznevelésen keresztül vált társadalmi mentalitássá – a laicizmus. Ez nem más, mint „annak hirdetése, hogy az ember egyedül önmagához tartozik és senki máshoz” (Cornelio Fabro). Ez az ember teljes autonómiájának gőgje.

Ebből adódóan a vallásos tudatnak manapság súlyos nehézségekkel kell szembenéznie. Valóban: az az Isten, akinek nincsen köze az élethez – legalábbis fölösleges Isten. Vagyis minél aktívabb az ember, minél inkább érdekli az élet, minél inkább elmerül benne, annál inkább idővesztésnek érzi, hogy megálljon és egy ilyen Istenen elmélkedjen. Isten többé-kevésbé személyes választássá, patetikus lelki vigasszá, múzeumi tárggyá szűkül. Annak az embernek, aki az időt lázasan kevesli, és sok dolgot akar véghezvinni, az ilyen Isten nemcsak haszontalan, hanem káros is, a „nép ópiuma”.

Az a társadalom, amelyet ilyen mentalitás alakít belülről, meglehet, formálisan nem istentagadó, de valójában az.

Az ilyen Isten nemcsak haszontalan, nemcsak káros, de nem is Isten. Az az Isten, aki nem érdekes az ember tevékenysége, felépítése, célja szempontjából, legjobb esetben is időfecsérlést jelent, és a végkövetkeztetést levonva olyasmi, amit ki kell iktatni, el kell törölni. Ez a mondat: „Isten, ha van is, nincs köze hozzánk” – végső következtetesként magában hordja: a „nincs Isten”-t.

Meglátásom szerint a hiteles vallásosság igazi ellensége nem is annyira az ateizmus, hanem ez a laicizmus. Az a szent dolog, aminek nincs köze az ember mindennapos érdeklődéséhez, az Istennel való kapcsolatot teljesen szubjektívnak tünteti fel. Az emberi valóság ekkor, problémáival és érdekeivel az ember elgondolásának prédájává válik, gyakorlatban a hatalom által meghatározhatóvá.

A laicizmus következményei

Témánk szempontjából négy alapvető értéket kell figyelembe venni, melyeket a modern, felvilágosult és laicizálódott korba való átmenet a keresztény kulturális hagyományhoz képest felforgatott és szinte a feje tetejére állított.

a) Az *értelem* fogalmának leszűkítése.

Az értelem mint a valóság mértéke korlátozott értelmezést jelent, mintha egy szobáról beszélnék. Lehet tágítani, amennyire csak tetszik, de mint szoba, korlátozott és szükségszerűen sűrűvé válik, amiben az ember bebörtönözve marad.

Az értelem mint „minden dolog mértéke” – vagyis az ember mint a valóság mértéke – valóban börtön: kijelentjük, hogy falain túl nincsen semmi. A magát a minden mértékének tartó ember olyan lény, aki lezárja látókörét és ezáltal kizár minden újdonságot életéből. Ha az, ami az én mércémmel nem mérhető, nem is létezik, minden újdonság csak látszat, vagyis formalitás; mint a gyerekek építőkockái esetében: megváltozhat a formális felépítés, de az építőelemek ugyanazok maradnak. Amikor az értelem ilyen „zárt szoba” marad, erejét veszti és megöli az élet kalandját, az alkotókedvet és a felfedezést.

A keresztény hagyományban ezzel szemben az értelem szabad tekintet, vagy, hogy a hasonlatnál maradjunk, nem „szoba”, hanem a valóságra tárt „ablak”, amelyen az ember

sohasem lát ki a teljességre. Ezt a valóságot az ember olyan mértékben birtokolja és érzi magáénak, amennyire hozzá csatlakozik, neki engedelmeskedik. Az értelem a valóság tudata, összetevőinek totalitása szerint. A vallásosság az értelem csúcspontja, mivel a totális értelem kijelentése, vagyis éppen a tényezők totalitásának megvallását jelenti.

Az újdonságnak a kiiktatása felelős az igazi értelem egy jellemző dimenziójának a megszűntéért, s ez a *lehetőség* kategóriája. Einstein egy beszélgetésben néhány nappal a halála előtt azt mondta, hogy az az ember, aki nem ismeri el „a felmérhetetlen titkot, nem lehet tudós”; hiszen nem ismerné el a lehetőség kategóriáját, amely alapvető a kutatásban.

b) A *szabadságról* alkotott kép leszűkítése.

A szabadságot úgy fogják fel, mint valamitől való különválást, kapcsolatok, kötöttségek hiányát. Úgy fordíthatjuk le ezt a felfogást banális formában, hogy a szabadság nem más, mint teljes ráhagyatkozás saját reakcióink, ösztöneink, elképzeléseink, véleményeink lendületére.

A kereszténység számára ezzel szemben a szabadság a valósághoz, a léthez tartozás energiája. A Máshoz való tartozást jelenti, aki beteljesíti, növeli, építi és megvalósítja személyünket. A szabadság tehát érzelmi erő, amely a végső „Te”-hez vezet. A szabadság az én építőenergiája a Másikhoz tartozáson keresztül.

c) Mély változáson esik át a *lelkiismeret* fogalma.

A modern kultúrában a lelkiismeret az a hely, ahol az ember kritériumait és cselekvésének irányvonalát kialakítja; az etikai norma autonóm forrása.

A keresztény hagyományban a lelkiismeret az a hely, ahol az én szabadsága a Másik hangjára figyel, az a hely, ahol a rajtunk kívülről érkező parancs objektivitása, aminek engedelmeskedünk, nyilvánvaló lesz. Micsoda mély ellentét rejlik e kifejezésben: „Lelkiismeretemet követem” – ha a lelkiismeretet úgy tekintem, mint az engedelmeskedés helyét vagy mint a végső értelmezés helyét.

d) Negyedikként az értékek gyökeresen eltérő felfogására a *kultúra* egy bizonyos értelmezésének fejlődését hozom fel példának.

Valóban, ha az embert úgy fogjuk fel, mint a világ mértékét és igazságát, a kultúra nem más, mint az emberi gondolat kivetítése a valóságra, a birtoklás céljával. A kultúra szó korunkban tehát a személy „birtoklására” vonatkozik. A „birtokló” kultúra felhasználja az öncélú tudományt és technikát, hogy még jobban birtokolja a valóságot és nem egy mindent átfogó szerves egység függvényeként, amelyben az ember több „lehet”. Így a tudomány és a technika is, s velük az, aki felhasználja ezeket, arra van kárhóztatva, hogy egy ideológiát szolgáljon, annak a partikuláris nézőpontnak a hangsúlyozásával, amely szerint a hatalomnak érdekében áll a többet „birtoklás” irányában mozdulni.

A keresztény hagyomány szerint, amelyet olyan erőteljesen hangsúlyoz újra II. János Pál, a kultúra az ember emberré tevésének folyamata, az ember megvalósításának útja. Tehát az ember „léte” vonatkozik.

4. fejezet: A hármasság legjelentősebb jellemzője

A derékba tört optimizmus

A modern kor örökségében a hangsúly az emberen, a világ, az élet és a föld urán van. Legjelentősebb jellemzője ennek a szellemi felfogásnak egy bizonyos fajta optimizmus, amelyet kitartóan hirdet.

Ezt a bizakodó optimizmust elsőként a humanizmus vezeti be, a reneszánsz terjeszti ki, s

véglegesen – legalábbis akkor úgy tűnt – a racionalizmus szentelte meg. Ez az optimizmus volt – erre utaltunk már – az egyetlen eltérés ihletének fő forrásához, a klasszikus kultúrához képest. Az antikvitás grandiózus módon fogta fel az ember tragikus korlátját, aki, bármennyire is kimutatta nagyságát a hősiesebbnél hősiesebb vállalkozásokban, nem győzhette le a ránehezülő sorsot; a tragikus katasztrófa mindig győzött az emberi terv felett. Mindez alábbhagy a humanizmusban.

Az optimizmus tehát jellemzője lett a mi kulturális örökségünknek: ma már naivitásnak tűnhet nekünk, de ez az optimizmus odáig jutott a múlt század végén és e század elején, hogy a filozófiai és teológiai irodalom (például Amerikában, de másutt is) azt állította: a tudomány rövid időn belül eljuttatja az emberiséget a mindenség teljes ellenőrzéséig, vagyis a megvalósult tökéletességig; csupán pár lépés van hátra a pszichológia és a szociológia területén. Ezt írta Walter Rauschenbush teológus és az Egyesült Államok egyházának történésze: „Országunk fejlődésének sebessége megmutatja, milyen végtelen tökéletesedési képesség rejlik az emberi természetben... Talán ez a tizenkilenc évszázadnyi keresztény befolyás csak a növekedés hosszú bevezető időszak volt, s most a cél, a gyümölcs már csak karnyújtásnyira van.”

De ez a racionalista jellegű optimizmus, amely úgy gondolta, az értelem a tudományon és a technikán keresztül képes lesz minden emberi problémát megoldani Isten nélkül, derékba tört az első világháború tragédiájával. Emlékszem egy nagy amerikai protestáns, Reinhold Niebuhr első könyveinek ilyen értelmű tanúságára; ő nagy hatással volt az Egyesült Államok kultúrájára a 30-as és 40-es években, különösen „Moral man and immoral society” című, 1932-ben megjelent könyvével.

Az első világháborút azután a második követte, s ez teljessé tette a hatást. A nagy kultúra mély tévelygésbe zuhant, mivel egyrészt Isten már eltűnt az ember látóhatáráról, másrészt az ember, az új isten, önmagát fosztotta meg a tróntól, saját kezével.

Egy epizód és egy jóslat

Két tényre szeretnék emlékeztetni, mielőtt elmélyednék annak a kulturális tévelygésnek az elemzésében, amely Európában és mindenütt a világon elterjedt a második világháború utáni években.

Az első Winston Churchill egy utazásával kapcsolatos. Churchill a világháború befejeztével az Amerikai Egyesült Államokba látogatott, ahol a civilizáció megmentőjeként részesült mindenféle elismerésben. Fogadták a bostoni Massachusetts Institute of Technologyban, a világ egyik legismertebb tudományos központjában, ahol a rektor az emberiség háború utáni csodás jövőjébe vetett bizakodó és naiv bizonyossággal intézett hozzá beszédet. Miután megemlítette, hogy a civilizáció mennyi mindennel tartozik Churchillnek a náci veszély elhárításaért, a háború utáni civilizáció leírásához fogott: szerinte a modern civilizáció leglényegesebb jellemzője az, hogy a tudomány és a technika révén birtokba vette az ember minden vonatkozását. Már csak egy csekély lépés választja el az emberiséget, hogy uralma alá vonja az emberi gondolatot, érzelmeket, érzéseket, többé egyetlen Hitler sem bukkanhat fel, s a világ csakhamar tökéletes társadalommá alakulhat, mintegy nagy műhellyé, amely egy jó terv alapján működik. Ezt hallván, Churchill felállt, és miután megköszönte a rektornak a fogadtatást és a dicsérő szavakat, az általa leírt boldog világgal kapcsolatban azt mondta, nagyon reméli, hogy meghal, mielőtt ez megvalósul. A háború előtti kultúrában gyökerező optimizmus utolsó groteszk megnyilvánulásával szemben mindig szívesen emlékszem az angol államférfi szellemes válaszára.

A második epizód, amely drámaibb tanulságú, Daniel-Ropsra vonatkozik és a Francia Tudományos Akadémián tartott székfoglaló beszédére, amelyre már hivatkoztunk. Éppen aznap volt a hirosimai atombomba robbanásának 10. évfordulója, és az író azt mondta, hogy ez az egybeesés az ő számára mint keresztény számára el nem hanyagolható figyelmeztetés.

Beszédében Platón Timaiosát idézte, aki Atlantisz arany földjéről mesél, a Herkules oszlopain túli elérhetetlen földrésről, ahol okos és vállalkozó szellemű embertörzs élt. Önellátókká lettek, és ezért már nem imádták az isteneket. Zeusz ekkor összehívta az Olümposz isteneit és az ügyre vonatkozóan feltette a kérdést, mi a teendő az istenek nélkül élő emberekkel. Úgy döntöttek, hogy kiirtják e gögös fajt és Zeusz egy villámmal elsüllyesztette Atlantisz kontinensét az Óceánba. Timaiosz elmondja ezután, hogy a vízörvény, amely elnyelte Atlantiszt, hatalmas gombát alkotott, amely az égig ért. Pontosan tíz évvel ezelőtt – mondta Daniel-Rops – valóra vált Platónnak ez a dialógusa.

5. fejezet: A modern ember kulturális eltévelyedése

A tragikus eseményekre válaszoló pszichológiai széthullás végső következménye az „antropológiai feloldódás”. Megkísérlem analitikusan végigkísérni ennek legkiemelkedőbb szakaszait.

Aggodalom az élet jelentésének talányos voltával szemben

A minden dolog mértékéül szolgáló értelem vitte az embert abba a félelembe, hogy nem csupán saját életét veszti el, hanem emberségét is. Eltévelyedésében nem talál választ a személy és az emberiség céljának talányára.

Szeretnék emlékeztetni ennek a történelmi pillanatra egy nagyon jellemző regényére, a válság mintegy összefoglaló szimbólumára. Pär Fabian Lagerkvist „Barrabás” című könyvéről van szó. Barrabás a modern ember szimbóluma, annak a kultúrának a kifejezője, amelynek következményeként önmagát teljesen autonómnak fogja fel. A könyv a Krisztus helyett kegyelmet nyert gonosztevő történetét meséli el, aki hirtelen, pár nappal elfogatása után szabadlábra kerül emiatt az ismeretlen Názáreti Jézus miatt, akihez ezért kötődik az élete, amely független, vad és szabad. A regény arra a tényre épül, hogy Barrabás „valaki más” érte vállalt halálának köszönheti, hogy él, és továbbra is hatalmas és képes véghezvinni a dolgokat, amelyek a nevét híressé tették. Giovanni Papini, aki a regény első olasz kiadásának előszavát írta, éleslátóan jegyzi meg: „Barrabás tehát az ember, az Ember általában, aki életét Krisztusnak köszönheti, és nem tudja, miért. Igyekszik megtudni, tudakozódni, látni... És valójában sohasem fogja pontosan megérteni. Barrabást érdekli és felkavarja a dolog, de sohasem fog megtérni.”

Lagerkvist 1951-ben megkapta a Nobel-díjat ezért a regényért, amelyet az előző évben írt. A kitüntetés indokolásában úgy ítélték meg a könyvet, mint „az európai ember szimbólumát”, aki a kereszténységet elismeri, mint azoknak az értékeknek a forrását, amely a világra rákényszerítette kultúráját, de Krisztusban nem képes többé hinni.

Lagerkvist, aki egyúttal érzékeny költő is, így ír az „Ismeretlen baráthoz” szóló versében:

*„Ismeretlen ember a barátom,
valaki, akit nem ismerek, egy ismeretlen,
messze, messze.
Miatta van tele szívem nosztalgiával,
mert Ő nincsen mellettem.
Mert talán nem is létezik Ő?
Ki vagy te, aki hiányoddal töltöd meg szívem,
aki az egész földet betöltöd hiányoddal?”*

És hozzáfűzi egy másik versében, „A nemlétező Istenhez” címűben:

*„...nincs senki, aki meghallaná
a sötétségben visszhangzó hangot;
de miért létezik a hang?”*

Miért létezik a hang? A mai művelt, intelligens ember, aki szereti az életet és az emberiséget, tisztában van azzal, hogy nem képes túllépni a tagadáson, de azt is tudja, hogy a tagadás nem mindennek a mértéke. Saját valósága nagyobb a tagadásnál.

A mai ember, mint már mondtuk, felfogja a kereszténységből származó értékeket, de nem képes hinni, s ez rettenetesen beteljesületlenné teszi. Éppen a beteljesületlenség szomorúsága korunk igazán tudatos embereinek tapasztalata. Bár nem képes hinni, a modern ember az őszinteség végső és elkeseredett gesztusával kiáltja ki a végső, pozitív kijelentés nosztalgiáját, kiáltja azt, amit Krisztus teljes tudatossággal kiáltott, mielőtt meghalt volna: „Kezedbe ajánlom lelkemet.” (Ezek Barrabás utolsó szavai is az idézett regényben.)

Miután a racionalista optimizmus derékba tört két világháborúval, úgy tűnik, hogy a legmagasabb kortárs kultúra mély útkeresése új nosztalgia felé nyílik. Az ember nem bírja soká ezt a talányos helyzetet. „Az emberi lét egész törvénye abban áll – mondta Dosztojevszkij –, hogy az ember meg tudjon hajolni a végtelenül nagy előtt.” Ez a stigma, bárhogyan olvassuk, bárhogyan is árnyékban hagyjuk, működik az emberben. Ugyancsak az orosz író jegyzi meg: „A méh ismeri kaptárának képletét, a hangya ismeri a hangyaboly képletét, az ember nem ismeri saját képletét.” A „képlet” a végtelennel való kapcsolatában áll.

Etikai elkeseredés

Az ember nemcsak létének jelentését veszítette szem elől, rádöbben arra is, hogy nem képes megvalósítani emberségét. Az ember képtelen ember lenni. Nincsen eszménye, törvénye, nincs vezérfonal, amit hajlandó lenne követni, nincs biztos kikötője.

Egyúttal azt is érzi, hogy nem is lenne energiája, hogy ezekkel éljen. Ez az etikai elkeseredettség saját méltóságunk; a végső hűség lehetőségét érinti. „Nincs eszmény, amiért fölládozhatnánk magunkat – mondja Malraux –, mert mindnyájunkban felismerjük a hazugságot és nem tudjuk, mi az igazság.”

Ennek a saját etikai képtelenségünk fölötti elkeseredésnek leghatásosabb képét Ibsen „Brand” című darabjának utolsó jelenetében találjuk, amikor a főhős, aki egész életében kereste az egységet, halála előtt, amit a mennydörgő lavina jelez előre számára, így kiált fel: „Válaszolj nekem, Isten, mikor a halál készül elvinni: képes-e egy ember teljes akarata, hogy az üdvösség akár egyetlen szálát megszerezze?” Vagyis, hogy egyetlen tökéletes cselekedetet véghezvigyen, amely végül is a teljesen emberi cselekedetet jelenti?

Milyen távol van e kiáltás, amelyet Ibsen főhőse szájába ad, attól az önteltségtől, amely a modern kultúra gyökerét jelentette! Az ember, aki rádöbben, hogy képtelen megvalósítani önmagát, az optimizmusból a mély, totális pesszimizmusba esik át: mindent átítat a rossz; s ez nem más, mint autonómiára való törekvésének keserves következménye.

Egyébként ez a szörnyű képtelenség-érzet íratta Kafkával is: „Nekem is, mint mindenkinek, van születésemtől egy súlypontom, amelyet a legbolondabb nevelés sem volt képes elmozdítani. Még megvan ez a súlypontom, de valahogyan hiányzik a megfelelő test.” Ezt a súlypontot én úgy nevezném: vágy az egységes jelentésre, de Kafka éleslátó elemzéséből világos, hogy a „súlypont”, amely a „megfelelő test” nélkül tétlen, s az ember úgy érzi, mintha „ólomgolyóként” volna testében, nehézzé teszi s nem élteti a szervezetet: a szív olyan, mint a kő.

Az Isten, ha nincs köze az élethez – ahogy azt kultúránkban örököltük –, csak tovább élezi az ember etikai elkeseredését, ólomként van jelen létében.

S így aztán azok az istenek, akiket Eliot sorol fel – az Úzsora, a Bujaság, a Hatalom –,

aktívan uralmuk alá vonják az embert s elkerülhetetlen a bűnhődés fájdalma, a konkrét sorsé, amelyben az ember szükségszerűen elesik, ha elhagyja szerves kapcsolatát azzal, aki a teremtésben megalkotta.

Antropológiai következmények

Szeretném felsorolni, melyek megítélésem szerint a mai ember lélektanának alapvető kategóriái, amelyek az imént említett „tétlen ólomdarabnak” felelnek meg.

a) Mivelhogy az emberi lét törvénye a meghajlás a végtelenül nagy előtt, valami előtt, ami tágra nyitja képzeletünk látóhatárát, elsőnek és legátfogóbbnak ezek között a kategóriák között azt tartom, amelyet Teilhard de Chardin egy megjegyzésében találunk: „... a legnagyobb veszély, amitől az emberiség félhet, nem egy kívülről érkező katasztrófa, nem az éhség vagy a pestis, hanem az a lelki betegség, amely azért a legszörnyűbb, mert a legemberibb csapás, s amely nem más: az élet ízének elfelejtése.”

Az hiszem, ez a szín illik legjobban korunk háttéréül.

b) Vegyük észre másodsorban a sok emberi magatartás gyökerét jelentő ellentmondást. Eliot mondja ismét a VI. kórusban:

*„Mindig igyekeznek kimenekülni
A belső és külső sötétből
Olyan tökéletes rendszereket álmódva, hogy
már senkinek sem kell többé jónak lennie.”*

Az ember tehát, aki képtelen saját maga lenni, olyan rendszerekben, ideológiákban keres kibúvót, amelyekben nem érdekes mint ember, mint „én”.

Nagyon jelentősnek tartom Marxnak ezt a feleségéhez írt levélrészletét, 1856. VI. 21-én: „Újból embernek érzem magam, mert nagy szenvedélyt érzek, s a tanulás, a modern kultúra sokfélesége és a szkepticizmus, amellyel szükségszerűen hajlamosak vagyunk kritizálni szubjektív és objektív benyomásainkat, éppen arra szolgálnak, hogy apróvá, gyengévé, panaszkodóvá és céltalanná tegyenek bennünket. De a szeretet, nem Feuerbach embere iránt, nem Moleschott metabolizmusa iránt, nem a proletariátus iránt, hanem a szeretett lény iránti, az irántad való szerelem újból emberré teszi az embert.”

Vagyis a modern emberre nemcsak az élet ízének elvesztése nehezedik, hanem ez a, mondjuk, rejtett ellentmondás is (abban az értelemben, hogy nehéz felismerni), amely azonban tevékeny, és nagyon is jelenlévő. Valóban, hogyan lehet egy antropológiát, egy történelem-koncepciót felfogni, ha az nem abból születik, amit az ember minden nap tesz, ha azt nem foglalja magába és nem magyarázza meg?

c) És íme a harmadik vonatkozás: az idő szükségességének lerombolása. Ezt a nyomot a pillanat felfogásában kell keresnünk. A pillanatban valóban „készülése” közben lepjük meg az időt. Attól a perctől kezdve, amióta szokásos dolog kimondani, hogy mi alkotjuk saját létünket, ez a bolondság egybeesik a cél szó eltörlésével – amellyel az Isten szó azonosul. Csak ha van cél, ha van a pillanatnak alakja, értéke, csak akkor lesz valaminek a „függvényévé”. Ellenkező esetben, ahogy Oriana Fallaci mondja: „... az élet elszalasztott alkalmak sorozatává válik, annak visszasírásává, ami nem volt, de lehetett volna, lelkiismeretfurdalássá amiatt, amit nem tettünk meg, de megtehettünk volna. És így tékozzoljuk el a jelent, újabb elszalasztott alkalommá téve, amely miatt majd később tépelődünk.”

d) Ez a három kategória, amelyről eddig szoltam, a modern embernek abban a helyzetében bukkan napvilágra, amely legmeghatározóbb társadalmi jellemzője: a magányban. Ennek a négy évszázadnak az eredménye, amelyben az ember igyekezett magát megtenni a valóság végső kritériumának: a kétségbeesett szolipszizmus.

Különböző árnyalatokban ragozhatjuk ezt a magányt, különböző az eredete és eltérő történelmi pillanatokban éli meg az ember, de mindannyiszor közös benne a kapcsolataitól, a dolgoktól, másoktól, saját magától elszigeteltség tapasztalata. „Ott, ahol nincsen templom – jegyeznék meg Eliot –, nincsen otthon sem.” Valóban csak az otthonban lel az ember táplálékot, barátságot, olyan helyet, ahol minden dolog érte van, hasznos számára és jó legmélyebb természetét szerint.

Micsoda magány süt Pavese-nek ebből az írásából: „Mindenki keresi azt, aki ír, mindenki beszélni akar vele, mindenki ki akarja mondani: Tudom, milyen vagy, és fel akarja használni, de senki sem ad neki teljes bizalmat, mint ember az embernek.” Hogy teljes szimpátiával, bizalommal legyünk valaki iránt: ehhez a célját kell szeretnünk.

e) Ennek a magánynak örült kifordulásait is megfigyelhetjük. Íme egy részlet Sartre-tól, amitől nem lehet nem megborzongani: „A kezeim, mik a kezeim? Az a mérhetetlen távolság, amely elválaszt a tárgyak világától s örökre különválaszt tőlük.” A kapcsolatra való képtelenség tragikus kijelentése ez. Logikus következménye ez a minden mértékévé tett *én* kijelentésének. Ha az ember mindennek a mértéke, magányos, mint egy társtalan isten. Kezei megragadhatják a dolgokat, megsimogathatnak egy szeretett arcot, megszoríthatják mások kezét, de kapcsolat még sincs. Az ember olyan lesz, mint a fény, amely a kövek és a víz felszínét súrolja, elválaszthatatlan tőlük, és mégis idegen. A bizonyos fajta szabadságfelfogásra kárhoztatott ember rádöbben, hogy a szabadság idegenség. Akkor pedig a semmiért szabad az ember. Minden közelség eltávolít a tárgytól, amely visszahúzódik és így mind elérhetetlenebb lesz: a magány feneketlen. Mivel mindentől idegen a föld végső határáig, a múlttól és önmagától, az ember nem tud mihez kezdeni ezzel a szabadsággal. És magával a valósággal sem tud mit kezdeni. Moravia a valóságról azt mondja: „elégtelen”, vagyis „nem képes meggyőzni effektív létezéséről”.

Így minden semmivé válik. Pavese is kimondja ezt ebben a versében:

*„Nincs keserűbb,
mint annak a napnak hajnala, amin
semmi sem fog történni,
nincs keserűbb,
mint a haszontalanság...
Az óra hosszúsága
kegyetlen annak, aki már semmire sem vár.”*

f) Ezt a pusztulási folyamatot csupán elszánt akarattal lehet megállítani.

Mit lehet az emberi személyiség e felbomlásával szembeállítani? Hiszen ha az ember elvesztette Istent, az egységes én hivatkozási pontját, minden összeroskad, megrothad, elhal. Pontosan ez a halál: a bomlás megtapasztalása, amikor egy szervezet elemei mind elválnak egymástól.

Ekkor, e teljes összeomlással szemben, a válasz emberi kísérletének legnagyobb vonása a megújult sztoikus voluntarizmus. Az emberi elképzelés lehetetlenségével, egy materialista módon felfogott, mindent elsöprő és leromboló természettel szemben az emberi akarat ereje vasszilárdsággal tűz ki egy tervet, és minden energiájával igyekszik azt megvalósítani. Példaként Russelltől idézek egy részletet: „...valami olyasmit éreztem, amit a vallásos emberek megtérésnek neveznek. Hirtelen és élénken tudatára ébredtem a

magánynak, amiben a legtöbb ember él, és szenvedélyes vágy ébredt bennem, hogy megtaláljam az utat ennek a tragikus elszigeteltségnek a csökkentésére. Az ember élete hosszú menetelés az éjszakán keresztül, ahol láthatatlan ellenségek veszik körül, félelem és fájdalom gyötirik; egyesével, mint egy könyvben, eltűnnek életünkből útitársaink, és igen rövid az idő, amíg tudunk rajtuk segíteni. Vessen a mi időnk napfényt ösvényükre, hogy megerősítse a csökkenő bátorságot, hogy hitet adjon a kétségbeesés óráiban.” Bátorság: minek? Hit: miben? A voluntarizmus maga mutatja vakságát és irracionális voltát. Ezzel próbálja az ember kiterjeszteni képességét olyan körre, amiről pedig mélyebb tudata tudja, hogy el nem érheti; mint a mesebeli béka, aki felfuvalkodott, de azután nem bírta tovább és szétpukkadt.

g) Az egyetlen realiztikus gát, amit az ember önnön borúlátásával szembeállíthat, az állam; az állam mint mindennek a forrása. Ez az ember megvalósult uralma, de mennyire ironikus módon! Végül a szabadság nem volna más, mint egy elvont társadalmi eszme – egy egész nép rejtett rabszolgasága a *hatalommal*, vagyis a kevés „szerencsés” szemben, akik markukban tartják az erőt.

Nem erre céloz talán a Nobel-díjas költő, Milosz keserű megjegyzése?

„Sikerült elhíttetni az emberrel, hogy ha él, ezt csak a hatalmasok kegyének köszönheti. Vagyis igya a kávé és vadásszon lepkékre.

Aki szereti a res publicát, levágják a kezét.”

6. fejezet: A választás

Minden eddig felvázolt helyzet, minden következményével együtt, nem az ember komolyabb önvizsgálatának gyümölcse, hanem egy választásé. Althusser, a neomarxista filozófus is nyíltan megvallotta, hogy a döntés „Isten létezése és a marxizmus között nem értelmi kérdés, hanem egyszerű választás”. Vagyis az ember által felvett alapállás, szabad választás.

Althussernek igaza volt. Képzeljünk el egy embert, aki a félárnyékban áll. Ha háttal fordul a fénynek, a félárnyék számára a semmi, a sötétség kezdete; ha fordítva, a sötétből fordul el, a félárnyék a fény kezdete lesz. Vagyis neki kell választani, melyik irányt óhajtja elfogadni.

Akárhogyan is, a kettő közül csak egyik a valóságos: ha van félárnyék, azt jelenti, hogy létezik az emberi dráma sötétsége, de azt is jelenti, hogy fény is van. Ezért a valódi dráma a valósággal szembeni alapállás megválasztása. A valóság ez a félárnyék: lehet teljesen sötétnek érzékelni, de lehet a fény kezdetének felfedezése is. Ha azonban az akaratunk – szabadságunk energiája és feszültsége, a léthez tartozásunk képessége – negatív irányban áll, mint egy gyerekes, tragikus csínynél, nem jól sül el a dolog.

Az embernek hatalma van, hogy személyesen mérlegelje léte alapvető választását, de ez olyannyira tragikus, hogy Isten szíve megesett rajta. Eggyé lett közülünk, hogy felrázzon, hívjon, hogy felemeljük a fejünket. Az ember saját létével szembeni negatív alapállása nem más, mint öngyűlölet és céljának gyűlölete.

Nietzschénél olvassuk ennek az erőszakos akaratnak az előlegezését, amely benne rejlik a modern ember vágyában, hogy minden mértékévé váljon: „Egy nap a vándor becsukta maga mögött az ajtót és sírt. Aztán így szólt: Hogy gyűlölöm ezt az égető vágyat az igazra, a valódira, a nem láthatóra, a bizonyosra...” Ezt a választást hozta a ma embere: becsukta az ajtót a remény előtt, az eszményi lendület előtt, ami fülében dobol, amely szívében lapul, amelyet továbbadott neki anyja és mindaz, ami megelőzte őt a történelemben: ez előtt a nyilvánvaló vágy előtt az igazra, valódira, biztosra. A modern ember úgy érzi, üldözi ez, mint egy sötét és szenvedélyes börtönőr, de ugyanakkor elismeri, hogy az igazságvágy alkotja őt, s

lázad saját szívének természete ellen, ami Istent hirdeti. Csak ebben lepleződik le az ember rosszasága.

Dante különben már jelezte ezt az emberi problémát Capaneo alakjával. A keresztény ember ismeri ezt a kísértést: Te, ó Isten, ideköszs én nem menekülhetek, de nem tilthatod meg nekem, hogy káromoljalak és én káromollak. Így aztán az ember, hogy Istenről lemondjon, lemond saját magáról. Az igazságvágy, mint börtönőr nem hagyja azonban nyugodni. Hogy kivonjuk magunkat saját szívünk kívánsága alól, micsoda szakítások, micsoda keserúségek! „De mivel az embernek tovább kell lépnie fáradt és felsebzett lábbal” – ahogy Nietzsche folytatja, ekkor tehát dühös gyűlölettel fordul vissza a szép dolgok felé, amik megfelelnek létének és nem tudták visszatartani. Ebben a haragos akaratban, hogy kitépje magát azok közül a kérdések közül, amelyek Istenhez térítenék vissza, tele van keserúséggel, mert a szíve vágyai nem tartóztatták, hogy maradjon. És így saját szabadságát gyűlöli, miközben él vele.

Montale így írja le a pazar költeményében a pillanatot, amikor felfogjuk a dolgok összhangját:

*„Talán egy reggelen, ha a száraz üvegvevegőben megyek
hátrafordulva látom: a csoda teljesül
a semmi mögöttem, fejem felett
az úr és félek részegül.*

*Azután mint a vásznon, felállnak rendben
fák, házak, dombok a szokott csalásra.
De késő lesz már: és én elmegyek csendben
titkossal az emberek közt, akik nem fordulnak hátra.”*

Az ember, mint a természetnek az a szintje, ahol öntudatra ébred, felfogja, hogy a pillanatban nem maga alkotja magát, tehát a dolgok sem maguktól vannak. Ez lehet a misztikus tapasztalat kezdete, vagyis teremtmény voltunk tudatának felismerése. Hogyan lesz belőle nihilizmus, „a semmi mögöttem”? Ez egy választástól függ, amely megkerül bizonyos kérdéseket, amelyeket az értelem tenne fel. Mint minden hiba, ez a választás is logikájánál fogva kényszerül elfeledni, letagadni valamit: hogy a dolgok léteznek. Összhangban, valóban nem magukban állóként, de léteznek. És éppen ezért a nagy Jelenlét kifejezőjelei.

Cicero mondta: „Nem csúfos dolog, hogy a filozófusok kételkednek olyan dolgokban, amiben a parasztok nem kételkednek?” Mesesik tehát (és megdöbben, aki elgondolkozik rajta), hogy az ember az ellen lázad, ami élteti, az ellen, amit „józan” észnek neveznek. Elég lenne pedig az értelmünket használni, ezt a valóságra való nyitottságot, amely olyan, mint a tengerre nyitott ablak, aminek látványába nem lehet sohasem teljesen elmerülni és minden pillanatban újként tűnik fel előttünk.

Lehet azt választani, hogy a valósággal ne úgy álljunk szemközt, mint az Evangélium kisgyermekai, akiké az ígélet szerint a mennyek országa, vagyis tágra nyílt szemmel tekintve az életre, hanem mint az a kisgyerek, aki karjával eltakarja arcát, nem néz és nem lát.

Ez az ember igazi titka, mert vagy azt választja, hogy úgy áll a dolgokkal szemben, hogy nem tekint rájuk, hogy elkerülje baljós értelmüket, vagy megmarad a természetes nyitottságnál, amely az embert az univerzális elé állítja. Vagy kinyílik az ember, vagy bezárul, és ez az a vallásos szempontból alapvető választás, amely minden kor embere számára közös.

Természetesen lehet, hogy a választás hátrányos helyzetben történik, mint korunkban, amely 4-5 évszázadnyi mesterséges ateizmust örökölt; mesterséges, hiszen jogosan mondta a protestáns teológus, Tillich: „Az ateizmus, etimológiai értelemben lehetetlen.”

Az ateizmus egzisztenciálisan lehetséges, és nem más, mint az isten, akinek nincs köze többé az élethez, nagyra becsült, és dogmatikailag esetleg tisztelt valaki, de akitől elvárjuk, hogy ne akarjon semmit létünkötől. Az életünkben csak az érdekeknek van szerepe, „a Bujaságnak, az Uzsorának, a Hatalomnak”, ahogy Eliot mondta. És lassanként, a naturalizmus etikai igazolásával és a racionalizmus végső igazolásával, az ember megnyugszik ebben a rabszolgaságban, amikor lemondott minden istenről, kivéve „az uzsorát, a bujaságot”, vagyis összefoglalva: „a hatalmat”.

Azért élünk drámaian szép pillanatban, mert mindjobban minden a mi választásunkon múlik, s a választásunknak négy évszázad közgondolkodásával kell megküzdenie, amelyben azonban manapság, mint láttuk, feltűnnek a más korokban jobban elhomályosított emberi igények tudatosságának felvillanásai és nosztalgiái.

Így mondja filozófiai életútjának végén Horkheimer: „Egy isten önkinyilatkoztatása nélkül az ember nem képes magából semmit sem megérteni.”

II. rész: Vagy „az egyház hagyta el az emberiséget?”

(T. S. Eliot: „A szikla” VII. kórusa)

1. fejezet: A kereszténység protestantizálódása

A jelen történelmi helyzetben, amit egzisztenciális és gyakorlati szinten is az ateizmus határoz meg, de a végtelennel való kapcsolat, a hiteles vallásosság sürgető igénye miatt is az kell, hogy az élet értelmét ne az élettől idegen dolgokban kutassuk.

A kereszténység azért lépett a világba, hogy szemben álljon azzal az emberronccsal, aki annak következménye, hogy az ember elveszti kapcsolatát Istennel. Nem más a kereszténység, mint az emberré vált Isten hirdetése. Ennek kellene képeznie a legmeghatározóbb ellenlépést az ellen, hogy az élet eseményeiből számúzzuk a végtelennel való kapcsolatot.

Emlékezzünk rá, hogy Krisztus így szolt halála előtt, amikor Atyjához imádkozott: „Nem a világért könyörgök” (Jn 17,9). És ezzel a kifejezéssel bizonyosan nem a teremtésre utalt, amelyben a csillagokat, a tengert, a gyengédséget és a szeretetet kaptuk, hanem arra a valóságra, amelyben az ember képes felfogni a csillagokat, a tengert, a gyengédséget és a szeretetet, eltekintve azoknak az istenivel való végső kapcsolatától. Ez az a világ, amelyikért Krisztus nem könyörög: azért a valóságért, amelyből kihagyják Istent; hiszen az ily módon manipulált valóság lerombolja az embert, akit Krisztus megváltani jött.

Manapság azonban a kereszténység a világban alaposan redukált formában van jelen. Nem testesíti meg az ember lerombolása elleni küzdelmet, amit tennie kellene. Nem, hacsak lehetőségében nem.

Erről a redukált jelenlétről beszélve szeretném leszögezni, hogy nem az etikai diszharmóniáról beszélek. Mióta az Úr eljött ugyanis, az egyház rádöbentette az embert arra az alapvető igazságra, hogy bűnös, és hogy Krisztus éppen a bűnösökért jött. Nem arról a szörnyű törekenységről beszélek most, amelyről Ibsen fent idézett színpadi részlete szolt, s amely miatt az ember nem képes maga megállni a lábán, nem képes önmaga lenni. Nem erről beszélek! Krisztus éppen azért jött, hogy órá támaszkodva tudjunk haladni, bár lassan, de mégis tudjunk haladni.

Arról a leszűkítésről beszélek, ami a kereszténység tényleges megélését ássa alá. Az a véleményem, hogy napjaink kereszténységét mintha leszűkítené, gyengítené, lecsökkentené egyfajta befolyás, amit talán „protestantizmus”-nak definiálhatnánk. Nem akarjuk e helyt elemezni azt a vallásos mélységet, amelyből a protestantizmus születik és ahova elérhet; amit mondani készülök, nyilván nem a protestáns világ kritikája, hanem a katolikus valóságé, azt is mondhatnám, a katolikus értelmiségé, amely – úgy tűnik – napjainkra erősen protestantizálódott.

A fő megfigyelés, amely indokolja ezt az ítéletet, a kereszténységnek az „Igére” való leszűkítésében áll („Isten Igéje”, „Evangélium” vagy egyszerűen az „Ige”).

Ennek döntő hatása lehet egy kultúrára.

A szubjektivizmus

Ez a leszűkítés, metodológiai szempontból, utat nyit az elkerülhetetlen szubjektivizmusnak, amely gyakorlati téren hajlamossá teszi az embert a szentimentalizmusra és a pietizmusra. Ily módon Isten Igéjének legfontosabb értelmező kritériuma a személyes lelkiismeret volna: ez drámai viszonylagossá tétel. Minden ember egyaránt tanító, saját maga számára tekintély és próféta, jóllehet mindig emberi természete és a pillanat rabja. „Tot capita, tot sententiae”: sok fej, sok vélemény. Lehetne a racionalista szabadság jelszava is.

Ha az ember segítséget keres ebben az elkeseredett szubjektívizmusban, a hermeneutákra, az egzegétákra bízta magát. De a szükséges objektívizmushoz nem elegendők az értelmiségiék. Csakúgy, ahogy az objektivitás megmentéséhez nem elegendő a bázisközösség a maga véleményével, sőt még a helyi egyház sem a magáéval: Krisztus ezek közül egyiknek sem engedte át saját vezetése tévedhetetlen végső objektivitását.

A moralizmus

Ha a kereszténység Isten szava, amelyet a lelkiismeret értelmez, fölmerül egy következő súlyos kérdés. Az „Igévé” tett, lelkiismeret által értelmezett kereszténység milyen viselkedésmódot fog sugallni a személyes emberi problémákkal szemben vagy azokkal ütközve, illetve a társadalmi valóság kihívására?

Hogyan tud ez a szélsőséges szubjektívizmus szembenézni a kihívással, a modern élet mind összetettebb eseményeinek sokaságával?

A válasz, sajnos, csak egy lehet: az ember viselkedését szükségszerűen az uralkodó kultúra által elismert eszmények fogják vezetni, s eszerint mérik értékét. Az erkölcs ekkor egyszerűen törvényekből és a hatalom által jóváhagyott életfelfogás másolásából származik, vagyis az, amit a többség annak tart.

Ha a kereszténység az Igére szűkül, nem lesz más, mint a tudat diktálta hangulat, s ez a tudat nem tudja kivonni magát a mindenkori történelmi pillanat legnagyobbra tartott értékeinek vonzásából.

Ekkor tehát az ember a leghelyesebb és legméltóbb magatartást az uralkodó közgondolkodás legaktuálisabb meggyőződése és elképzelései szerint képzelel el.

Ez a második csonkítás, amit napjainkban a katolicizmus elszenved, egy nagyon elterjedt értelmezés alapján. Nem más ez, mint leszűkített erkölcsi látókör, amelynek viszonyító paraméterei az adott társadalom uralkodó életfelfogásának paraméterei. Ez az erkölcsnek moralizmusra való redukálása. A moralizmus mindenképpen szűkíti az erkölcsi látóhatárt és mindig vádolja az embert: vagy inkább egyfelől vádolja, másfelől viszont igazolja. Bizonyos értékeket kiemel, másokat elhagy, bizonyosoknál teljes megfelelést várnak el, másoknál eltűrik vagy néha elvárják a hiányát.

Ezért, még ha a szubjektív módon értelmezett Isten Igéje képes is érzelmi síkon élő tereket megnyitni, sőt felfedi az áldozatkészség rejtett tartalékait is, a társadalomban élő emberek erkölcsét a valódi hatalom tartja kézben. Ekkor pedig az ember alapállása a kereszténységgel szemben, még ha hívó is, igyekszik megfelelni azoknak az erkölcsi értékeknek, amelyeket a mindenkori társadalom elfogad.

Így válik az erkölcsiség meglapuló moralizmussá; az ember magatartása vagy annak az eseménynek a legbelsőbb dinamizmusából fakad, amelyhez tartozik, vagy pedig önkényes és véletlenszerű válogatás a kijelentések közt, amelyek közt a hatalom által előnyben részesítettek dominálnak, s akkor az ember ezekhez igyekszik aggályosan hasonulni.

A keresztény esemény szerves egységének meggyengülése

A kereszténység Igére való leszűkítésének egyenes következménye ugyancsak a jelen és a múlt kapcsolatának feloldódása, vagyis annak a szerves egységnek a feloldódása, amely a keresztény eseménynek olyannyira sajátja. Meggyengül a történelem, a hagyomány értéke, vagyis a keresztény esemény szerves voltának értéke, amely létté teszi az egyház életét. Olyan ez, mintha egy felnőtt pusztán a jelenből élne, ösztönös vagy pillanatnyi reakcióiból, s valami furcsa betegségből vagy rossz reakcióból kifolyólag elfeledné a múltját.

A kereszténység eseményének történelmi és vitális mélységének ellaposodása eljut odáig, hogy a lehető legjobban kiüresítse a kapcsolatot ennek a szerves egységnek a biztosítékával, vagyis Róma püspökével. A pápa követésének bizonyos lanyhulásában a protestantizmus egy másik kifejeződését veszem észre, amelyet „kongregacionalizmus”-nak nevezhetnénk (a

protestáns történelemből vett kifejezéssel), vagy „episzkopalizmusnak”; e nézet szerint a helyi egyház elegendő hozzá, hogy megalapozza az ember kapcsolatát Krisztussal. Róma püspökének valóságos primátusa szertefoszlik, s ezzel szertefoszlik az Istennel való kapcsolat egyetlen megfelelő kikötője, amely az egyháznak mint totalitásnak a titka.

Még milánói bíboros korában előre megérezte ezt a veszélyt VI. Pál, és így fejezte ki magát egy Cicognani bíboroshoz intézett levelében, a zsinat megnyitása előtt: „E zsinatnak, rögtön kezdetekor, a Krisztus helytartója iránti tisztelet, hűség, szeretet és engedelmesség egyhangú és boldog aktusát kellene kifejeznie. A pápa elsőségének és tévedhetetlenségének meghatározása után voltak, akik elrettentek, voltak, akik bizonytalankodtak, és voltak, akik alávetették magukat. Ma örül az egyház, hogy Péterben és utódjában hatalmának azt a teljességét ismerheti fel, amelyben egységének, erejének és annak a titokzatos képességnek titka rejlik, hogy képes kihívni az időt, és az embereket egyetlen egyházba gyűjteni. Miért ne mondaná ezt ki a zsinat? Miért ne fejezné ki a zsinat ezt a megszerzett bizonyosságot? Mivel később a püspöki hatáskört kell tárgyalnia, miért nem távolít el magától minden kísértést és másoktól minden kétséget, amely pillanatnyilag kérdésessé tehetné még ennek az igazságnak szilárdságát és magasztos nagyságát? Ezzel kapcsolatban is elegendő lenne egy egyszerű és rövid, de ünnepélyes és szívélyes aktus.”

Ehelyt egy megjegyzést kell tennünk. A „helyi” egyház nem állhat meg az uralkodó kultúrával szemközt: csak elviselheti. A kultúra ugyanis csak olyan értékek révén válhat uralkodóvá, amelyeket erővel vagy univerzalitásra törekvően mutat fel. Egy helyi egyház, éppen mivel korlátozott, nem elég erős, hogy ellenálljon: az ő univerzális értékei éppen azok, amelyeket a „katolikum”-tól kap, ahogy II. János Pál pápa mondta az olasz egyházhoz intézett beszédében, a Loretóban összegyűlt püspököknek és képviselőiknek (1985).

Íme tehát a három „botlás”, amelyek belülről kezdik ki a kereszténység tényét, különösképpen a katolicizmust, belülről támadva meg azt, és gyengítik a harcban az ellen a gondolkodásmód ellen, amely szerint „Istennek nincs köze az élethez”.

Ezek, mint láttuk, a célunkkal szembeni szubjektívizmus mint felfogás és mint gyakorlat; a moralizmus, amely az uralkodó kultúra által nagyra tartott értékek hangsúlyozása; és Isten népe élő egységének meggyengülése, hagyományában és garanciául szolgáló feje, Róma püspöke körül.

Így tehát ma erőtlenség mutatkozik az egyház hatalmas szervezete, az az egység, amelyben Krisztus megváltó jelenlétének jele él. Egy belga teológus, Chantraine, így fogalmazta ezt meg egy folyóiratban: „Kiürült a keresztény ontológia és csak a szavak maradtak.”

2. fejezet: A kereszténység mint objektív tény

A kinyilatkoztatás a történelemben

Ha a kereszténység nem leszűkített módon akar fellépni a mai világban, az élő Istent kell felmutatnia, nem a halottak Istenét vagy az emberi gondolat Istenét. Az élő Istent, akinek kezében van az idő és a történelem, az ember értelme és szíve, és aki egyedül képes válaszolni arra a mély vágyakozásra, amely szinte már szociológiailag felmérhető tényként ébred az emberekben.

A kereszténység egy Tény hirdetése, egy, az ember számára jó híré, az Evangéliumé. Krisztus megszületett, meghalt és feltámadt. Ez nem elvont meghatározás, értelmezendő gondolat. Isten Igéje – az Ige – egy asszony méhében testet öltött – ez megtörtént tény, gyermekké lett, felnőtt, beszélt a tereken, evett és ivott másokkal egy asztalnál, halálra ítélték és megölték. Isten szava emberi tény, teljesen emberi tény.

Eliot „Négy Kvartett”-jének egy részlete így mondja:

*„Az emberek kíváncsisága kutatja a múltat s a jövőt
S megmarad ennél a dimenziónál, de felfogni
Az idő és az időtlenség kereszteződési pontját:
Ez a szentek foglalkozása...
Nem is foglalkozás, valami, amit kaptak
És elfogadtak, az egész életnek a szeretetbe semmisülésében,
A lángolásban, az önátadásban, a másokért élésben.”*

Amikor valahol egy gyermek születik, a szülőknek, a nagyszülőknek, a családnak és a barátoknak világos, hogy ez tény. Senki sem vitatja: kell egy új ágy, egy új szoba, ki kell gondolni, hogyan fogják eltartani az újonnan érkezettet, gondoskodnak a táplálásáról, öltöztetik, oltalmazzák, fölkelnek, ha éjszaka szüksége van valamire. A mindennapi élet arculata megváltozik, és e tény függvényében átalakul. A kereszténység ugyanilyen „tény”. Úgy lépett be a történelembe, mint csecsemő, két házastárs otthonába. Letagadhatatlan esemény, objektív jelenlét, amely el akarja érni az embert, a végsőkéig kihíva és ítélve őt. Jézus így mondta az apostoloknak feltámadása után: „Íme, én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig”. (Mt 28,20)

A kereszténység az ember számára csak akkor döntő tényező, ha ebben az eredeti formában képes újra felfogni; ebben a tényszerű alakjában, amelynek arca kétezer esztendővel ezelőtt az a bizonyos ember volt, de már életében hozzátartozott azoknak arca, akik összeálltak és kettesével elmentek, hogy azt tegyék, amit ő tett és mondott, hogy ők is tegyék, majd pedig összegyűltek, és visszatértek hozzá. Azután elmentek az egész akkor ismert világra, egységben, hogy elvigyék e tény örömhírét. Ennek az embernek az arca ma a hívők összessége, akik az ő jelei a világban, vagy – ahogy Szent Pál mondja – az ő Teste, titokzatos Teste, amelyet „Isten népének” is hívnak, amelyet garanciaképpen egy élő személy, Róma püspöke vezet.

Ha a keresztény tényt nem ebben az eredetiségében fogjuk fel és ragadjuk meg, semmi másra nem jó, mint hogy értelmezések, gondolatok, esetleg tettek sűrű javaslatával szolgáljon, de csak az élet által kínált többi javaslat mellett és gyakran alárendelt szerepben.

A cél felé tartó út objektivitása

A szerkezeti eredetiségében újra felfogott kereszténység a fent leírt „protestantizáló” hatásokkal szemben elsőként az igazságra vezető út objektivitását hangsúlyozza. Az embernek az igazság felé, célja felé vezető útja nem függ attól, hogy ő mit gondol, hogy mások mit gondolnak, vagy attól a társadalomtól, amelyben él. Az út objektivitása: nem elképzelni vagy kitalálni kell, hanem követni.

Paul Claudel mondatja Anna Vercors-ral, leánya, Violaine holtteste felett: „Miért kell annyira kétségbeesni, amikor oly egyszerű engedelmessé válni?” Követendő élő valóság, ez a keresztény tény legsajátosabb jellemzője. Az egyház élete valóban az Evangélium, Isten Szavának olvasása, azonban ezt egy élő test élő lelkiismerete értelmezi, egy élő valóság, a tanítóhivatal vezeti, s e test a múlt időben saját ütemre dolgozik, és ez a liturgia.

Az igazsághoz vezető út, minden törekvése, következetlensége, gyengesége ellenére, az ember számára tele lehet békével, ha ez valakinek a követése egy szeretetbeli döntés alapján, afelé a cél felé haladás, amely valóban emberré teszi.

Néri Szent Fülöp bölcsen ismételtette gyakran kortársával, a történész Baronio bíborossal: „obedientia et pax”: engedelmesség és béke.

Az erkölcs mint kegyelem

Láttuk, hogy a moralizmus nem más, mint az uralkodó kultúra által elismert emberi

eszményekhez való erőltetett, akarattal hangsúlyozott ragaszkodás. A cél felé vezető út objektivitása a moralizmussal szemben a kegyelemre mutat rá. Az ember a kegyelem révén lesz önmaga, a kegyelem révén halad megvalósulása felé. Hogyan működik ez a kegyelem?

Van a természetben egy megvilágosító hasonlat. Gondoljuk el, hogy a gyerekből hogyan lesz felnőtt. Saját arcvonásokat ölt magára, megvalósítja saját személyének szerkezetét, összetéveszthetetlen személyiségű felnőtt lesz, s mindezt annak köszönheti, hogy állandóan magába szív dolgokat, mert egy saját arccal, saját szerkezettel rendelkező eseményhez tartozik: a családhoz. Minél inkább van a családnak sajátos arca, minél gazdagabb és tudatosabb emberségben, annál eredetibb személyiséget nyer a gyermek. Éppen ennek a folytonosságnak a tapasztalata az, amely lehetővé teszi a személy különbözővé válását, a benne rejlő jellemzők kifejlődését. Ez a csodálatos paradoxon, amely kifejezi annak a végtelen egységnek a gyökerét, amely minden embert és egyenként mindenkit alkot: ez a teremtés legmélyebb titka.

Ehhez hasonlóan az ember is halad célja felé, megvalósítja magát, miközben benne él a családi „tényben”, amely az emberek Krisztusban való testvérisége, azoké az embereké, akik elismerik egymást és együtt haladnak, mert Krisztus köztük van.

A moralizmussal szemben tehát – amely leszűkíti az emberi értékek horizontját és önvádra készítő konformizmusra kényszerít –, a kereszténység az üdvösséget kegyelemként tárja elénk, amelyet egy élő valóságba merülve és megmaradva nyerünk el. A kereszténység ugyanis objektívnek hirdeti az embert végcéljához elkísérő egyházi közösséget. Így a felnőtt ember is „üdvözül”, vagyis nő, rádöbben, hogy változik az időben, érlelődik, mindinkább ahhoz tartozónak érzi magát, aki által lett, és aki után egész lénye kiált.

Megmaradva tehát annak az eseménynek kézzelfogható és szerves voltában, amely berobbant a történelembe, és amely ma egy vezetett nép – „sui generis etnikai valóság”, mondta VI. Pál –, az ember felépíti magát, más teremtménnyé válik. Valóban, ha valaki nem egy népből születik, vagyis nem természetesen megalapozott és szervesen meghatározott szociológiai valóságból, nagy nehézségekbe ütközik, hogy megvalósítsa tényezőinek teljességét. Mi lehet abból az emberből, aki lombikban lát napvilágot, és állami intézményben nevelkedik?

3. fejezet: A keresztény tény két alapvető jellemzője

Totalizáló tény

A kereszténység ilyen értelmű felfogásának, vagyis a kereszténységnek mint eseménynek, szerkezettel bíró történésnek első jellemzője, hogy a keresztény tény totalizáló. Vagyis sugallja azt az érzékenységet, ahogy az ember az élet dolgait fogadja, sőt maguknak a dolgoknak a felfogását alkotja, a fogalmakat és az értékeléseket, azután a tervezést és a cselekvést. Ahogy ezt VI. Pál is hangsúlyozta „Evangélii Nuntiandi” című enciklikájában, különösen a 19. és a 20. paragrafusban.

Ha Isten tényként közöttünk van, olyan ez, mintha nagyon fontos vendéget fogadnánk házamban: a ház az enyém marad, mégis az övé: minden körülötte forog.

Ha újraolvassuk János Evangéliumának első fejezetét, megtaláljuk ennek a Jelenlétnek az első jeleit, amely teljesen átítatta Jézus első követőit: magát Jánost, Andrást, Simont, Fülöpöt, Natanaelt. A Jézussal való találkozás számukra az életüket átformáló esemény volt, a mindenségre való igénnyel töltötte meg őket, kiiktatott minden üres teret, minden tőle független programot. A közülünk eggyé lett Isten, aki közöttünk él, társunk az életben, ha nem határozná meg minden gondolatunkat, tervünket, érzésünket, ha nem fognánk fel ezt a totalitást, nem is volna többé Isten.

Ügyeljünk rá, hogy különbséget tegyünk: a keresztény tény e totalizáló voltának semmi

köze ahhoz a deduktivista kísértéshez, amely az Evangéliumból az élet minden részletére kész receptet szeretne adni. Ahhoz a jelenséghez van köze inkább, amelynek révén az élet minden részletében gyökeresen megváltozik, mert az ember egy magával ragadó tény közelében teljesen annak hatása alá kerül.

Romano Guardininek van egy gyönyörű mondata, amely véleményem szerint jól meghatározza, mit értünk totalizáló tényen: „Egy nagy szeretet tapasztalatában minden, ami csak történik, azzal összefüggő eseménnyé válik.” Ez a személy fenséges intenzitása: minden dolog benne tükröződik, és már arcot ölt.

Csak nem ez a szeretet hiányzik a mai kereszténységből?

Mindenesetre ez a totalizáló hit hiányzik a mai kereszténységből, mert nem életként adják tovább. Igazi élet híján, elbágyadva a kereszténység végül pusztta kifogás lesz ennek vagy annak az értéknek hangsúlyozására, amit a hatalmon levő gondolkodásmód jóváhagy.

A hit kultúrává válik

Ha a hit átítatja az emberi élet minden rezdülését, a hit kultúra forrása lesz, új kultúráé: különben nem testesül meg, s olyan volna, mintha a történelmi jelen megváltása nem kezdődne meg. II. János Pál pápa mondta egy beszédében: „Az a hit, amely nem válik kultúrává, nem teljesen elfogadott, nem teljesen átgondolt, nem hűségesen megélt hit.”

A kultúrát úgy lehet definiálni, mint a fejlődésben levő emberi tapasztalat rendszeres és kritikus tudata.

A tapasztalat egy ember beleütközése a valóságba, amely jelenlétként meghívja és kérdezi („problematizálja”). Az emberi dráma erre a problematizálásra adott feleletben áll (felelősség), és a felelet nyilván az emberben születik.

Az ember ereje öntudatának intenzitásától függ, vagyis, hogy hogyan fogja fel azokat az értékeket, amelyek személyiségét alkotják.

Ezek az értékek pedig énje legszemélyesebb történetén keresztül épülhetnek csak be egyéniségébe.

Az ember radikális zsenialitása azon áll, milyen erős az odatartozás-tudata. Ezért lesz Isten népe új kulturális horizont minden ember számára, aki hozzátartozik.

Nem kerülhetek meg egy megjegyzést: a hitre való nevelés kulturális képességre való nevelés.

Akkor viszont a keresztény iskola célja nem a nevelendő odatartozás-tudatának fejlesztése kellene hogy legyen?

4. fejezet: A keresztény tény mint jelenlét

Hogyan van jelen a keresztény tény, Krisztus Teste vagy Isten népe oly módon, hogy hozzátartozni lehetséges és megtapasztalható legyen, hogy cselekvővé tegyen a hozzátartozás? Úgy, ahogy János írja első levelében:

„Amit hallottunk, amit láttunk szemünkkel, amit szemléltünk és amit kezünkkel tapintottunk: az élet Igéjét hirdetjük nektek. Igen, az élet megjelent, mi láttuk és tanúbizonyságot teszünk róla, és hirdetjük nektek az örök életet, amely az Atyánál volt és megjelent nekünk...” (1Jn 1,1–2)

Íme a válasz: a keresztény Tény jelenléte a hívők egységében áll. Ez a leginkább bizonyágtevő jelenség: ez a *csoda*, ez a *jel*. Ami emberileg lehetetlen, az idegenség megszűnése és új testvériség születése, amely nem a húsból származik, de a húsról is hat – ezt a csodát tette meg Jézus, istensége bizonyítékául: „Amint Te, Atyám, bennem vagy és én Benned, legyenek ők is egy, hogy a világ elhiggye, hogy Te küldtél engem.” (Jn 17,21; vö. Gal 3,26–29)

Íme a módszer, ahogyan ez a Tény „megtérítheti” a világot: ha ez az egység láthatóvá

válik mindenütt. Enélkül nem létezhet keresztény vallásosság.

Így mondta nagy erővel VI. Pál pápa:

„Hol van 'Isten népe', amelyről annyit beszélünk és beszélünk, hol van? Ez a 'sui generis' etnikai egység, amelyet vallásos és messiási jellege emel ki és jellemez, amely teljesen Krisztushoz tart mint fókuszpontjába, és amely teljesen Krisztusból származik? Milyen az összetétele? Mi jellemzi? Hogyan szervezett? Hogyan fejt ki eszményi és megerősítő misszióját a társadalomban, amelybe belemerül?

Jól tudjuk, hogy Isten népének olyan neve van most történelmileg, amelyet mindenki ismer: az egyház.

Ez nem holmi földtől elrugaskodott teológia, amely nem hozzáférhető a hívó nép közgondolkodása számára: valóban a legmagasabb igazság, de nyitva áll mindenkinek, aki hisz és aki képes magába szívni azt az érzelmi identitást, azt a kölcsönös szolidaritást, amely a 'hívók sokaságába egy szívet és egy lelket' önt, amint a kereszténység hajnalán volt. Meg kell nőnie bennünk a közösség, a szeretet, az egyház érzésének, vagyis az egy, katolikus, vagyis univerzális egyház érzésének. Meg kell hogy szilárduljon öntudatunk, hogy nemcsak bizonyos közös jegyekkel rendelkező népesség vagyunk, hanem egy nép, Isten valódi népe.” (VI. Pál, szerdai általános kihallgatás, 1975. VII. 24.)

Létrehozni a hívók egységét ott, ahol a hívó él: ez a „Kommunió” megnyilvánulása s ennek lesz megtapasztalható gyümölcse az időben a „felszabadulás”, vagyis az ember környezetének emberibbé, célja számára megfelelőbbé válása.

A keresztény Tény számára tehát a történelemnek is döntő értéke van, időbeli és térbeli meghatározottságával, a „körülmenyekkel” – amelyek az egység titkát közvetítik.

Az egyházban az a történelmi meghatározottság, amelyen keresztül Krisztus és a Szentlélek eléri az embert, meghívják és nevelik, akárhonnan származik és akármilyen formát ölt is magára, megfelel annak a jelenségnek, amely ezt a történelmi időt jellemzi, és „mozgalomnak” hívják. Ilyen értelemben mondhatta II. János Pál: „Az egyház mozgalom.” És ugyanebben az értelemben beszél gyakran „mozgalmakról” más beszédeiben is II. János Pál.

Nem a történelmi tényezőknél engedelmessé válnunk, hanem Krisztusnak. De nem tudunk Krisztusnak engedelmessé válni, csak a történelmi tényezőkön keresztül, amelyet az ő Ténye alakít és formál.

Krisztus bennünk és rajtunk keresztül, társaságunkon keresztül hat.

Post-scriptum

ES VERDAD YA. MAS FUE
TAN MENTIRA, QUE SIGUE
SIENDO IMPOSIBLE SIEMPRE
(Juan Ramón Jiménez)

(MOST MÁR IGAZ. DE
OLYAN HAMIS VOLT, HOGY
TOVÁBBRA IS LEHETETLEN)

Amikor az ember már felismeri a kereszténység Tényének igazságát, bátorságra van még szüksége ahhoz, hogy lehetségesnek is elismerje mindazoknak a csonka viselkedésmódoknak az ellenére, ahogyan megjelenítjük ezt az igazságot saját életünkben és a társadalom életében.

A keresztény tapasztalat útján

1. fejezet: Az emberi probléma felvetése

Az emberség megtapasztalása

Az apostolok még annyi együttlét, a Kálvária kudarca és a Húsvét titka után is keveset értettek meg Jézusból. Azt kérdezték tőle, mikor fogja helyreállítani Izrael országát olyan módon, ahogy akkor mindenki képzelte: földi és politikai felsőbbbségen alapuló királyságként. Ekkor már csak pár óra választotta el a mennybemeneteltől! „Az egybegyűltek erre megkérdezték: Uram, mostanában állítod helyre Izrael országát?” (ApCsel 1,6)

Ha még nem értették meg, akkor miért követték? Voltak köztük olyanok, akik feleségüket, gyermekeiket, házukat, csónakjukat és hálójukat, hivatalukat és terveiket otthagyták érte. Miért követték?

Mert Krisztus érzelmeik középpontjává vált.

Hogyhogy?

Krisztus volt az *egyetlen*, akinek a szavai magukba foglalták egész emberi tapasztalatukat. Felszínre tudta hozni azokat az igényeiket, amelyek tudat alatt vagy csak zavarosan voltak jelen bennük. Így azután például éppen azok, akik azt hitték: csak a kenyér hiányzik nekik, kezdték megérteni, mi az: „Nem csak kenyérral él az ember”.

Krisztus pontosan úgy jelenik meg nekik, mint *Valaki Más*, aki váratlanul szembejön velük, segít nekik, megmagyarázza bajaikat, meggyógyítja őket, még ha bénák vagy vakok is; jót tesz a léleknek, megfelel belső vágyaiknak, belülről tapasztalják meg... De miből áll az ő tapasztalatuk? Vágyaik, szükségleteik, mindenestől ők maguk, azaz az egyes emberek, saját emberségükben.

Krisztus tehát pontosan itt ér el minket is, emberi magatartásunkban, mivel valamire várakozunk, hiányát érezzük valaminek. Mellénk áll, és választ ad legalapvetőbb szükségleteinkre.

Ahhoz, hogy Krisztussal találkozhatunk, saját emberségünkben fakadó problémánkat kell tehát komolyan megértenünk.

Mindenekelőtt ki kell nyílnunk magunk előtt, vagyis tapasztalatainkra éberem oda kell figyelniük, rokonszenvvel kell kezelni magunkban mindazt, ami emberi. Számba kell vennünk, mik is vagyunk tulajdonképpen. Számba venni, vagyis komolyan venni mindent, amit érzünk, felfedve minden lehetséges vetületét, és teljes értelmét kutatva mindennek.

Nagyon kell azonban vigyáznunk, mert igen könnyen nem valódi tapasztalatunkból indulunk ki, annak teljességével és eredetiségével. Tapasztalatunkat ugyanis gyakran részleges benyomásokkal azonosítjuk, s így egy élettelen csonkra szűkítjük. Gyakran történik ez meg az emberrel érzelmi területen, ha például szerelmes, vagy ha jövőjéről álmodozik.

Még gyakrabban keverjük össze tapasztalatainkat az előítéletekkel vagy a környezetünkben részint akaratlanul magunkba szívott sémákkal. Így aztán, ahelyett, hogy megnyílnánk a várakozásra, az őszinte figyelemre, csatlakozásra, amelyet az élettapasztalat kíván és sugall, olyan kategóriákat és magyarázatokat erőltetünk létezésünkre, amelyek azt lefékezik és beszűkítik, miközben megoldással kecsegtetnek. Az a mítosz, amely szerint „a tudományos haladás egyszer majd megoldja minden problémánkat”, nem más, mint ennek a vad és visszataszító elképzelésnek modern megfogalmazása. Hiszen ez az állítás valóságos szükségleteinkre nem ad választ, azt sem tudja, mi fán teremnek. Nem hajlandó tiszta

szemmel tekinteni és minden vágyával együtt elfogadni az emberi tapasztalatot. Ezért van, hogy napjaink civilizációja vakon vezet bennünket a túlzott önbizalom és a legsötétebb kétségbeesés között.

A magány

Nagyon fontos dolgot sugall nekünk az apostolok helyzete, ahogyan azt az Apostolok Cselekedetei elbeszéli.

„Azután, hogy ezeket mondta, a szemük láttára fölemelkedett, és egy felhő elfedte, úgyhogy tovább nem láthatták. Amint merően nézték, hogyan emelkedik az égbe, egyszerre két férfi termett mellettük fehér ruhába öltözve, és megszólította őket: Galileai férfiak! Mit álltok itt égre emelt tekintettel? Ez a Jézus, aki közületek az égbe emelkedett, úgy jön el ismét, amint szemetek láttára a mennybe ment.” (ApCsel 1,9–11)

Krisztus elment, ők pedig ott maradtak, mozdulatlanul, tátott szájjal: elhagyta őket a reménységük. Rájuk szállt a magány, ahogy a földre hideg és sötét ereszkedik, amint a Nap lenyugodott. Minél jobban felfedezzük igényeinket, annál inkább rádöbbenünk, hogy mi nem tudjuk azokat kielégíteni – sem mi, sem más, hozzánk hasonló ember. A tehetetlenség érzete kíséri emberségünk minden komoly tapasztalatát.

Ez a tehetetlenségérzet szüli a magányt. Az igazi magányérzet nem a fizikai egyedüllétből fakad, hanem inkább abból a felismerésből, hogy legalapvetőbb problémáinkra nincsen válasz sem bennünk, sem másokban.

Nyugodtan elmondhatjuk, hogy minden, emberségünket igazán komolyan vevő vállalkozásunkból megszületik ez a magány-érzet. Az éli ezt át igazán, aki valaha azt hitte, egy problémájára valamiben vagy valakiben meglelte a választ, s az (vagy ő) szertefoszlott, eltűnt, vagy elégtelennek bizonyult. Egyedül maradunk szükségleteinkkel, a lét és a teljes élet iránti vágyunkkal. Úgy, mint egy ember a pusztában: az egyedüli dolog, amit tehetünk az, hogy várjuk, jöjjön valaki. És a problémát nyilván nem az ember fogja megoldani: hiszen éppen az ember problémáiról van szó.

A közösség

Az apostolok visszatértek arról a helyről, ahol Krisztus felemelkedett az égbe, és együtt maradtak.

„Erre az Olajfákról elnevezett hegyről, amely Jeruzsálemtől egy szombatnapi járásra van, visszatértek Jeruzsálembe. Amint megérkeztek, fölmentek az emeleti terembe, ahol együtt szoktak lenni: Péter és János, Jakab és András, Fülöp és Tamás, Bertalan és Máté, Jakab, Alfeus fia, a buzgó Simon és Jakab testvére, Júdás. Mindannyian egy szívvel és lélekkel állhatatosan imádkoztak az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt.” (ApCsel 1,12–14)

Ha valaki valóban felfedezi és megtapasztalja ezt a tehetetlenséget és magányérzetet, nem marad egyedül. Sőt, igazán csak az érzi mások közelségét, csak az húzódik össze a többiekkel, mint az eltévedt ember a viharban, aki mélyen megtapasztalja tehetetlenségét és ebből fakadó személyes magányát. Saját kiáltását mindenki kiáltásának, saját szorongását és várakozását mindenki szorongásának és várakozásának érzi.

Csak aki igazán megtapasztalta a tehetetlenséget és a magányt, az marad együtt a többiekkel számítás és kényszer nélkül, de ugyanakkor tettekre, nem csupán összeverődve másokkal a társadalom rabszolgájaként.

Az ember akkor veszi komolyan saját emberi tapasztalatait, ha érzi az emberekkel a határtalan és nem személyválogató közösséget, a mindenkivel, bárkivel vállalt közösséget. Ebben érhető ugyanis tetten az elkötelezettség az iránt, ami bennünk a legmélyebb, vagyis

ami mindnyájunkban közös.

Az ember akkor veszi komolyan saját emberi tapasztalatait, ha saját „én”-jéről beszélve azt olyan egyszerűen és mélyen tudja megélni, hogy ez baráti együttérzéssel köti minden más ember „én”-jéhez.

Isten válasza csak az ilyen értelemben kutató emberre talál rá.

Rögtön meg kell jegyeznünk, hogy ez az emberiséggel való együttérzés csak egy meghatározott környezetben valósulhat meg. Az Apostolok Cselekedeteiben is az apostolok közössége jól meghatározott helyzetben (vagy környezetben) jött létre. Nem ők választották sem a helyet, sem a személyeket, szinte véletlenül benne találták magukat, és ettől vált függővé egész életük.

„Amint megérkeztek, fölmentek az emeleti terembe, ahol együtt szoktak lenni: Péter és János, Jakab és András, Fülöp és Tamás, Bertalan és Máté, Jakab, Alfeus fia, a buzgó Simon és Jakab testvére, Júdás.” (ApCsel 1,13)

„Kijelöltek hát kettőt, Józsefet, akit Barnabásnak vagy más néven Jusztusznak is hívtak és Mátyást. Majd imádkoztak: Uram, te belelátsz mindenkinek a szívébe, mutasd meg, e kettő közül kire esik választásod, hogy átvegye az apostoli szolgálatban azt a helyet, amelyet Júdás hűtlenül elhagyott, hogy az őt megillető helyre jusson. Ezután sorsot vetettek. A sors Mátyásra esett, így a tizenegy apostolhoz sorolták.” (ApCsel 1,23–26)

Ugyanígy, a mi személyes emberségünk is jól meghatározott környezetben születik, ebből ölt testet és táplálkozik. Ez a környezet adott: benne találjuk magunkat, nem mi választjuk meg.

Emberi elkötelezettségünk nyíltságát, vagyis az egész emberiség iránti elkötelezettségünk őszinteségét is az méri, mennyire tudunk odafigyelni, hogy egész környezetünket megértsük, mennyire tudjuk közösségtudatunkat felkínálni környezetünk valamennyi tagjának. Nem a mi dolgunk, hogy valakit kizárjunk emberi életünk tapasztalataiból. Ez a választás egyedül Istent illeti meg, aki ezt azokon a helyzeteken keresztül viszi végbe, amelyekbe belehelyez minket. Egyébként saját belső ügyünké válna a dolog, és visszaélhetnénk előre felépített sémáinkkal.

A tekintély

Péter, a közösség legtekintélyesebb tagja feláll és szól. És követik őt.

„Ezekben a napokban a testvérek körében – mintegy százhuszan lehettek együtt – Péter szólásra emelkedett: Testvérek! be kellett teljesednie az Írásnak, amelyet a Szentlélek Dávid szájával Júdásról, azok vezetőjéről jövendölt, akik elfogták Jézust. Közénk tartozott, a mi szolgálatunk jutott neki is részül. Gonoszsága bérén telket szerzett magának, amikor pedig lezuhant, kettérepedt és kifordultak a belei. Erről Jeruzsálem minden lakója tudomást szerzett, úgyhogy azt a telket az ő nevükön Hakeldamának, azaz vérmezőnek nevezték el. Benne van ugyanis a zsoldárok könyvében:

Lakóhelyük váljék sivataggá,
ne lakja senki sátrukat.

És:

Tisztségét kapja meg más.

Kell tehát, hogy azok közül, akik mindig velünk tartottak, amikor a mi Urunk Jézus közöttünk járt-kelt, kezdve János keresztségétől egészen mennybevétele napjáig, valaki velünk együtt tanúskodjék feltámadásáról.” (ApCsel 1,15–22)

Abban a környezetben is, ahol mi élünk, ténylegesen vannak olyan személyek, akik

nagyobb érzékenységgel rendelkeznek az emberi tapasztalat iránt, akik *ténylegesen* jobban képesek megérteni mind magát a környezetet, mind a személyeket, *ténylegesen* könnyebben hoznak létre közösségi mozgást. Intenzívebben, nagyobb elkötelezettséggel élük meg a mi tapasztalatunkat. Mindnyájan úgy érezzük, hogy az ilyen emberek jobban képviselnek minket, velük együtt jobban érezzük magunkat egymás mellett a többiekkel, a közösségben.

Ha ezt felismerjük, őszinték vagyunk saját magunkhoz és saját emberségünkhöz: ez a bölcsességből fakadó kötelesség.

De ha találkozom valakivel, aki nálam jobban átérzi és érti tapasztalatomat, szenvedésemet, szükségemet, várakozásomat, ez a találkozás természetesen arra készítet, hogy *kövessem* őt, *tanítványává* váljak. Ez embervoltunkból fakad, amely, mivel tehetetlennek és magányosnak érezzük magunkat, arra indít, hogy összegyűljünk.

Ebben az értelemben az ilyen személyek a mi számunkra *tekintélyekké* válnak, még ha nem tüntetik is ki őket jogok és címek. Természetesen az lesz legelőször is tekintéllyé, aki legőszintebben fogja fel és éli át az emberi tapasztalatokat.

A tekintély a tapasztalat gazdagsága révén emelkedik ki, így hat másokra, így kelt újdonságot, megdöbbenést, tiszteletet. Van benne valami energikus javaslat. Ha nem használnánk ki ezt a *tényleges tekintélyt*, amely mindenféle emberi környezetben megtalálható, görcsös szűklátókörűség volna. A zsidók így beszéltek Krisztusról: „Hatalommal szól” (ez valóban tekintély); ezért elhagyták a farizeusok sémáit és követték őt.

A találkozás ezzel a természetes tekintéllyel neveli érzékenységünket és lelkiismeretünket, jobban rádöbben arra, hogy milyenek vagyunk, és hogy mire vágyakozunk mostani nyomorunk mélységéből.

Az ima

Az Apostolok Cselekedetei 1. fejezetének 14. verse mutatja meg, miként várja az apostolok közössége azt, amit Krisztus megígért: „Mindannyian egy szívvel, egy lélekkel állhatatosan imádkoztak az asszonyokkal, Máriával, Jézus anyjával és testvéreivel együtt.” (ApCsel 1,14)

A saját maga tehetetlenségére rádöbbenő ember csak valamilyen, helyzetén túlmutató s azt megoldani képes dolog *előérzetében* élheti meg a közösséget, érezheti át a másokkal való „együttélést”. Csak ott jön létre közösség, ahol *együttes várakozás* van. (Az egymást igazán szerető férfi és nő is ilyen kitéphetetlen előérzetben él, különben nem komolyan vannak együtt.)

Ha emberi életünk tapasztalatát komolyan számba vesszük, szenvedésnek találjuk azt, és rádöbbenünk, mennyire terhelnek minket szükségleteink, feloldatlan problémáink, fájdalmaink, tudatlanságaink. Ha valóban komolyan vesszük, életünk kimeríthetetlenül valami „másra”, távolabbira” vágyakozik, vagyis igazán vallásos dimenziójú.

Ha élettapasztalatunkat komolyan vesszük, nem más az, mint a még nem birtokolt dolgok hiteles megjövendölése (reménysége, arra való várakozás...).

Ezeknek a tapasztalatoknak az *értelme* – ez az, ami még hiányzik. Erre várakozunk, meglehet, tudat alatt.

Ha ez a várakozás tudatos (az ember tudatában van végtelen tehetetlenségének és a természet kimeríthetetlen sugallatának), akkor természetes módon *ima* lesz belőle. Ahhoz a titokzatos „Másvalakihez” imádkozunk, aki megsegíthet és feloldhatja a kérdést; ahhoz az Istenhez fordulunk imánkkal, aki felkeltette bennünk a kérdést, és aki meg is adja arra a választ.

Az ima tehát egyszerű kérés, az a tett, amely mindenkinek legtermészetesebb, amelyet mindenki leginkább át tud érezni. Ez az emberi tudat legalapvetőbb tette, a lehető legkézzelfoghatóbb cselekedet.

Az imádkozik, aki realista módon gondolkodik, aki komolyan veszi fontolóra emberi életének tapasztalatát.

Az ima együtt, közösen való kérés. Ha felfedezzük, hogy képtelenek vagyunk magunktól a boldogságra, arra döbbenünk rá, ami alapvetően összeköt bennünket a többi emberrel. Ez a tehetetlenség a legemberibb vonása mindenkinek.

Ekkor pedig a megsegítő „Másvalakire” való várakozás magatartása is közös mindenkiben, és így természeténél fogva közösségi. Senki sem várakozhat tehát anélkül, hogy ne érezné: „egy szívet alkot” mindenkivel.

2. fejezet: A Krisztussal való találkozás

Az eredmény

Amit az emberi élet tapasztalataként írtunk le, minden ember számára közös.

Az egyetlen olyan génusz, aki összefogta az ember valamennyi tényezőjét, felszínre hozta azokat, és felfedte végső értelmüket, előre nem gondolt és előre nem látható módon értelmet adván nekik, Jézus Krisztus volt.

Az ezzel az emberrel való történelmi találkozás sorsdöntő és megvilágosító az emberi tapasztalat számára.

Pontosan ezt a találkozást akarjuk újra létrehozni. Ezért megvizsgáljuk most az első pillanatokat, amikor ez a tény nyilvánvalóvá lett. Itt van róla az első történelmi lejegyzés:

„Másnap megint ott állt János két tanítványával, s mihelyst meglátta Jézust, amint közeledett, így szólt: Nézzétek, az Isten báránya! E szavak hallatára a két tanítvány Jézus nyomába szegődött. Amikor Jézus megfordult s látta, hogy követik, megkérdezte: Mit akartok? Így feleltek: Rabbi – ami annyit jelent, mint Mester –, hol lakol? Gyertek, nézzétek meg! – mondta nekik. Elmentek vele, megnézték, hol lakik, s aznap nála is maradtak. A tizedik óra körül járhatott.” (Jn 1,35–39)

Egyikük maga a történetíró, aki az eseményeket elmondja, és aki most, már csaknem százéves korában tökéletesen emlékszik arra a részletre, hogy hány órakor történt mindez. Ez az esemény ugyanis új életet jelentett számára.

Az elbeszélés ezután a Fülöppel és Natanaellel való találkozással folytatódik. Ez utóbbi volt a társaság „öregje”, tapasztalatban gazdag férfi, aki vigyázott rá, nehogy valaki becsapja. „Gyere és győződjél meg róla” mondják neki. Ez mindig a meggyőzés legjobb érve. Jézus látja jönni Natanaelt, és így szól hozzá: „Lám, egy igaz izraelita, akiben nincs semmi álnokság.” „Honnét ismersz?” válaszol Natanael, mintha nem akarná, hogy levegyék a lábáról. „Mielőtt Fülöp hívott volna, láttalak, a fügefafa alatt voltál.” És Natanael abban a pillanatban belátja: „Mester, Te vagy az Isten Fia.” (Jn 1,45–49)

Ez volt Natanael számára az első pillanat, amikor valaki más szemében kiemelkedett a többi ember közül.

A tanítványok, a megdöbbenés első pillanata után, annyira hatása alatt vannak mindannak, amit mond, ahogyan rájuk tekint, hogy azonnal elfogadják Jézust, vagyis belé helyezik bizalmukat. Következő fejezetében az Evangélium éppen a kánai menyegző csodáját beszéli el, és így fejezi be: „Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit... És tanítványai hittek benne.” (Jn 2,11) Ez mutatja, hogy az esemény nem rövid ideig hatott.

Még azok a tanítványok is, akik pedig elismerték Messiásnak a legelső találkozástól fogva, ha nem látták volna őt viszont soha többet, megfélekeztek volna a különös esetről. Így viszont, mellé állva, olyan volt számukra, mintha tovább mélyítenék az első benyomást. A benyomások és érzések folytonos sodrásában erősítik meg a tanítványok hitvallásukat. Nem mintha korábban szélhámoskodtak volna, s nem is hittek volna; csupán az emberi tudat

törvényét követték, amelyből ez a fejlődés következik.

Így azután, a kánai menyegző után is, az Evangélium más alkalmakkal is megjegyzi: „...és tanítványai hittek őbenne”. Az elmélyülésnek olyan folyamata játszódik le, amelynek folytán az ember egyszer csak meg van győződve: ez *biztosan így van*.

Most pedig megpróbáljuk megfigyelni *Krisztus személyiségének* vonásait, amelyek különlegesnek tűntek az ő szemükben s a mi szemünkben is azok.

Egy különleges jelenlét

Legelőször is: Krisztus minden helyzetben tekintélyt, felsőbbiséget mutat. Próbáljuk meg elképzelni azokat az embereket, akik heteken keresztül látják felbukkanni a folyóparton, és azután három éven keresztül folyamatosan csodálatos események tanúi.

Ezért történt, hogy néhányuk mindenét odahagyta, hogy örökre és bárhová kövesse.

Hozzászórtak már a szemfényvesztőkhöz, különösen azokban az esztendőkből, amikor mindenki a Messiást várta, és a szemfényvesztők bizonyosan felizgatták a kedélyeket. De Jézus nem illett a szokásos sémába. Nem mondja, hogy ragadjanak fegyvert a római uralom ellen. Csapdába ejteni: ez az írástudók leghőbb vágya, s ez számunkra tudat alatt is tanúságtétel.

Dél van, és Jézus egy házba tér be, s az emberek elállják a bejáratot. Krisztus beszél tovább, s az első sorban a farizeusok hallgatják. Egy bénát hoznak hozzá, de mivel nem tudják bevinni az ajtón, Krisztus mögött a tetőn keresztül eresztik le. Hátrafordul és így szól: „Bízzál, fiam, bűneid meg vannak bocsátva.” A farizeusok rögtön így gondolkoznak: „Ez káromkodik; ki bocsáthatja meg a bűnöket, hacsak nem az Isten?” Jézus tekintetét a jelenlévőkre szegezte, s így szólt: „Mi könnyebb tehát: azt mondani a bénának: bűneid meg vannak bocsátva, vagy azt mondani: kelj fel és járj. Majd a bénához fordult: Kelj fel, vedd ágyadat és menj haza.” S az felveszi vállára a hordágyat és hazaindul a tömeg érthető moraja közepette. (Vö. Mt 9,1–8)

És állandóan, minden napjáról ilyeneket olvasunk: „Estére érve fáradt volt a gyógyítástól” – ez visszatérő kifejezés az Evangéliumban.

A természet ura

Akik követik, meglátják, milyen különleges módon ura a természetnek.

„Bárkába szállt és tanítványai követték. Egyszerre csak nagy vihar támadt a tavon, úgyhogy a hullámok elborították a bárkát. Ő aludt. Fölkeltették és kérték: Uram, ments meg minket, elveszünk! Jézus szemükre vetette: Mit féltetek, kishitűek? Aztán fölkelt, parancsolt a szélvésznek és a víznek, s nagy nyugalom támadt. Az emberek csodálkozva kérdezték: Ki lehet ez, hogy még a szélvész és a víz is engedelmeskedik neki?” (Mt 8,23–27)

Ő ismer és megért minket

A legszuggesztívabb hatalom, amely Natanaelt is levette lábáról s mindnyájunkat megadásra készített, mégis az, hogy ismeri gondolatainkat és szívünket: hogy megért bennünket. A legtermészetesebb dolog az Ő számára az ember múltjában és szándékaiban olvasni. Mindenki rádöbben, hogy az emberi személyiség legrejtettebb része is az övé.

Fáradtan leül egy kúthoz és jön egy asszony, hogy vizet merítsen. „Adj innom!” – kéri Jézus, de ő, hányavetien és kacéran csak ugratja őt. „Ha tudnád, ki kért meg, adj innom, te kérnéd azt tőle”... „Hívd ide nekem férjedet.” „De hiszen nincsen férjem.” „Jól mondatd: nincsen férjem; őt férjed volt már, s akid most van, az nem a férjed.” S ezzel az asszony le van győzve. (Vö. Jn 4,1–30)

Ha vámosok vagy utcanők mellett ment el az ember akkortájt, jó tíz méterről meg kellett kerülni őket, hogy be ne szennyeződjön. Ez meglehetősen okos módja volt, hogy a kemény koponyák beveggyék az erkölcsi törvényeket. De Ő egészen másképp viselkedett, még evett is velük.

„Aztán odaért Jerikóba és végigment rajta. Élt ott egy Zakeus nevű tehetős ember, a vámosok feje. Szerette volna látni Jézust szemtől szemben, de a tömeg miatt nem tudta, mert alacsony termetű volt. Így hát előrefutott, felmászott egy vadfügefára, hogy láthassa, mert arra kellett elhaladnia. Amikor Jézus odaért, felnézett és megszólította: Zakeus, gyere le hamar! Ma a te házában kell megszállnom. Erre gyorsan lemászott és boldogan fogadta. Akik ezt meglátták, méltatlankodva megjegyezték, hogy bűnös emberhez tér be megpihenni. Zakeus azonban odaállt az Úr elé és így szólt: Nézd, Uram, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamiben megcsaltam, négyannyit adok helyette.” (Lk 19,1–8)

Nincsen Jézus előtt korlát: hol megelőzve, hol meglepve, fáradság nélkül hatol be az emberi szív zűrzavaros összevisszaságába. A sajátomról is úgy tűnik, az övé.

Semmi sem kényszeríti úgy térdre az embert, mintha valaki megnyitja és megéri őt.

Az Ige Ura

Értelme ellenállhatatlan dialektikájú volt. A farizeusok és az írástudók híresek voltak a széles világon dialektikájukról: vele szemben ők is tehetetlenek voltak.

„A farizeusok erre félrevonultak és megtárgyalták, hogyan tudnának szavaiba belekötni. Odaküldték hozzá tanítványaikat a Heródes-pártiakkal együtt. Ezek így beszéltek: Mester, tudjuk, hogy igazat mondasz, az Isten útját az igazsághoz híven tanítod, nem vagy tekintettel senki személyére, mert nem igazodol emberi tekintélyhez. Mondd meg hát nekünk, mi a véleményed: Szabad-e adót fizetni a császárnak vagy nem szabad? Jézus átlátott álnokságukon, ezért így válaszolt: Mit kísértetek képmutatók? Mutassátok az adópénzt! Odanyújtottak neki egy dénárt. Ekkor megkérdezte tőlük: Kinek a képe és felirata ez? A császáré – felelték. Erre azt mondta nekik: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené! Ezt hallva annyira meglepődtek, hogy otthagyták és eloldalogtak.” (Mt 22,15–22)

„Kora reggel újra megjelent a templomban. A nép köréje sereglett, s Ő leült és tanította őket. Az írástudók és a farizeusok egy házasságtörésen ért asszonyt vittek eléje. Odaállították középre és így szóltak hozzá: Mester, ezt az asszonyt röviddel ezelőtt házasságtörésen érték. Mózes azt parancsolta a törvényben, hogy az ilyet meg kell kövezni. Hát te mit mondasz? Ez azért kérdezték, hogy próbára tegyék, s vádolhassák. Jézus lehajolt és az ujjával írni kezdett a földön. De tovább faggatták, azért fölegyenesedett és azt mondta nekik: Az vesse rá az első követ, aki büntelen közületek! Azután újra lehajolt s tovább írt a földön, ők meg ennek hallatára eloldalogtak, egyikük a másikuk után, kezdve a véneken.” (Jn 8,2–9)

A csapdát elkerülte, és kihívást intézett álszentségük ellen.

A Mester szava olyan szép, és olyan nehéz nem komolyan venni, hogy meghódítja, sőt mozdulatlaná teszi az embert. „A szolgák visszatértek a papokhoz és a farizeusokhoz. Ezek kérdőre vonták őket: Miért nem hoztátok magatokkal? A szolgák mentegetőztek: Még sohasem beszélt úgy ember, ahogy ez beszél.” (Jn 7,45–46)

A jó pásztor

Jellemzi őt még egy tulajdonság. Azok a hatalmas emberek, akik képesek felforgatni lelkivilágunkat, akik a katedrákról szólnak hozzánk, olyan ritkán jók! Ő pedig... „odahívott egy gyereket és maga mellé állította...” (Lk 9,47) Másutt: „Történt, hogy Naím városába ment. Vele tartottak tanítványai és mások is igen sokan. Amikor a város kapujához

közeledett, egy halottat hoztak ki, egy özvegyasszony egyetlen fiát. Nagy tömeg kísérté a városból. Amikor az Úr meglátta, megesett rajta a szíve és megszólította: Ne sírj! Aztán odalépett a koporsóhoz és amint megálltak, akik vitték, megérintette s így szólt: Ifjú, mondom neked, kelj föl! A halott felült és elkezdett beszélni. Ekkor átengedte anyjának.” (Lk 7,11–15)

A jóságot az olyan találkozásban tapasztaljuk meg, amely értéket ad annak, amik vagyunk, és reményt kelt az iránt, amik leszünk. Ez a „békesség a földön”, hiszen Isten jó.

Isten pedig azért jó, mert üdvözít minket. A megváltás az élet pozitív értelmének jóhíre.

Azok előtt az emberek előtt, akik hatalmasnak és nagynak látják, Jézus lehajol a mezei virághoz és leírja öltözetét. A napról és az esőről mindig jósággal, finomsággal beszél. Nem így: „De bosszantó, ma is esik...” Vagy így: „Milyen fárasztó ez a napfény...” És tekintete, amellyel az emberre pillant, végtelen megértéssel van tele, őszinte kedvességgel: még hajad száalai is meg vannak számlálva.

Együttérez a fájdalommal; enni sem tud, ha előtte nem gyógyított. Elsiratja Lázárt és zokog a Város felett.

Nem csak azért volt azonban emberi, mert annyira a természet és az ember legapróbb dolgai felé tudott fordulni, hanem azért is, mert részt tudott venni az ember örömeiben. Nagyon jelentős, milyen nagyra értékelte a közös étkezést. Vallásának legnagyobb gesztusa egy vacsora keretében valósul meg. Isten országáról szóló hasonlatai közül pedig sokszor hoz lakomáról példát, és a végső dicsőséget úgy írja le, mint Ábrahám, Izsák, Jákob asztalánál ülést. (Mindehhez lásd K. Adam: „Krisztus testvérünk” c. könyvének első fejezetét.)

Kicsoda Ő?

Teljesen természetes dolog, hogy akik követték, különösképpen pedig azok, akik folyamatosan követték, egy ilyen személyiség láttán egyszercsak feltették maguknak a kérdést: „Mégis, kicsoda ő?”

Nikodémus, a művelt és kulturált ember, aki lerövidíti az időt és a teret, mert röviden képes hosszú tapasztalatot megélni, azonnal felismeri: ez az ember csak Istentől jöhet.

De azok a faragatlan, műveletlen emberek sem tettek másként, akik követték őt, odahagyván mindenüket. Romano Guardini így fogalmaz „A kereszténység lényegé”-ben: „Mellé lépnek, meghallgatják, visszatérnek s végül átérzik, hogy páratlan személyiséggel van dolguk. Ez a benyomás aztán lassanként meggyőződéssé erősödik. Jézus lényé minden felett áll...”

Van benne valami megmagyarázhatatlan, meghatározhatatlan.

A Krisztussal való együttélés rádöbbenett mindenkit, hogy ebben az emberben teljesen természetes és jó dolog megbízni. Ha valaki e felismerés ellenére tenne, saját maga ellen cselekedne.

Nem lehetett tehát nem hinniük ebben az emberben, csak azért, mert mondott egy olyan szót, amit nem értettek.

„Éppen azért kell elfogadnunk azt is az általad mondottakból, amit nem értünk, hogy hűek legyünk magunkhoz és ahhoz, amit láttunk. Csakis tebenned van életünk értelme.” Így lehetne értelmeznünk Péter magatartásának miértjét Szent János evangéliumának 6. fejezetében (vö. Jn 6,67–69).

Mi a különbség a pár nappal azelőtti fellelkesült tömeg és e kis csoport hűsége között, akik szintén lelkesek, de más értelemben? Az emberek saját mértékük szerint keresték őt, és így, amikor arról kezdett beszélni, miért is jött voltaképpen – s ez az ok túltett az általában elvártakon –, az emberek faképnél hagyták. Jobban ragaszkodtak saját korlátaikhoz, mint az igazsághoz.

De a hűségeselek kicsiny csoportja nem hagyja el, még ha nem érti is. Amikor arra a

kérdésre: „Ki vagy te?” – titokzatosan így felel: „Én és az Atya egy vagyunk”, ők elfogadják ezt anélkül, hogy megértenék. (Jn 10,30)

Csak pünkösdkor fogják megérteni, amikor természetfölötti látásban részesülnek. Amint már megjegyeztük, még néhány órával mennybemenetele előtt azt kérdezik tőle: „Uram, mostanában állítod helyre Izrael országát?” (ApCsel 1,6)

Igen keveset értenek meg halála és feltámadása után is. De magukban őrzik azt a titokzatos választ, mivel „Ő mondta”.

A találkozás ma

Az első hívek legemberibb magatartása jelenti ma is kikerülhetetlenül a kiindulást.

Jézus az apostolokkal vándorol s elmegy egy szikla mellett. Mit mond a nép, ki vagyok én? És ti kinek mondotok engem? Te vagy Krisztus, az élő Isten fia. Péter olyan szavakat mondott ki, amelyeknek nem értette igazi mély értelmét. Boldog vagy, mert nem a te lelked, hanem Isten sugallta ezt neked. Péter vagy és én erre a sziklára építem egyházamat. (Vö. Mt 16,13–17)

A kereszténység manapság is ilyen válaszra épül. Mit mond a nép, ki vagyok én?... A könyvek, a tanárok, a filmrendezők, a publicisták, a pártvezérek, apád, anyád, barátaid – kinek mondanak ők engem? Az első szocialistának, az első kommunistának, az első liberálisnak, a legnagyobb vallási zseninek, látnoknak, bűvésznek, szerencsés nevű ismeretlennek... „És ti kinek mondotok engem?”

„És ti kinek mondotok engem?” Felnőtt, személyes hitünk az erre a kérdésre adott személyes válasszal kezdődik.

Míg csak fennáll a világ, egy ember hangja kérdezi a többi ember lelkiismeretétől azt a kérdést, ami életprogram: És te kinek mondasz engem? A válasz pedig: Te Isten vagy – mindig Péter magatartásából és indítékából fog fakadni.

Nagyon lényeges, hogy kiemeljük: ennek az alapvető párbeszédnek, meghatározó döntésnek két összetevője van.

Először a találkozás, a Krisztus valóságával való találkozás ténye. Ez elkerülhetetlen tény, és kitörülhetetlen esemény annak az embernek az életéből, akivel megesis.

Másodsorban az erre az eseményre való odafigyelés, hogy mennyire „fogadjuk el” a találkozást, mennyire kötelezzük el magunkat általa. Ez nem elkerülhetetlen, ez *szabad* tényező.

Az elkötelezettség

Mi mást jelentene azonban elkötelezni magunkat létünk egy találkozásában, ha nem azt, hogy érzékenységünk, tudatunk energiáit mind erre irányítjuk, hogy emberségünkkel efelé fordulunk?

Ha így van, akkor Krisztust olyan meghatározó valóságként, amelyhez teljes világunkkal csatlakozunk, csakis egy *együttélés* következményeként fedezhetjük föl a magunk számára.

Ekkor pedig, minél jobban átérezzük emberségünket, minél komolyabban vesszük tapasztalatainkat, minél intenzívebben éljük létünket, annál inkább derít fényt Krisztus történelmi valóságával való együttélésünk a megtörtént találkozás értékére.

Krisztus egy kérdéssel áll elénk: de válaszunk csak abban állhat, hogy elismerjük őt mint emberi utunk számára egyetlen lehetséges megoldást. Az ez iránt az út iránt való elkötelezettség szükséges ahhoz, hogy felfogjuk és megértsük a Krisztussal való találkozás ajánlatát. Minél egyszerűbb az ember, annál inkább benne él ebben az elkötelezettségben – bár lehet, hogy nem tudatosan. Ilyenek voltak az apostolok és az első tanítványok.

Az ember számára homályos a valóság, és szeme olyan fény után kutat, amely rávilágít a

dolgok értelmére. Ránk talál egy ember hangja a történelemben: „Én vagyok az.” „Aki engem követ, nem jár többé sötétségben” (Jn 8,12). A történelem óceánján hirtelen felbukkan egy Szó, amely mindenre kiterjed és mindennek formát és tartalmat ad. „...hajnalodik és a hajnalcsillag felragyog szívetekben” (2Pét 1,19). Csak, ha ráhallgatunk, csak ha megnyílunk a világra és erre a fényre, csak ha fogékonyá és megfelelővé tesszük magunkat a befogadásra: csak ekkor érthetjük meg, hogy ez a Fény: az Igazság.

Az emberi élet nagy kalandja nem más, mint hogy ennek az Embernek a javaslata visszhangzik, s ez valóra válhat. Ez a nagy kaland, amely az életből és a történelemből értelmes utat alkot, ahelyett, hogy pillanatokra hagyná szétesni. Ez a nagy kaland, amely megszabadít a haszontalanság érzésétől, és megadja a remény erejét.

Van egy részlet az Evangéliumban, amely csodálatosan tükrözi azt a drámát, amely az ember lelkiismerete és Krisztus jelenléte között párbeszédként lezajlik. „Közben odaérkeztek a faluhoz, ahová tartottak. Úgy tett, mintha tovább akarna menni. De marasztalták: Maradj velünk, mert esteledik és a nap már lemenőben van. Betért hát és velük maradt. Amikor az asztalhoz ültek, kezébe vette a kenyeret, megáldotta, megtörte és odanyújtotta nekik. Ekkor megnyílt a szemük és felismerték. De eltűnt a szemük elől. Hát nem lángolt a szívünk – mondták –, amikor beszélt az úton, és kifejtette az írásokat?” (Lk 24,28–32)

Az az együtt megélt mozdulat, vagyis a kenyér megtörése, fényteli pillanattá válik, amely megmagyarázza addigi útjukat a véletlen útítárrsal. Ennek a mozdulatnak a fényében látják „hitelesnek” találkozásuk egész tapasztalatát.

Most már csak egyetlen kérdést tehetünk fel: hogyhogy nem ötlött fel bennünk korábban is már ez a lehetőség? A lehetőség jelentkezése: *ajándék – ez a kegyelem*.

3. fejezet: A Lélek ajándéka

Az isteni megtapasztalása

„Még sok mondanivalóm volna, de nem vagytok hozzá elég erősek. Hanem, amikor eljön az Igazság Lelke, Ő majd elvezet benneteket a teljes igazságra.” (Jn 16,12–13) Az apostolok valami különleges, megragadó, mélyen meggyőző valóságra bukkantak. Elfogadták, de nem fogták fel teljesen, mi az valójában. Megőrizték és becsben tartották szavait, de hozzáadták saját elképzelésüket a dolgokról, és nem is sejtették, mi minden rejlik bennük. Ismételtették a meghatározásokat, amelyeket Jézus magáról mondott, de nem tudták elismételni pontos titkát.

Szent Pálnak van egy megvilágító erejű példázata. Az állat felfigyel az ember jelenlétére, és reagál viselkedésére, mozdulataira. Mégsem fogja fel mélyebb valóságát; megáll az általa képviselt valóságnak a küszöbén, nem „érti meg” az embert. Az állatnak nincs eszköze, hogy leszállhasson a gondolat és a szeretet mélységeibe. Hiányzik a műszere, hogy felfoghassa egy másik világ üzenetét. Az állatból hiányzik az emberi „szellem”. Ezért marad tőle idegen, még ha lábához fekszik, lábszarához dörgölőzik vagy kezét nyalogatja is: nincs meg az emberrel való egytermészetűsége. „Ugyanígy – zárja Szent Pál – az Isten titkait sem ismeri senki, csak az Isten Lelke” (1Kor 2,11). Valóban csak az találkozhatott Krisztussal, aki Szentlelkét birtokolja. „Akiben nincs meg Krisztus Lelke, az nem az övé” (Róm 8,9). Idegen tehát, aki nem képes felfedezni belső szerkezetét, titkos természetét. Krisztus az ilyen ember számára rejtély marad.

A Lélek eseménye nélkül az ember úgy ütközik Krisztusba, mint nagy emberbe, kiemelkedő személybe, aki lázad mindenfajta kategorikus beszűkítés ellen. Alakja talán furcsa, de ellenállhatatlanul meggyőző az egyszerű emberek számára, lelkesítőleg hat az igazságot szenvedélyesen szerető emberek energikus frissességére, és veszélyes a

meggyökeresedett rendre. Mindez Ő volt a kortársai szemében. Vagy esetleg olyan nagyságnak láthatták, akinek sorsa megindító, drámai mítosz: és ez lehet Ő a mai ember szkeptikus kétségbeesése szempontjából is. De Lelkének eljövetele nélkül az ember (az apostolok csakúgy, mint mi) ezeknek a kilátásoknak a homályos szegélyén reked. Az ember számára így Krisztus talányos, titokzatos arc marad csupán.

Lelkének eljövetele nélkül csak újabb emlékeztető lesz az ember fájdalmas várakozására, még ha hangja intenzíven emelkedik is ki a hangok erdejéből. Az értelmezés kulcsa a szív és az emberi gondolat kétértelmű és melankolikus korlátai közé szorul.

Ily módon Krisztus csak újabb megvitandó tény volna, újabb kockázat, amelyet vakon vállalunk. Nem pedig új kritérium, más fény, új, végre-valahára. Tudatos létünk egésze azt kiáltja, hogy földünk értelme túl van ezen a látóhatáron.

A Krisztussal való találkozás ily módon pusztán emberi tapasztalattá szűkülne. Valóságra nyíló tekintetünk (vagyis kultúránk) arra volna kárhoztatva, hogy eltéved a lét és a sors talányai közt, mivel nem szabadult meg tehetetlenségétől: nem „megváltott”.

De egy nap „egyszerre olyan zúgás támadt az égből, mintha csak heves szélvész közeledett volna, és egészen betöltötte a házat, ahol egybegyűltek... Mindannyiukat eltöltötte a Szentlélek.” (ApCsel 2,2–4)

Akkor hirtelen megértették, ki volt az az Ember, akit követtek.

Találkozásuk ezzel az Emberrel, vele töltött szenvedélyes, bizonytalan, türelmetlen, hosszú együttlétük hirtelen más tapasztalattá formálódik, amely teljesen képtelen, előre nem látott távlatokat nyit. Ez az isteni valóság, az Istennel való fényes, biztos, erős együttlét tapasztalata.

Krisztus, aki ilyen módon, kézzelfoghatóan jelen van közöttünk, egy közülünk, ugyanakkor az a Másvalaki is, aki feloldja a lét rejtélyét. Krisztus a történelem jelentése és a világmindenség ura. Krisztus az a nézőpont, amely mindent megmagyaráz. Pünkösöd tapasztalata a *keresztény kultúra* kezdete. Ez annak az „igazi fénynek felfedezése, amely megvilágít minden embert, aki a földre születik”.

Az első gesztus, amelyet leírt az Apostolok Cselekedetei, ennek az új valóságlátásnak, kultúrának az első nagy kijelentése, „amelyet nem a hús és a vér nyilatkoztatott ki, hanem az Atya, mindennek alkotója”. Azonnal, az akkori világ minden részéből egybesereglett emberek előtt, Péter elmondja, hogy Krisztus Isten tervének záróköve. Az első keresztény prédikáció minden szavából áradó tudatosság, ez a nagy tanúságtétel terjed azóta a világban és a történelemben.

Az egész emberi tapasztalat fényt kap az Isten szemszögéből. Ez az igazság elvének végérvényes megjelenése: a megmásíthatatlan kultúra kezdete.

Az ajándék megtapasztalása

Isten Lelkének kiáradását a liturgia „donum Dei Altissimi”-nek nevezi. Nem emberi okosság vagy emberi szerzemény, sem nem emberi előrelátás gyümölcse, még kevésbé emberi jog: kizárólag *ajándék*.

Ily módon Isten Lelke mibennünk is váratlan esemény, teljes meglepetés: abszolút ajándék.

Csak egyetlen hasonlatos dolog létezik: létünknek, lényünknek teljes ingyenessége.

Az olyan dolog azonban, amelynek jelentését nem birtokolhatjuk, nem volna igazi ajándék. S nem ajándékként fognánk fel az életet és a világmindenséget, ha nem váránk értelmének megvilágosodását.

Így a pünkösöd Lelke a legtökéletesebb ajándék, mert általa lépünk be Krisztus misztériumába, annak a személynek a megtapasztalásába, aki megmagyarázza, megválaszolja egész valóságunkat. „Fides mundi lumen.” Ennek az Ajándéknak az eseménye feloldja az

ember magányérzetét. Az ember tapasztalata már nem a vigasztalan tehetetlenség többé, hanem tudatosság és energikus készség. Ezt mutatja a lángocska, amely a Lélek eljövetelét jelzi „fortiter et suaviter”.

Az apostolok lelkiismeretének félénk homálya bátor fényességgé alakul (lásd első összeütközéseiket a vallási és állami hatóságokkal).

A lét hatalmas bizonyosságot nyer: „És ez a győzelem – győzelem a világ fölött! – a mi hitünk” (1Jn 5,4).

Nincsenek már egyedül, megtapasztalják Krisztus ígétét: „Nem hagylak árván benneteket” (Jn 14,18).

Az ember valóban nincs többé egyedül, mivel a legigazabb felkiáltás a lét harcában Szent Pálé: „Mindent elviselek abban, aki erőt ad.” (Fil 4,13) Nem az ember vetkezi le határait és betegségeit. Valaki az ember mellé áll, „akár a hős, aki megfutja pályáját...” (Zsolt 18,6). Új lét valósul meg: Isten jelenlétének ellenállhatatlan sürgetése titkos úton a törekény emberben ennek az „új teremtmény”-nek forrásává válik. Az ember ereje Valaki Más, az ember bizonyossága Valaki Más. Létünk mély párbeszéddé válik, életünk minden pillanatában gyökerestül megsemmisül a magány. Létezni annyi, mint szeretve lenni: „Ő hű szeretetéhez” (Lk 1,54) – és ráhagyatkozni erre a szeretetre: „Számomra az élet Krisztus” (Fil 1,21).

Az emberi lét nem más, mint kimeríthetetlen, mindenható barátság.

Az új közösség

A magányérzet, amint leírtuk, közel hozza egymáshoz az embereket, társsá teszi őket a közös szükség megtapasztalásában. Az így születő közösség az irányt vesztett ember számára az egyetlen hajlék, átmeneti édes tapasztalat és pontos bizonyosság.

A hiányzó dolgok gyógyítására tett kísérletek hatalmas munkát jelentenek, s eredményeik törekények és kétértelműek – ez minden nemzedéket nyomaszt, ezért igyekszik felfedni és megváltoztatni ezt. Ekkor az embert „hiába keresésének dühe” (Giovanni Pascoli: Primi Poemetti: Il libro) megfontolatlan, türelmetlen lépésekre, keserű erőszakra, tragikus képzelgésekre vezeti. Az emberi civilizáció így olyan átmeneti, illuzórikus szövetség közösségeket hoz létre, hogy azok inkább kelepcek, semmint valóságos út jelölői.

A Krisztus Lelkében legyőzött magányérzet tapasztalata nem egyszerűen közel hozza egymáshoz az embereket: tágra nyitja az embert a többiek előtt létének legmélyétől.

Az ember igazi élete, mindenki létének értelme Krisztus. Mindenkinek egyazon valóság az élete és életének az értelme. „Én vagyok a szőlőtő, ti pedig a szőlővesszők” (Jn 15,5). A közösség lényegévé válik mindenki életének. Az emberi szolidaritásból egyház születik. A „mi” lesz az „én” teljessége, az „én” megvalósulásának törvénye. „Mi tudjuk, hogy a halálból átmentünk az életbe, mert szeretjük testvéreinket” (1Jn 3,14) – így ír az első keresztényeknek Szent János.

Az egyházat ez az előre nem látható és feloldhatatlan egység teszi az emberi közösség üdvösségévé, a közösség megvalósult eszményévé. „Legyenek mindnyájan egy. Amint Te, Atyám, bennem vagy, s én benned, úgy legyenek ők is bennünk, hogy így elhiggye a világ, hogy te küldtél engem” (Jn 17,21).

Az út bizonyossága és a Szentlélek ereje egy ilyen közösségnek sodró tudatosságot („az emberek az ítélet napján minden fölösleges szóról számot adnak, amit kiejtenek a szájukon”, Mt 12,36) és tettvágyat kölcsönöz (gondoljuk csak át a talentumok példabeszédét); ebből pedig az elszántság egyértelmű egészen a halálig (a jópásztor életét adja juhaiért). Termékenység és buzgóság, belső rend készleti mélyről a Lélek eljövetele által született közösség életét: „Kérve kérlek az Istenre és Krisztus Jézusra, aki ítélkezni fog élők és holtak fölött, az Ő eljövetelére és országára: hirdesd az Evangéliumot, állj vele elő, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel.” (2Tim 4,1–2) Az

idők, a dolgok, a személyek iránt érzett éber szenvedély újraterezheti az emberi együttélést az emberek és a dolgok között. *A keresztény közösség elkerülhetetlenül új civilizációt teremt.*

Minél hívebbek vagyunk Krisztus Lelkéhez, annál inkább tapasztaljuk úgy, hogy kultúránk végérvényes és eszményi utat teremt számunkra.

Bármilyen keresztény közösség, amely határozottan Krisztus nevében kíván élni, elkerülhetetlenül létrehozza ezt a szokásostól elütő együttélést, hangulatot, emberi életitmust. Lehetetlen, hogy a megfigyelő ne ütközzön bele, mint valami újba, furcsába, magával ragadóba, eszményien emberibe.

Az egyetlen tekintély

Az a legmagasabb tekintély, akiben tapasztalatunk teljességének értelmét megtaláljuk. Ez a legfőbb tekintély Jézus Krisztus – és ezt az Ő Lelke hozza tudunkra, megnyitva minket a benne való hitre és a személye iránti hűségre.

„Amint az Atya küldött engem, úgy küldelek én is titeket” (Jn 20,21): az apostolok és követőik (a pápa és a püspökök) képviselik Krisztus tekintélyének élő folytonosságát. Dinamikus egymásra következésük a történelemben, terjedésük a világban megállás nélkül adja tovább Krisztus misztériumát, tisztázza azt a hibáktól, és védelmezi, engedményeket nem téve. Ők alkotják tehát azt a helyet, ahol az emberiség érintkezésbe léphet saját létének igaz értelmével, mind nagyobb mélységekben, mint biztos és mindig megújuló forrásban.

Ami a zseni az emberi szükségletek, a próféta az emberi várakozás megfogalmazásakor, ugyanazt jelentik ők a válasz hirdetésében. De minthogy az igazi válasz mindig összehasonlíthatatlanul pontosabb és kézzelfoghatóbb a várakozáshoz képest (amely szükségszerűen bizonytalan és ki van téve az illúzióknak), így ők olyanok, mint egy bizonyos szilárd szikla: tévedhetetlenek. „Te Péter vagy, és én erre a sziklára építem egyházamat” (Mt 16,17).

Az ő tekintélyük nemcsak biztos kritérium ahhoz a felfogáshoz, amely egyedül képes a történelem és a világ jelentését megragadni, hanem élő, szilárd ösztönzője az igazi kultúrának, fáradhatatlan sugallója a mindent magába foglaló látásmódnak, kimeríthetetlen üldözője minden részletimádásnak és a múltékony dolgok minden eszményítésének, vagyis ellensége minden hibának és minden bálványimádásnak. Az ő tekintélyük tehát a legjobb vezető a valódi emberi együttélés, az *igazi civilizáció* felé.

Ahol ez a tekintély nem élő és éber, vagy ahol támadásnak van kitéve, bonyolultabb az ember útja, kétértelművé válik, elhajlik, kisiklik a katasztrófa felé; még ha külsőleg hatalmas, virágzó, fényes is, mint manapság. Ahol ez a tekintély aktív és tiszteletnek örvend, a történelem útja biztosan és kiegyensúlyozottan képes megújulni a valódi emberség irányába; még ha a megnyilatkozás és együttélés eszközei durvák és kemények is.

Hangsúlyoznunk kell egy fontos észrevételt. A Lélek ajándéka az apostolok számára nyilvánvalóvá tette, hogy Krisztus az „út, az igazság és az élet”. Ez tette lehetővé számukra azt a tudatos és egyértelmű ráhagyatkozást, amely által ellenállhatatlan bátorsággal és elsöprő biztonsággal jelentették ki Mesterüket az akkori kultúra és civilizáció ellenében.

Manapság is a Szentlélek adománya segít felfedeznünk az egyházi tekintély mély értelmét, úgy mint az emberi út legfőbb irányelvét. Íme, ebből születik meg a végső ráhagyatkozás, a legtudatosabb engedelmisség, amely révén a tekintély már nem a törvény, hanem a szeretet őrzője. A Szentlélek sugallata nélkül senki nem értheti meg azt a meghatározó ragaszkodást, amely a hívőt a tekintélyhez köti. Ez a ragaszkodás sokszor saját élettervünk vagy zsenialitásunk kudarcának roncsain erősödik meg.

Abból a kevésből, amit eddig átélmelegedtünk, kitűnik, hogy a Lélek ajándéka nélkül az ember nem képes felismerni az igazi kultúra mestereit, az emberiség pedig nem képes erőt és bölcsességet meríteni ahhoz, hogy egységes, kiegyensúlyozott és fénylő úton járjon.

„Mi Atyánk”

A Lélek adta megújulás legszebb gyümölcse egy új szó és új mozdulat, amelyre képessé válik az ember.

Ez a szó és mozdulat annak a módnak a kifejezése, ahogy az ember a valóságot látja, átérzi, felvállalja.

Az ember szükségleteinek sürgető volta s a beteljesítésre tett fáradhatatlan kísérletezés, a végső, elviselhetetlen és elkerülhetetlen határozatlanság, ezek ihletik, alakítják és hívják létre az emberi szó felkiáltását és az emberi gesztus vállalását. Ezt a kiáltást és ezt a gesztust természetünk erősen kívánja, de kifejezést nyerve bizonytalanok és pontatlanok; hacsak az erőszak által az örültség beteges korlátoltságba vagy hóbortjába nem futnak. Az ember tart valami felé és várakozik – de nem tudja, hogy hová és mire. Ez a felfedezés a Lélek ajándéka: Krisztus elfogadása mint minden dolog középpontja – az emberi szónak és gesztusnak végre határozott kifejezést ad, olyan tudatosságot, amely beteljesíti az értelem várakozását, teljes szabadságban, pontosan és kétértelműség nélkül.

Az új kiáltás, „a megváltott szó”: a *keresztény imádság*. „... azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkozni. A Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem önthető sóhajtozásokkal... általa szólítjuk: Abba, Atya!” (Róm 8,26.15)

Szent Pálnak ez a megjegyzése felhívja figyelmünket arra az emberileg és a kereszténység szempontjából kiváló írásra, amely Szent Lukács Evangéliuma 11. fejezetének első része: „Történt egyszer, hogy valahol éppen imádkozott. Amikor befejezte, egyik tanítványa kérte: Uram, taníts meg minket imádkozni, mint ahogy János is megtanította tanítványait. Erre így szólt hozzájuk: Amikor imádkoztok, ezt mondjátok: Atyánk! Szenteltessék meg a neved. Jöjjön el az országod. Add meg a mindennapi kenyerünket minden nap. Bocsásd meg bűneinket, amint mi is megbocsátunk minden ellenünk vétőnek. És ne vigy minket kísértésbe. Aztán így folytatta: Mondjuk, hogy valamelyiteknek van egy barátja, és az éjfélkor bekopog hozzá ezekkel a szavakkal: Barátom, adj kölcsön nekem három kenyeret, útról érkezett egy barátom s nincs mit enni adnom neki. De az kiszól: Ne zavarj! Az ajtó már be van zárva, én is, gyermekeim is ágyban vagyunk. Nem tudok fölkelni és adni neked. Mondom nektek: Ha azért, mert barátja, nem kel föl, hogy adjon neki, amiatt, hogy nem tágít, mégis fölkel és ad neki annyit, amennyire szüksége van.

Azt mondom azért nektek, kérjétek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak nektek. Mert mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál és aki zörget, annak ajtót nyitnak. Közületek melyik apa ad a fiának követ, amikor az kenyeret kér? Vagy ha halat kér, akkor hal helyett talán kígyót ad neki? Vagy ha tojást kér, akkor talán skorpiót ad neki? Ha tehát ti, bár gonoszok vagytok, tudtok jól adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább adja mennyei Atyátok a Szentlelket azoknak, akik kérik tőle.” (Lk 11,1–13)

Az ember vágyakozásának itt a legszemélyesebb „te” felel meg, amely oly ismert és pontos, mint egy anyáé, egy tiszta és kimerítő kérdés, és teljes tudatossága annak a kapcsolatnak, amit a következő kifejezések jeleznek: „Mi Atyánk... jöjjön el a te országod... bocsásd meg a mi bűneinket... szabadíts meg a gonosztól”. „Senki sem mondhatja: Uram, Jézus, csak a Szentlélek által” (1Kor 12,3).

A gesztus megváltott formája pedig a *szentség*.

A szentségben az ember egzisztenciális igyekezete nem kerül többé abba a súlyos veszélybe, hogy elbódul és irányt téveszt, miközben a valódi igazságot próbálja elérni, mert a dolgok külsőségeire figyel. A szentség gesztusában érzékelhető jel buzdítja az embert és tévedhetetlen biztonsággal vezeti az isteni valósághoz. Éppen ezért nincsen olyan emberi gesztus, amely ilyen teljesen tölti be azt a várakozást, ami az embert cselekvésre készíti.

Az emberi szó és gesztus ilyen értelemben vett megváltásának van egy csodálatos következménye: ez pedig az, hogy a közösségi dimenzió éppen az új szó és az új gesztus: az

ima és a szentség szívében jön létre, vagyis nem lehet igazán Istenre kérdezni, öhozzá tartozni, ha ez nem nyitottságot jelent, legalábbis a dolgok mélyén, az Ő országának teljes közössége irányában. A közösségi nyitottság határozza meg az egyes ember szavának igaz voltát és gesztusának valóságát. „Amikor imádkoztok, így imádkozzatok: „Mi Atyánk, jöjjön el a te országod.” „Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesedünk.” (1Kor 10,17)

Éppen a boldogságra való képtelenségünk sugallja közös utunk során legeléesebben, hogy éljünk együtt – de még jobban rádöbrent arra, hogy egyek vagyunk, ha felfedezzük: minden ember boldogságának kulcsa mindenki számára közös Valóság: „egy a Lélek... egy az Úr... egy az Isten” (Ef 4,5.6).

Az ima és a gesztus újdonsága, amelyre a Lélek teszi képessé az embert, legnagyobb kifejezését a *liturgiában* nyeri.

Ez alkotja a földi közösség legmagasabb formáját, ahol az egyes ember éppen Isten fiainak mindent átfogó közösségének elfogadásában nyeri el teljes értékét. Ugyanitt az anyagi természetet is – az időt és a dolgokat – a gesztus egységébe foglaljuk, amely valójában a fizikai természet megváltásának kezdetét jelképezi, ahogy Szent Pál mondja: „Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet együtt sóhajtozik és vajúdik mindmáig” (Róm 8,22).

Ezért lesz a liturgia az az egyetlen hely, ahol hitelesen és teljesen készülhetünk a Lélek átalakító ereje befogadására.

4. fejezet: A keresztény lét

A hivatás

Az ember a tevékenységéhez szükséges energiákat csak a világosságban és a biztonságban leli meg.

A Lélek eljövetele eltörölte az apostolok kishitűségét és létrehozta az emberi szellem történetének legintenzívebb, legbátrabb és legdinamikusabb történetét.

„Egyedül Te adsz nekem, Uram, biztonságot” (Zsolt 4,9). Ha felfedezzük, hogy Krisztus mindennek a középpontja, ez eltörli félelmünket, és érezteti velünk, hogy mindenek képesek vagyunk uralkodni: „...minden a tietek. Ti azonban Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené” (1Kor 3,22–23).

Pontosabban: ez az új kultúra arra kötelez, hogy az életet gazdagabban fogjuk fel: mint megállás nélküli tevékenységet és kibúvó nélküli felelősséget. A tevékenység pedig nem más, mint „szolgálat”, minden pillanatban és minden szóban, „akár isztok, akár esztek” (Róm 10,31): az Isten Országának szolgálata, ahol Krisztus a feje minden valóságnak. Mindenki létezésének annyiban van értelme, vagyis annyiban létezik valójában, amennyire az Isten Országának alkotórésze.

Ezt a függést az az eszmény írja elő, aki a mindenség titokzatos szövetét készítette. Minden lelkiismeret annyiban függ tőle, amennyiben tudatára ébred, egy feladatot kapott, és ez a tudatosság éppen a találkozás Isten és az egyes ember között: a meghívás eseménye.

Az a hely, ahol ez a találkozás teljesen létrejön, Krisztus: minden ember meghívása, hivatása Krisztus személyes és titokzatos valóságának körében jön létre. „Jézus Krisztusban lettetek megalkotva...” (Ef 2,10).

Felfigyelni saját meghívásunkra, életünket a hívásnak megfelelően alakítani, létünket úgy felfogni, mint a mindenség szolgálatát: ez létünk elkötelezettsége, amelyre Krisztus Lelke világosan készíttet, megadva az erőt, hogy nekikezdjünk és hogy hűek maradjunk hozzá.

A modern életfelfogás sehol sem esik olyan távol Krisztus Lelkétől, mint éppen ezen a ponton. A mai gondolkodásmód szokásos kritériuma, amivel a jövőt vizsgálja, az egyén

számítására, ízlésére vagy könnyebbségére összpontosít. Mindent ez határoz meg: hogy melyik utat válasszuk, hogy kit szeressünk, mi legyen a foglalkozásunk, mit tanuljunk; olyannyira, hogy abszolút kritériummá az egyes ember haszna válik. És ez a szempont annyira kézenfekvőnek és megkérdőjelezhetetlennek tűnik, hogy felforgatása sok úriember szemében sem más, mint kihívás a jó ízlés ellen, bolondság, túlzás. S e vádakat magukat keresztyénynek érző nevelők, fiaik emberi sikeréért aggódó szülők ismételtetik. A nyilvánosan vagy magánjelleggel alkotott vélemények, az élet jobbá tételére adott tanácsok, a buzdítások és a szemrehányások: mindezeket olyan szempontból adják az emberek, amelyből teljesen hiányzik az Egészhez való ragaszkodás és az Ország ügyéért való aggódás, számúzve van belőle Krisztus valósága. „Mit adhat nekem mindez? Hogyan szerezhetem a legtöbb előnyt mindebből?” Ezek a legelterjedtebb bölcsesség, a legelismertebb jóízlés belső kritériumai.

A keresztyény gondolkodásmód azonban felforgatja ezeket a kérdéseket, ellentmond nekik, meghazudtolja őket, és a velük ellentétes parancsot növeli óriásira: „Hogyan adhatom magamat azzal, ami vagyok, hogy jobban szolgáljam az Egészet, Isten Országát, Krisztust?” Ez az emberi személyiség nevelésére egyedül képes kritérium, amint azt Krisztus Lelkének fénye és ereje felfedte számunkra.

A korai ifjúság az az időszak, amikor *könnyen* kifejlődhet az a tiszta és megértő őszinteség és az a bátor nagylelkűség, amelyet a keresztyény felfogás megkövetel.

Életünknek az Egész szolgálatára való készsége azért is döntő fontosságú, hogy felfogjuk, *mi* az a tevékenység, amire híva vagyunk: *mi a személyes hivatásunk*. Amit tennem kell, amivé válnom kell, vagyis a hivatásom általában nem pontos parancsként jelentkezik, hanem inkább, mint indítás, mint meghívás. A hivatás, az élet értelme inkább megsejtett lehetőségként, semmint tévedhetetlenül elkerülhetetlen sorsként áll az ember elé. És ez annál igazabb, minél alapvetőbb és fontosabb a végrehajtandó feladat. A lelkiismeret, legtisztább és legszuggesztívebb formájában a legdiszkrétebb indítás: a sugallat. Személyemet tehát lehetőleg lehetőségekhez idomulva alakítom.

A szeretet

Ha életünket hivatásként, egy nagyobb Egész részeként fogjuk fel, úgy mindinkább arra törekszünk, hogy a minket alkotó Valóságból mindjobban részesedjünk. Létünk tartalma, hogy *részt veszünk* ebben a Valóságban, elfogadjuk és felajánljuk magunkat Isten akaratának, az Ő Országának. Az élet hivatásként való elfogadása létünket elkötelezi *szereteté*ként.

Gyűjtsük most ide a Krisztus Lelkében megváltott új emberiség kezdeteiről a szeretet egyszerűségében és gazdagságában leginkább kitűnő részeket: „...hogy ők is teljesen egyek legyenek...” (Jn 17,23).

„Behívták az apostolokat, megvesszőzték őket, aztán rájuk parancsoltak, hogy Jézus nevében ne beszéljenek, és szabadon engedték őket. Boldogan távoztak a főtanácsból, mert méltók lettek rá, hogy Jézus nevéért gyalázatot szenvedjenek. Továbbra is mindennap tanítottak a templomban és a házakban, hirdették Jézus Krisztust.” (ApCsel 5,40–42)

„Megismétlem: Ne tartson senki balgának! De ha mégis, akkor fogadjatok el úgy, mint a balgát, hogy egy kissé én is dicsekedhessem. Amit most mondok, nem az Úr szerint mondom, hanem mert dicsekvésre szántam el magam, mintegy balgaságomban. Olyan sokan dicsekszenek a test szerint, tehát én is dicsekszem. Hiszen ti, okos emberek, engeditek, hogy a balgák megnyerjenek benneteket. Eltűritek, ha valaki szolgává alacsonyít benneteket, ha kifoszt, ha kihasznál, ha fölétek kerekedik, ha arcul üt. Szégyenkezve vallom meg, hogy ilyesmire nem vállalkoztunk. De ha valaki dicsekedni mer – balgaként mondom –, merek én is. Zsidók? Én is. Izrael fiai? Én is. Ábrahám leszármazottai? Én is. Krisztus szolgálói? Balgaság mondani, de mondom: én még inkább. Hiszen többet fáradtam, többször voltam

börtönben. Mődfelett sok verésben volt részem, sokszor forogtam halálveszélyben. A zsidóktól öt ízben kaptam egy híján negyvenet, háromszor megbotoztak, egyszer megköveztek. Háromszor szenvedtem hajótörést, egy nap és egy éjjel a nyílt tengeren hanyódtam. Sokszor voltam vándorúton. Veszélyben forogtam folyóvizeken, veszélyben rablók miatt, veszélyben népem körében, veszélyben pogányok között; veszélyben a városokban, veszélyben a pusztaságban; veszélyben a tengeren, veszélyben az áltestvérék között. Fáradtam és gyötrődtem, sokat virrasztottam, éheztem és szomjaztam, sőt koplaltam, fagyoskodtam és nem volt mit fölvennem. Nem tekintve az egyebeket, naponként a zaklatásokat, az összes egyház rám nehezedő gondját. Ki gyöngé, hogy én ne volnék gyöngé? Ki botránkozik meg, hogy én ne égnék? Ha dicsekednem kell, gyöngeségeimmel dicsekszem. Isten, Urunk Jézus Atyja, aki mindenkor áldott, tudja, hogy nem hazudom. Damaszkuszban Aretász király helytartója őriztette a damaszkusziak városát, hogy elfogjon, s egy ablakból kosárban bocsátottak le a falon, így menekültem ki kezéből.” (2Kor 11,16–33)

Az első apostolok valóban *követték* a Mestert, aki lelkületét a Jó Pásztorról mondott példabeszédében írta le. Ebből kiviláglik szeretet sugallta kezdeményezése és teremtőereje. „Ha közületek valakinek van száz juha és egy elvesz belőlük, nem hagyja-e ott a pusztában a kilencvenkilencet, hogy keresse az egy elveszettet, amíg meg nem találja? Ha megtalálja, örömeiben vállára veszi, hazasiet vele, összehívja barátait és szomszédait: Örüljete ti is – mondja –, megtaláltam elveszett bárányomat.” (Lk 15,4–6)

Egyetemesség

A keresztény cselekedet természete (önmagunk másokkal való megosztása) már magában is határozottan kijelöli annak határtalan terét: ha az ember valódi szeretet-tapasztalat mellett kötelezi el magát, ez azt jelenti, hogy tágra nyílik a mindenség előtt. Minden határ, amivel belülről létünk teljességét korlátoznánk, a szeretetet fojtja meg. A szeretet ugyanis nem ízlés vagy számítás, még csak nem is a mi intelligens tervünk: egyszerűen aláztatos csatlakozás a léthez, úgy, ahogyan az nekünk felkínálkozik.

Éppen ezért, a keresztény lét lényeges jellemzője és meghatározó bizonyossága a határtalan nyitottság, az *egyetemesség*.

A hitelesen emberi elkötelezettség is szükségszerűen mindenki felé fordul, mert az emberség kikerülhetetlenül mindenkié. A saját emberi tapasztalatunkra összpontosított figyelem nem igaz, ha elválaszt – még ha nem tudatosan is – mindenki tapasztalatától. A mindent felölelő perspektíva tisztasága s az annak követésére szolgáló energia viszont kézzelfoghatóan inkább adomány, semmint saját eredmény, inkább találkozás, mint személyes zsenialitás. A Lélek gyümölcse.

Ekkor értjük meg, hogy az apostolok első cselekedete pünkösöd után (Péter beszéde a zsidókhoz) miért hirdeti ilyen félreérthetetlen és hangos módon a határtalan eszmény iránti odaadást.

Amint az Úr parancsa: „Menjete és prédikáljate az összes népnek” (Mt 28,19), a Szentlélek adománya által átütő és kézzelfogható valósággá vált, az egyház átélte az érettség eseményét – mivel az ember csak akkor lép ki a gyermekkorból s érzi magát felnőttnek, ha rálépett az egyetemesség felé vezető útra.

Ilyen módon az emberi gesztus, a gyümölcsöző munka igazzá válik azáltal, hogy visszanyeri eredeti dimenzióját.

A keresztény lét csak akkor igaz, ha magában foglalja az univerzumra való őszinte nyitottságot. Ez a nyitottság pedig nem a részlet iránt megnyilvánuló lenézésben vagy érdektelenségben mutatkozik meg, hanem sokkal inkább abban a módban, ahogyan a részletet megéli az ember. Család vagy barátság, osztály vagy iskola, tanulás vagy foglalkozás válhatnak olykor elkötelezettség, hiteles odaadás tárgyává: de az elkötelezettség

okának túl kell mutatnia mindenben, nem ragadhat egyik részletben sem, bármilyen magasztos is az. Bárki könnyedén megtalálhatja az okát, amiért szűkebb környezetével foglalkozik: de minden választás, amely nem mutat túl önmagán, nem más, mint kiszélesített egoizmus, hamis szentimentalizmus. Sajnos, a mai szokások még az egyetemesnek kikiáltott dolgok fennhangzó hazugságában is ékesszólóan mutatják azt a képtelenséget, hogy az ember túllépjen az így vagy úgy lehatárolt perspektíván. Ez a képtelenség azután csakhamar képtelenné tesz a részlethez való hűségre, mert a részlet ily módon szűkössé és szegényessé válik, mint valami börtön.

Ellenkezőleg – a keresztény lét biztos szabadsága, éber elkülönülése minden partikularizmustól, határozott készsége minden újdonság iránt – magukban is az Isten Országá eljövételének biztos ígértét, megjövendölését hordozza:

„Igen, jönnek napok
– mondja az Úr, az Isten –,
amikor éhséget bocsátok a földre:
éhséget, de nem kenyérre,
szomjúságot, de nem vízre,
hanem az Úr szavának hallgatására.
Vándorolnak az egyik tengertől a másikig,
kóborolnak északtól délig,
keresik az Úr szavát,
de nem találják.
Azon a napon
szomjúság gyötri majd
a szép lányokat és az ifjakat.”
(Ám 8,11–13)

Függelékek

1. függelék: A módszerről

I.

Szent Pál azt írja Korinthosz első keresztényeinek, hogy tanítása „nem a bölcsesség elragadó szavaiból állt, hanem a lélek és az erő bizonyosságából, hogy hiteteknek ne az emberi bölcsesség, hanem Isten ereje legyen az alapja” (1Kor 2,4).

A kereszténység nem mint kultúránk egyik gyümölcse születik meg, sem nem értelmünk felfedezése révén; a kereszténység nem úgy adódik tovább a világban, mint a modern gondolkodás gyümölcse vagy mint saját kezdeményezéseink hatékonysága.

A kereszténység a világban „Isten erejének” (Zsolt 54,1) jelenléte által születik meg és adódik tovább. „Deus in nomine tuo salvum me fac” (Uram, a te nevedben gyógyíts meg engem).

Isten ereje pedig tényekben, *eseményekben* mutatkozik meg, amelyek a világban új, élő, mozgásban lévő valóságot jelenítenek meg: az emberek és a dolgok történelmén belül különleges, kiszámíthatatlan történelmet.

A keresztény valóság Isten titka, amely a világba lépett emberi történetként. Csak Isten ereje lehet az, amely bárhol megkezd, terjeszt, vezet a kereszténységet, az emberekben és a társadalomban.

Jézus Krisztus ennek az erőnek legalapvetőbb kifejeződése. Ezért csak Jézus Krisztus valósága az, amely megtérítheti az emberek eszét és szívét.

Itt van hát a fontos probléma: mi módon éri el Jézus Krisztus valósága az embereket? Az erre a kérdésre adott válaszban körvonalazódik határozottan a keresztény titok valósága. Jézus Krisztus valósága ugyanis nem korlátozódik az ő testének és emberi tevékenységének hatáira. A benne levő isteni erő titokzatos, de valóságos úton őhozzá teszi hasonlóvá a hozzá tartozókat. Személyisége a teret és az időt legyőzve terjed. Mint a lét alapjába, magába olvasztja mindazokat az embereket és dolgokat, amelyeket az Atya e titokzatos folyamatban útjába helyez. Jézus Krisztus teljes valósága ez a „Titokzatos Test”, ahogyan Szent Pál, vagy az „egyház”, ahogyan a történelem nevezi. Ezen keresztül éri el Jézus az embereket s hoz létre bennük új gondolkodásmódot, új életet; ezért beszélünk „Anyá-szentegyházról”. A kereszténység terjedése a világon az egyház jelenléte révén folyik. Az egyház Krisztus arca a mindenkori történelmi pillanatban.

De minden *környezetre* is igaz, hogy Isten Országá, a keresztény valóság olyan mértékben születhet meg és adható tovább, amennyire abban a környezetben jelen van az egyház. Ennek a jelenlétnek a hitelessége az eszköz ahhoz, hogy Isten ereje a kereszténység üzenetét közvetítse, létrehozza az egyes emberek megtérését és a hitben való megszilárdulását.

Az egyházat jelenvalóvá tenni valamilyen környezetben: ez a keresztény életmodell legfelső normája.

Ez a jelenlét viszont az Isten titokzatos tervében foglalt „időkben” hoz gyümölcsöt.

II.

Mi az hát, ami módszertanilag jelenlevővé teszi az egyházat valamely környezetben?

1. A keresztények érzékelhetően kifejezett egysége (Jn 17). E kifejezésnek elkerülhetetlen minimuma a szentségekben való részvétel; ezek azonban, abban a mértékben, ahogyan

tudatosan tudjuk őket megélni, mindinkább közösségi szerkezetűvé formálják az életet, az egész életet saját létünk és a világ létének felfogásától az események értékeléséig, a jövő megtervezéséig, az ember munkájához való hozzáállásig; a valóság kezeléséig és különösen saját képességeink használatáig. A tudatosan megélt szentségek megkövetelik, hogy az ember közösségeinek fogja fel életét, hiszen Krisztusban, a személyes én legmélyebb igazságában való egységet fedik fel. Ezáltal felszabadítják az én mélyéről a vágyat, hogy érzékelhetően kifejezze és társainak továbbadja ezt az egységet, mint a világ rendje szempontjából legnagyobb jót és az emberek boldogságának útját. „Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesedünk” (1Kor 10,17). Így lesz az egyes környezetben új élet, új valóság, amely látható, jól érzékelhető mint motiváció és mint érték, „ut videant opera vestre bona” (hogy jótetteiteket lássák; Mt 5,16).

2. A tekintéllyel, vagyis a püspökökkel való kapcsolat: „egységben a püspökkel mint Krisztussal” (Szent Ignác).

Ez minden igaz keresztény közösség „formája”, az a tényező, amely hitelességét biztosítja: a Misztikus Test titkába való beépülés, vagyis annak megváltó erejéből való részesedés. Ezzel összhangban azt mondhatjuk, hogy a keresztény közösség valamely közegben olyan mértékben jeleníti meg Jézus Krisztust, vagyis azt az erőt, amely Isten Országát megteremti és terjeszti – amennyiben a tekintélyre való hivatkozás az alapja –, amilyen mértékben „misszió” és amilyen mértékben „misszióként” él meg. E hivatkozásnak kell mindent belsőleg is alapvetően alárendelni, sőt szükség esetén feláldozni. A tekintélyen keresztül bomlik ki a misztérium energiája, mert ez az energia nem a mi pszichológiai és pedagógiai furfangjaink vagy társadalmi próbálkozásaink szüleménye.

A valamely közegben tett tanúságtétel nem hitelesen keresztény, ha nem e két tényező közt feszül. Még ha a keresztény elszigetelt is a maga közegében, a keresztény közösség megteremtésén kell fáradoznia egész életében, jelenlétének hatóereje pedig a püspök által explicite vagy implicite rábízott misszió tudata kell hogy legyen.

Még a legkörültekintőbb és legnagyobb lelki szociális dinamizmus, a legnyitottabb kulturális tevékenység vagy akár a legegyszerűsebb erkölcsi hűség is megtévesztő a tanúságtétel jelentését tekintve, ha ez a két tényező nem támasztja alá. Csak ezeken keresztül háríthatják értékeiket félreérthetetlenül a keresztény, objektív valóságra mint őket meghaladó, kézzelfogható lényegre. Különben a kívülálló a tanúságtétel értékeit könnyedén azonosíthatják az azt megvalósító személyek egyedi esetével s azt mondhatják: csak egy kivételes csoportról, modern mozgalomról, egy bizonyos elképzelésekkel rendelkező jeles személyiségről van szó. A kívülálló, minél kevésbé egyenes a szándékuk, annál hamarabb csodálnak meg vagy akár követnek egy csoportot vagy egy személyt – mivel minden a személyes „vélemények” hatáskörében marad, s így a végső kritérium változatlanul az ő birtokukban lesz. A megtérés drámája viszont éppen az egyes embert meghaladó objektív valóság hívásának meghallása, s a valóság konkrét jelenlétének elfogadása, amely Krisztus misztériuma a történelemben: az egyház.

A közösségre és a tekintélyre való bensőséges és kifejezett hivatkozás nélkül a tanúságtétel a megfigyelő szemében egyszerű becsületességnek vagy a szellem modernségének, vagy társadalmi érzékenységnek tűnhet: egy eszmére vagy életmódra való felszólításnak, nem pedig a rajtunk kívül álló *valóságra*. Ez pedig az ember dicsősége és nem Istené, az ember uralma és nem Istené.

A keresztény hithirdetés és nevelés módszerének ebből az alapelvből és ezekből a konkrét feltételekből kell kiindulnia. Az a feladata, hogy kifejtse a benne rejlő és általa sugallt dolgokat.

2. függelék: A találkozás

A találkozás

I.

Csodálatos dolog azon elgondolkodnunk, hogy a történelmi időben is a *találkozás* az a mód, amelyen keresztül az isteni Hatalom meghívja az embereket, hogy kivegyék részüket a Gondviselő tervéből. Míg a világot egy bizonyos szemszögből mechanikus történések irányítják (olyannyira, hogy annak törvényei megsejthetők és felfedezhetők), addig a legemberibb szemszögből – ahol szerepet kap a szabadság, az intuíció és a szeretet – a látszólag esetleges találkozások hajtják előre, a törvényekbe foglalhatatlan irracionális. És pontosan ez teremti meg az emberi történelmet a kozmikus evolúcióban.

A „találkozás” szó elsősorban valami előre nem láthatót jelent, valami meglepőt. Másodsorban valami valósat jelent, ami ténylegesen megérint, ami érdekes életem szempontjából. Ilyen értelemben minden találkozás egyedi, meghatározó körülményei soha meg nem ismétlődnek. Éppen, mivel minden találkozás „a mindenkit nevéen szólító hang” meghatározott darabja – minden találkozás Isten titka által felkínált nagy lehetőség szabadságunk számára.

Isten Országának történetében a kezdeti megvilágosító esemény is éppen egy találkozás.

Az Ószövetségben egy hang egy nevet szólít egy meghatározott helyen. „Isten próbára tette Ábrahámot és így szólt hozzá: Ábrahám, Ábrahám. És ő így felelt: Itt vagyok” (Ter 22,1; Kiv 3).

Micsoda megdöbbenés és micsoda gyönyörűség (Máriának csakúgy, mint nekünk) ugyanazt a Nagy Hangot meghallani, amellyel Ábrahám, Izsák, Jákob, Mózes és Jeremiás találkozott, és amely Gá브리elben így szól: „Üdvöz légy, Mária.”

De mindez előjáték csupán: még kiszámíthatatlanabb, még mellbevágóbb, még gyönyörűbb volt az az egyszeri találkozás, az emberi történelem Nagy Lehetősége. Olvassuk el annak a napnak a történetét, amikor nyilvánvalóvá kezdett válni (Jn 1,35–51). Az Evangéliumot olvasva szinte úgy tűnik, szemtanúi leszünk, hogy szövődik Isten Országának szövete Jézus találkozásain keresztül.

Találkozás a bénával (Mt 9,1–7), találkozás Mátéval (Mt 9,9), találkozás Jairus leányával és a beteg asszonnyal (Mt 9,18–26), találkozás a két vakkal (Mt 9,27–31), találkozás az ördögtől megszállott némával (Mt 9,32–34), találkozás a gazdag ifjúval (Mt 19,16–22), találkozás a naimi özvegyasszonnyal (Lk 7,11–17), találkozás a századossal (Lk 7,1–10), találkozás a bűnös asszonnyal (Jn 8,1–11), találkozás Zakeussal (Lk 19,1–10), találkozás Nikodémussal (Jn 3,1–11), találkozás a samaritánus asszonnyal (Jn 4,1–42).

Végül pedig Pált is, aki a Római Birodalomban Isten országát kibontakoztatta, egy emlékezetes találkozás ragadta meg, amely az ősi Hang titokzatos formáját egyesítette egy társaság kézzelfogható emberségével: „Saul, Saul, miért üldözöl *engem?*” (ApCsel 9,4)

II.

A kereszténység eredeténél hétköznapi embereket látunk, akik találkoztak Valakivel és követték Őt. De mi, 2000 évvel később, hogyan találkozhatunk Jézus Krisztussal? Vizsgáljuk meg újra ezt az alapvető kérdést, amelyet már a bevezetésben felvetettünk.

A gyermek, miközben felcseperedik, felnőtté válik, megöregszik, megváltoztatja életmódját, ábrázatát, megjelenését, mégis ugyanaz a személy marad. Ugyanígy Krisztus valóságának a módja, ábrázata, megjelenése, amellyel megjelenik számunkra 2000 év múltán,

eltér attól, ahogyan az első tanítványoknak megjelent. Kezdetől fogva a vele való kapcsolatfelvétel több volt, mint személy szerint látni őt. Volt egy másik mód is: hallgatni tanítványait (Mt 10; Jn 20). Krisztus alakja az emberi történelemben azoknak az embereknek megjelenésében, arcában is élénk áll, akik Őt követik, vagyis a keresztény közösség arcában és megjelenésében: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?”

Az egyház közössége tehát az az arc, amelyet Krisztus valósága a mi életünkben magára ölt. Krisztus valóban ember volt, éhséget, szomjúságot érzett, néha olyan fáradt volt, hogy képes volt elaludni a viharban hánykolódó bárkában is, és valóban meghalt. Hasonlóképpen az egyház belőlünk áll, emberekből, akik esznek, szenvednek és meghalnak, olyannyira, hogy utunk első szentsége a bűnbánat.

Az egyházzal való találkozás objektív valósággal való találkozás, és éppolyan valós, mint az apánkkal, anyánkkal, barátainkkal történő emberi találkozásaink.

Lehetnek elképzeléseink és ötleteink, amelyek keresztény igazságból indulnak ki; de ez még távolról sem az üdvözítő keresztény élet. Arra vagyunk meghíva, hogy csatlakozzunk és vegyünk részt egy rajtunk kívülről érkező valóságban, objektív közösségben.

Ez a közösség, amely hozzánk hasonló emberekből áll, elterjedt az egész világon. Ezen az emberi valóságon keresztül érintkezik velünk Isten. Ez az egyház értéke: „Nem azt kérem tőled, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy óvd meg őket a gonosztól... Amint te a világba küldtél, úgy küldöm én is őket a világba... De nemcsak értük könyörgök, hanem azokért is, akik a szavukra hinni fognak bennem. Legyenek mindnyájan egy. Amint te, Atyám, bennem vagy és én benned, úgy legyenek ők is bennünk, hogy így elhiggye a világ, hogy te küldtél engem.” (Jn 17,15.18.20k)

A világ megváltásának eszköze tehát a keresztény közösség érezhető egysége. Ezen keresztül léphet Isten misztériuma mindig újra az egyén és a társadalom elé mint lehetőség.

Ahhoz, hogy saját létünkön belül újraalkossuk Isten megtapasztalhatóságát ebben a világban, a keresztény közösség, vagyis az egyház tapasztalatát kell élnünk. Arra vagyunk hívva, hogy tapasztaljuk meg azt a közösséget, amelyet Krisztus erre a világra hagyott és amely szakadatlanul áttör a századokon, eléri és buzdítja az embereket, úgy, ahogy minket is elért.

III.

A keresztény közösség egy meghatározott közegben az egyházat jeleníti meg, azzal az átmenetiséggel vagy maradandósággal, amit az adott közeg megkíván és a hatalom megenged. Elsősorban nem intézmény és társulás. Elsősorban élet, új és meglepő élet a „világ” számára.

Jézus Krisztus volt ennek az új emberségnek kézzelfogható példája. Azt kérdezték az emberek, mit akar voltaképpen, mivel annyira hasonló volt a többiekhez, amint népe szavait, elképzeléseit használva beszélt. Mégis más világ volt az, amit Ő fölfedett: az embertől nem idegen világ, hanem olyan, amit az eleinte tudatlan nép szeme és szíve magában és maga előtt látott testet ölteni. „Bizony, bizony, mondom neked: aki nem születik újjá, az nem láthatja meg Isten országát” (Jn 3,3) – így mondta Jézus Nikodémusnak. A kereszténység a világ megélésének új módja – új élettípus: elsősorban nem különleges tapasztalatot kínál, bizonyos új módokat, gesztusokat a meglévők mellett, a megszokott szótárhoz fűzendő egy-két kifejezést vagy szót. A keresztény ugyanazokat a szavakat használja, mint mások, de a szavak jelentése más. A keresztény ugyanúgy néz a világra, mint aki nem keresztény, de a valóság mást mond a számára és ő másképpen reagál rá.

A keresztényt a környezetével kapcsolatban mély együttérzés jellemzi: hiszen az Isten által rábízott hely a világnak része, az örömkön és fáradságon belül, ott van, ahol maga az ember, környezetében, vagyis – mint az Írás mondja – „mindabban, ami körülvesz”. De a

világnak ezt a részletét a keresztény új szívvel és új lélekkel közelíti meg, amely „nem a vérnek vagy a testnek vágyából s nem is a férfi akaratából, hanem Istentől született” (Jn 1,13).

Természetesen mindig kísért bennünket Nikodémus kétkedése: „De hogyan lehetséges mindez?” (Jn 3,9). A választ csak abban az élettapasztalatban lelhetjük meg, amelyre a keresztény közösség hív meg, újra meg újra felelevenítve a friss kereszténység tudatát, ahogyan azt ez az antik részlet tanúsítja:

„A keresztényeknek nincs egzotikus nyelvük, nem különülnek el a többiektől, nem élnek más életet. Bár tiszteletben tartják a helyi szokásokat, ebben mutatják meg egységes jellemzőjüket. Az életük olyan, mint valami paradicsom. Különböző hazák lakosai, de csakúgy, mint a bárhol lakó emberek. Részt vesznek minden állampolgár kötelességeiben, tudják mások által ismeretlen finomsággal és nagylelkűséggel elfogadni és gyakorolni a vendégszeretetet. Házasodnak, gyermekeket nemzenek, de nem hagyják gyermekeiket az utcán, nem hagyják el őket (ami csak a világ azon részében szokás, amelyet nem érintett meg a kereszténység). Esznek, mint mindenki és ugyanúgy, mint mindenki. Húsból való testük van, mégsem úgy élnek, mint mások. Testük a földön jár, mégis másik világ polgárai. Szabadon emelkednek minden törvény fölé, bár tiszteletben tartják országuk törvényeit. Szegények, mégis gazdagítják mások lelkét, mindenben hiányt szenvednek, mégis oly nyugodtak, mintha bővelkednének. Rágalmazzák és sértegetik őket – áldással válaszolnak. Mások számára ismeretlen módon képesek a tiszteletre. Élvezik a büntetést, mert így hasonlónak válnak ahhoz, aki létrehívta őket. Ami a lélek a testnek, azt jelentik a keresztények a világ számára. A világ gyűlöli a keresztényeket, mégis mások számára ismeretlen örömmel bírnak. A világ börtöneiben tartják őket, mégis ők azok, akik értelmet adnak a világnak. Isten olyan helyet jelölt ki az ő számukra, amelyből nem menekülhetnek.” (Diognetoszhoz írt levél 5.6.)

IV.

Bárki rádöbbsenhet, hogy az egyház s így a közösség életébe való igazabb bekapcsolódás eredete valamilyen találkozás gyümölcse, amely lezajlott, vagy még most is zajlik. Ily módon bármelyikünk maga is „találkozássá” válhat társai, barátai szemében.

Annak érdekében, hogy mindennek értékét mind tisztábban tudatosítsuk, sok lehetséges dolog közül irányítsuk figyelmünket a következőkre:

a) Ha találkozunk egy élő keresztény közösséggel vagy egy olyan kereszténnyel, aki megdöbbsen minket, mert a szavai igazságként hatnak, ez újdonságként és páratlan értéként hat ránk. De egy-egy mondatban, szóban, gesztusban a jelenvaló valóságban olyan hagyománnyal találkozunk, amelynek gyökerei az évszázadok mélyébe nyúlnak vissza. Vagyis ezzel a bizonyos közösséggel vagy emberrel való találkozás olyan üzenetet közvetít számunkra, amely évszázadok életéből, *hagyományából* fakad. Mindnyájan ebbe a folyamatba illeszkedünk valahol. Csak a hagyomány vállalása tehet képessé bennünket is arra, hogy mások számára találkozás lehessünk, és képviselhessük mások számára azt a beláthatatlan újdonságot, amely létünk eredetéhez hív vissza minket.

A találkozás tapasztalata tehát az újdonságnak annál mélyebb megtapasztalása, minél tudatosabbá válik a hosszú múltba való beleágyazottsága. Nevelnünk kell tehát magunkat, hogy szeressük ezt az elmúlt életet, amely az évszázadok mélyéről indult azért, hogy bennünket saját életünkben érjen el.

b) Ahogyan a találkozást sem mi terveztük el, úgy tevékenységünknek sem feltétele a siker. Az az ok, ami mozgat bennünket, ami igazolja terjedésünket, nem bennünk van, hanem

mélyebben, ott, ahol Ő van, akit imádunk. Nem saját elhatározásunkat, tervünket akarjuk megvalósítani, hanem valami mást, tisztábbat, ami nem tőlünk függ, hanem tőle, aki minket is alkotott.

Ezért az egyszerűséggel elfogadott találkozás lelkünknek nagy szabadságot kölcsönöz, ami nem engedi, hogy megálljunk. Ebben a szabadságban leszünk képesek műveltségünkől, ravaszágunktól függetlenül, sőt még szívünk szavánál is magasztosabban cselekedni. Ez a hit, ez a biztonság annak köszönhető, hogy Valaki más cselekszik bennünk. Szabadságunk éppen az az egyszerűség és naivitás, amivel nem fáradunk el mindenkihez odafordulni és elismételni a meghívást arra a találkozásra, amely meghatározó az ember életében.

c) Az Istennel való találkozás éppúgy, mint egy személlyel vagy közösséggel való találkozás, egy adott pillanatban nyilvánvaló tényvé válhat, hogy aztán csupán emlékként éljen tovább. Olykor úgy tűnik fel, mint „villám a ködben”, de ez a gyors látvány is meghagyja bennünk annak biztos érzését, hogy megtaláltunk „valamit, amiben van valami” – hogy szójátékkal éljünk.

Valóban, még ha a sötétség újból körülzárja is az embert, az már nem ugyanaz. A közönyösnek tűnő magatartás olyan lelkiállapot, amelyben az ember megpróbálja elsüllyeszteni a lezajlott találkozás emlékét. Az azonban akkor is életének kitörölhetetlen ténye marad. Mindenesetre a találkozás annál jelentősebb lesz, minél kevésbé saját megoldásaival, feltételeivel, elképzeléseivel fogadja azt az ember, hanem mély készséggel. Ez az egyetlen magatartás, amely megfelel ennek a titoknak, és csak erre alapozódhat minden emberi összehasonlítás.

Ezt a készséget nevezi az Evangélium „lelki szegénységnek”, amely ugyanakkor „a lélek szabadsága” is.

Az igazoló találkozás

I.

Nem valódi egy találkozás, ha nem tartalmaz ránk nézve *felhívást*. A felhívás pedig minden esetben *javaslat*. Minél nagyobb intelligenciával és érzékenységgel rendelkezik valaki, annál inkább rájön, hogy életét mint szövik át a találkozások, s hogy ezeknek a találkozásoknak mindegyike egy-egy felhívás, és mindegyik egy-egy javaslattal áll elő. Élete szövetének hatalmas választékában az ember természeténél fogva „hasonlítgatásra” hajlik. Összehasonlítgat minden egyes javaslatot a létét alkotó eredeti szerkezetekkel: alapelvekkel, evidenciákkal, vágyakkal. Ha a felbukkanó javaslat a saját igények szempontjából előremutató, a saját lehetőségek szempontjából megvalósító erővel bír – ebben az esetben az ember automatikusan szimpátiát érez iránta, elfogadja. Szent Ágoston „delectatio victrix”-ről beszélt, de az általa jelölt pszichológiai folyamatot beilleszthetjük Szent Tamásnak az igazságról adott meghatározásába: „adequatio rei et intellectus” (a dolog és az értelem megegyezése) – vagyis annak felfedezése, hogy az élénk álló valami (a „javaslat”) megegyezik azzal, ami tudatomban él mint saját természetem szerkezete.

A felhívásból tehát egy olyannyira egzisztenciális igazságot hordozó javaslat, természetünkhöz és életünkhöz olyannyira hozzáillő közlés következik, hogy szükségét érezzük megérteni, hová érkezünk általa. Úgy érezzük, csatlakoznunk kell hozzá.

Ez a belső folyamat jellemzi minden értelmes lény életét, bár csak a filozófusban válik tisztán tudatossá. Ez állt a Jézussal találkozó emberek közvetlen reakciójának hátterében is: „Úgy tanított, mint akinek hatalma van – csupa jót tett, a süketeknek visszaadta hallásukat, a némáknak beszélőképességüket – még soha nem beszélt úgy ember, ahogy ez beszél – hatalmas tettben és szóban Isten és az egész nép előtt” (Mt 7,29; Mk 7,37; Jn 7,46; Lk 24,19).

Jézus különben ezt előre látta: „Boldogok, akik hallgatják az Isten szavát és hűségesek is maradnak hozzá” (Lk 11,28). Az ember számára az Isten szavával, hatalmával való találkozás mindig olyan esemény, amely önmaga előtt felfedi, erővel tölti el és értéket ad számára. Így volt ez az Ábrahámban keltett nagy reménységgel is: „Nézz föl az égre és számold meg a csillagokat, ha meg tudod számolni őket. Ilyen lesz nemzetséged” (Ter 15,5), vagy amikor Mózeset hívja nagy feladatra: „Menj, elküldelek a fáraóhoz, hogy népemet, Izrael fiait kivezessed Egyiptomból” (Kiv 3,10), vagy amikor nagy és tragikus vonzóerővel Jeremiást missziójához kötötte.

A zsolttárok ugyanerről beszélnek a mindennapi ember nyelvén: „Boldog, aki követi útmutatásaimat, s egész szívével keresi őt. Juttasd eszébe szolgáló szavakat, amellyel reményt adtál nekem. Ha törvényed nem volna gyönyörűségem, elmerülnék a nyomorban. te örömmel töltöd el szívemet, sokkal inkább, mintha bor és búza bőségben volna” (Zsolt 118,2.49.92; Zsolt 4,8). A Krisztussal való találkozásban rejlő felhívás és javaslat, az abból származó hozzá fűző erő legegyszerűbb és ugyanakkor leghatalmasabb kifejezését Péter mondja ki a kafarnaumi zsinagógában: „Uram, kihez mennénk? Tiéd az örök életet adó tanítás” (Jn 6,68), olyan szavaid vannak, amelyek életünknek értelmet és értéket adnak.

Figyeljük meg, hogy e javaslat erejét teljes intenzitásában csak azok fogták föl, akik folyamatosan követték Jézust, csak azok, akik őszintén elkötelezték magukat ömelle.

II.

A kereszténység javaslata számunkra manapság egy minket körülvevő emberi valóság hívásával: egy találkozással azonosul. Csodálatos dolog, hogy éppen ez a javaslat ilyen kézzelfoghatóan áll elénk, ilyen létszerű: mint egy közösség a világban, egy másik világ a világban, egy eltérő valóság a valóságon belül; nem azért eltérő, mert mások az érdekei, hanem mivel másként valósítja meg a közös érdekeket. A javaslat „arca” változik, mégis ugyanaz marad: a látható egyház titka, az érezhető Valóság. Ehhez kell csatlakoznunk, ezt kell átélnünk. Az egyház gesztusait, javaslatait, cselekedeteit össze kell vetnünk saját emberségünk legvalódibb vágyaival. Minél inkább tapasztaljuk, hogy ezek a gesztusok, javaslatok, kezdeményezések igazi emberi igényeink szempontjából a megoldást hordozzák, értéket adnak ezeknek az igényeknek, annál mélyebben és határozottabban nyílunk meg a hozzátartozás és a meggyőződés irányában. A találkozás nem pusztán a teológia tanulmányozásából áll tehát, nem csupán egy társaság létrehozására hív: az egész életet átfogja, éppen azért, mivel a javaslat *új életre* szól és hív bennünket. „Meggyőződéssel rendelkezni” annyi, mint egész énünket teljes egészében „odakötni” valamihez. Mindnyájan ehhez a Valósághoz leszünk tehát kötve: mi leszünk ez a Valóság, és magunkat Valóságnak fogjuk érezni.

Van egy megtapasztalás, amely bármily általános, mindent összefoglal. amit az ember keresztény elkötelezettségében átél: annak tudata, hogy mint egyénnek, személynek van meg az értékünk és ugyanakkor érezzük a világmindenséghez fűződő kapcsolatokat, az abban való szeretetteli részesedést. Ez személyes hitelességünk és világbeli feladatunk értéke.

Jézus egy mondata jut az eszünkbe: „Aki mindenét elhagyja értem, százannyit kap, s az örök élet lesz az öröksége” (Mt 19,29).

A keresztény javaslat úgy áll elénk, mint közösség, amely életre hív: „jöjj és lásd”. Amint már mondtuk, szinte azt a kísértést éreznénk, amit Nikodémus: „Valóban lehetséges ez?” Olyan elkötelezettséget kíván, amely már mint „munkahipotézis” feltételezi, hogy egész életünket az egyház közösségének életével azonosítjuk: csak ekkor „láthatjuk” meg, jövünk rá, hogy mit is jelent számunkra.

Ezt a valósággá fordulást át kell élni. Aki nem megy ezen keresztül, az vagy keresztény marad anélkül, hogy bármi újdonságot érezne, vagy otthagyja az egészet.

III.

Ha egy találkozás nem hordozna felhívást, megvalósításra váró javaslatot, olyan üres volna, hogy emlékezetünk nem tartaná számon. Olyan fölösleges esemény volna csupán, amely nem tartozik a történelembe.

Mi is egyedül akkor válhatunk társaink és barátaink számára igazi, „történelmi” találkozássá, ha jelenlétünk a többiek felé kézzelfogható meghívás a kereszténységre, és a keresztény közösség tiszta hívását képviseli.

Ezzel az alázatos és gyakorlatias ténnyel kapcsolatban is, amelytől a keresztény közösség vonzereje függ egy adott környezetben, néhány megjegyzést teszünk, amelyek talán nem lesznek haszontalanok.

a) Mindenekelőtt: mi is folyamatosan Krisztus hívásának és a közösség megszólításának tárgyai vagyunk. Mindazt, amire nekünk kell másokat emlékeztetnünk, idézzük fel magunk is.

Nem válasz a hívásra, nem megvalósítása a javaslatnak, ha egy bizonyos nézőponthoz mint sajátunkhoz mechanikusan ragaszkodunk; még kevésbé a csupán kíváncsiságból fakadó magatartás; s még annál is kevésbé a mások esetleges hibáit vádló és megítélő lelkület. S még csak az sem, ha fizikailag, külsődlegesen, passzívan növeljük részvételünket.

A javaslat igazi megvalósításához az egész személy tiszta és megújult figyelemmel párosuló elkötelezettsége szükséges. Erről az őszinteségről két dolgot kell részletesebben elmondanunk:

– Egy meghatározott javaslat iránti elkötelezettség sajátosságai magában a javaslatban rejlenek. Nem határozhatjuk meg mi magunk, képzeletünk erejével a magvalósítás módját. Magának a javaslatnak az arculata az, amely megmutatja a követendő módszert. Ha a keresztény hívás és javaslat közösségi életre szól, magának a közösségnek kell az elkötelezettség formáit meghatároznia.

– Olyan tapasztalatra kaptunk meghívást, amelyet hűen kell teljesíteni, mindaddig, amíg a javaslat szól. Ha már kezdetben hiányzik a szándék, hogy a javaslatot a végsőkig megvalósítsuk, már eleve hamis a hozzáállásunk. Arra kaptunk meghívást, hogy végig kövessünk, hiszen a keresztény meghívás végig szól, az utolsó pillanatig. A keresztény meghívás természete kívánja így, hiszen ez az emberi történelemben megnyilatkozott isteni misztériumra való meghívás és így az ember megváltására szól. Az ember csak akkor nem veszi komolyan a keresztény meghívást, ha eredeti, emberi vágyait is figyelmen kívül hagyja. Ez elől a meghívás elől nem lehet kitérni: vagy a *csatlakozást* vonja maga után, s ezáltal az elkötelezettség, a szentség drámáját, vagy a *keresést*, amelynek következményei éppily súlyosak. Annak az embernek, aki tudatában van, hogy nem önmaga alkotása: igazi és őszinte magatartása a keresés saját eredete és célja után. Ezért már akkor is, mielőtt fölfedezné a választ, szükségesnek és megfelelőnek érzi élete szempontjából, hogy a javaslatot folyamatosan kövesse. Még ha anélkül jársz is, hogy látnál, megmenekülsz, ha követesz valakit, mintha „láttad és érintetted volna”. Ebből fakad a váratlan lelki rokonság az igazán kereső és a között, aki őszintén megtalálta a választ.

b) A keresztény ember többiekhez intézett hívásának *hitelesnek* kell lennie. Itt is elmondjuk, hogy ennek a hitelességnek melyek a fő vonásai:

– Szükséges, hogy tisztázzuk, mi a meghívásról alkotott fogalmunk, hogy ne maradjon bennünk és még kevésbé másokban semmiféle keveredés meghívás és propaganda között. A propaganda olyasminnek a terjesztése, amit én gondolok, vagy amiben én vagyok érdekelt. A meghívás azonban, abban az értelemben, ahogyan az egyház érti, valami olyasminnek a

felébresztése, ami a másikban van, a másik felértékelése, szeretetből fakadó gesztus. Ha a társamat meghívom, azért teszem, hogy segítsék neki megtalálni a maga igazságát, igazi nevét (biblikus értelemben), hogy rátaláljon saját magára. Keresztény meghívásom által tehát hozzájárulok a másik szabadságához, igazán önmagává válásához. Meghívásunk ezért a barátság legmagasabb gesztusa.

Ezért meghívásunk sohasem *elsősorban* meghatározott formákra, kritériumokra, sémákra hivatkozik vagy egy bizonyos szervezetre – hanem arra az ígéretre, amelyet az ember szívében hordoz. Csupán azt visszhangozzuk, amit Isten szívébe helyezett, amikor megteremtette őket, belehelyezte egy meghatározott környezetbe s ott alakította őket. Éppen ezért nem tudjuk, Isten hova fogja elvezetni őket, esetleg éppen a mi szavunk által: a terv önála van. Nem tudhatjuk, hogy mi lesz hivatásuk.

Meghívásunk ezért elsősorban arra szól, ami egy ember életének értéket ad, egy célra, egy meghívásra s annak betöltésére, semmi másra.

– Akkor tudunk hívni valakit, ha újra átéljük az okot, amiért hívjuk őt.

Pontosan ennek az átélésnek a ragyogása segíti elő a másik meghívását. Vagyis a hívás nem tőlünk idegen valami, nem rajtunk kívül álló feladat. Ha valaki elveszti a Krisztushoz tartozás élő voltát, meghívása hideg, mintha egy képletet, egy ideológiát tárna elő. Sokszor csak propaganda ez, amely vitákat szül s ő maga is idegennek érzi magát a másiktól.

Úgy kell cselekednünk, hogy minden tevékenységünket, kezdeményezésünket, meghívásainkat egyetlen valódi és ideális törekvés hassa át és éltesse. Ismerjük a többiek törekvéseit, hiszen emberiek. De bennünk van valami több: minden gesztusunkat átszövi a mély törekvés, hogy szeressük az embert, és segítsük, hogy valóban szabaddá váljon, a célja felé haladjon. Ez a szeretet törvénye: a vágy, hogy a másik önmagává váljon, megmeneküljön, ahogy Jézus Krisztus mondta.

Mi is járunk iskolába vagy dolgozni, jó jegyeket vagy jó fizetést szeretnénk. Új dolgokra, eseményekre vágyunk. Mi is olyan emberi kapcsolatokat szeretnénk, amelyek kitöltik az időnkét és nem engednek unatkozni. De mindemellett úgy megyünk iskolába, dolgozni vagy barátaink közé, hogy van egy legfőbb gondolatunk: ez Krisztus és az egyház.

c) Amire a keresztény valóság meghív bennünket, sokkal inkább út, semmint célkitűzés. Legelőször is azt kell észbe vennünk, hogy úton lévő lények vagyunk. Nem alapozhatunk pusztán a saját erőnkől tett megtérés erőfeszítésének aggodalmára. És erre mások előtt is rá kell mutatnunk, különben végül csalódásba ütközünk: vagy magunkban csalódunk, hiszen a hibáink mindig megmaradnak, bármennyire is elköteleztük magunkat találkozásaink során, vagy pedig másokban, akik nem úgy változnak, ahogy mi szeretnénk, vagy amiatt az enyhe megaláztatás miatt, amikor látjuk, hogy az általunk meghívottak mennyivel derekabbak lesznek nálunk.

A találkozás mint kegyelem

I.

„Mi az ember, hogy megemlékezel róla, az ember fia, hogy gondot viselsz reá?” (Zsolt 8,5)

„Mózes így szólt Istenhez: Ki vagyok én...?” (Kiv 3,11)

„Erre azt mondtam: Jaj, Uram Istenem! Nézd, nem tudok én beszélni, hiszen még ifjú vagyok.” (Jer 1,6)

„Nem vagyok rá méltó, hogy betérj házamba.” (Mt 16,17)

A keresztény élet legtisztább és legobjektívabb értéke annak tudata, hogy Isten beavatkozásai a történelemben teljesen ingyenesek. Nem létezik ugyanis nagyobb, édesebb és

magasztosabb igazság, mint azok a találkozások, amelyeket Ő azért hozott létre, hogy az emberek (mi!) részt kapjanak országából, olyannyira tiszta adományok, hogy a mi természetünk elképzelni sem tudta volna. Ez az életünk minden képességét meghaladó tiszta adomány: a „kegyelem”.

Jézus Krisztus titokzatos testében egyesíti a „kegyelem”-nek, a természetfölötti jóságnak, Isten hatalmának Országát. Amint a zsidóknak kétezer évvel ezelőtt kegyelem volt, hogy közöttük élt a názáreti Jézus, hogy találkozhattak vele az utcán, ugyanolyan kegyelem a ma élő emberek számára az egyház léte a világban, hogy találkozhatnak vele társadalmukban.

Nemcsak a találkozás maga, hanem a meghívás megértése is kegyelmi adomány:

„Boldog vagy Simon, Jónás fia, mert nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám.” (Mt 16,17)

„Dicsőítelek Atyám, ég és föld Ura, hogy az okosak és bölcsék elől elrejtetted ezeket és a kicsinyeknek kinyilatkoztattad. Igen, Atyám, így tetszett ez neked. Atyám mindent átadott nekem, és senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya s az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú és az, akinek a Fiú kinyilatkoztatja.” (Mt 13,11)

„Nektek megadatott, hogy megértsétek a mennyek országának titkait, de nekik nem.” (Mt 13,11)

Kegyelmi adomány a meghívás elfogadása, értékének elismerése is: „Én majd kérem az Atyát és más Vigasztalót ad nektek, aki örökké veletek marad. A világ nem kaphatja meg, mert nem látja és nem ismeri. De ti ismeritek, mert bennetek van és bennetek marad.” (Jn 14,16–17)

„S a Vigasztaló, a Szentlélek, akit majd a nevemben küld az Atya, megtanít benneteket mindenre és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek.” (Jn 14,26)

„Kinyilatkoztattam nevedet az embereknek, akiket a világból nekem adtál. A tieid voltak s nekem adtad őket és megtartották tanításodat. Most már tudják, hogy minden, amit nekem adtál, tőled van.” (Jn 17,6–7)

„A Lélek maga tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten gyermekei vagyunk.” (Róm 8,16)

Kegyelmi adomány a csatlakozás, a kereszténység életjavaslatának megvalósítása: „Én vagyok a szőlőtő s Atyám a szőlőműves. Minden szőlővesszőt, amely nem hoz gyümölcsöt, lemetsz rólam, azt pedig, amely terem, megtisztítja, hogy még többet teremjen. Ti már tiszták vagytok a tanítás által, amelyet hirdettem nektek. Maradjatok hát bennem, s akkor én is bennetek maradok. Amint a szőlővessző nem teremhet maga, csak ha a szőlőtőn marad, úgy ti sem, ha nem maradtok bennem. Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki bennem marad s én benne, az bő termést hoz. Hisz nélkülem semmit sem tehetek.” (Jn 15,1–5)

„Jézus így imádkozott: Atyám, elérkezett az óra. Dicsőítsd meg Fiadat, hogy Fiad is megdicsőítsen téged. Hatalmat adtál neki minden ember fölött, hogy akiket neki adtál, azoknak örök életet adjon. Az az örök élet, hogy ismerjenek téged, az egyedüli igaz Istent és akit küldtél, Jézus Krisztust.” (Jn 17,1–3)

„Megismertettem velük nevedet, és ezután is megismertetem, hogy a szeretet, amellyel szeretsz, bennük legyen s én is bennük legyek.” (Jn 17,26)

Mivel az ember esze és szíve sohasem képes felfogni, Isten milyen lépéseket tesz felé, ezért természetfeletti jósága révén Isten titka „szolgai formát, emberi alakot” (Fil 2,7) ölt magára Krisztusban és az egyházban, s így teszi az ember szelleme és érzékenysége számára felfoghatóvá ezeket a csodákat. Különböző olyan volna ez, mint a fény a vak számára vagy a szavak a süket számára, vagy a mi füleinknek az ultrahangok, amelyeket csendként fogunk fel.

Ezek szerint „kegyelem”, Isten hatalmának ajándéka a találkozás az egyháznak azon részével, amely a környezetemben levő keresztény közösség. Kegyelem szükséges ahhoz is, hogy felfogjam azok hívását, akik alkotják és aki vezeti azt, hogy elkötelezzem magam hívásuk mellett, csatlakozzam és hű maradjak hozzájuk.

II.

A kereszténységre való meghívással szemben az igazi készség és elkötelezettség válasza: a kérés, az ima magatartása. A kereszténységgel való találkozás az őszinte embert azonnal rádöbbeníti az aránytalanságra, amely saját ereje és a javaslat nagysága közt feszül, tudatára ébreszti, hogy milyen különleges a probléma, amit ez az üzenet hordoz. Saját alapvető függésünk érzése, amely a természetes vallásosság legelemibb jellemzője, képessé teszi az egyszerű lelket, hogy elismerje: Isten titkáé a kezdeményezés, az ember magatartása pedig itt az alázat: kérni, hogy lásson, értsen, és képes legyen csatlakozni. Ez az imamagatartás olyannyira alapvető, hogy olyan hívőknek is sajátja, akik még nem igazán hisznek. A néma lélektől megszállt fiú apja így kiált fel: „Hiszek! Segíts hitetlenségemen!” (Mk 9,24) És az Innominato is: „Isten, ha létezel, mutasd meg magad nekem!” (Manzoni: Jegyések)

Az olyan készség és elkötelezettség a kereszténység ténye mellett, amely nem fogalmazódik meg kérésként, „imaként”, nem kellően igaz, mert nem néz őszintén szembe a megvalósítandó javaslattal: „...eljön az óra, amikor az, aki megöl titeket, azt hiszi, hogy szolgálatot tesz vele az Istennek. Így fognak veletek bánni, mert nem ismerik sem az Atyát, sem engem.” (Jn 16,2–3)

A kérés és az ima az a pont, ahol az ember tudata belép az őt alkotó misztériumba. Szellemünk beleszédül ebbe a Titokba, ha csak belegondol, hogy saját kérése és imája is a Teremtő adományából lehetséges: „Senki sem mondhatja: »Uram, Jézus«, csak a Lélek által. Gyöngeségünkben segítségünkre siet a Lélek, mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk. A Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem önthető sóhajtásokkal.” (Róm 8,26)

Az egyház liturgiája arra nevel bennünket, hogy meglássuk Istennek e kimeríthetetlenül mély, felénk irányuló kezdeményezését, amikor így szólunk: „Fogadalmainkat, Uram, amelyeket Te *megelőzvé*n bennünket sugallsz nekünk, méltasd arra, hogy segítségeddel kísérd.”

Még a leghétköznapibb, átlagos emberekből álló keresztény közösséggel való találkozás és a hozzájuk való csatlakozás sem lesz mentes az ítéleteket és kapcsolatokat megváltoztató tisztátalanságtól, ha nem foglalja azt magába a szív alázatos és aktív, éber készsége, az ima lendülete, bármily kezdetlegesen, általánosan és zavartan, de tisztán.

A találkozás mint tapasztalat

A tapasztalat alapvető mód, amelynek segítségével a természet a tudat fejlődését, a személy növekedését segíti elő. Ezért nem igazi az a tapasztalat, amelyben az ember nem érzi, hogy „növekednék”. Az igazi növekedéshez azonban az embernek szüksége van arra, hogy hívja vagy segítse egy tőle különböző, objektív valami, amellyel „találkozik”.

Valóságos, objektív tapasztalat révén döbrentek rá az emberek Isten jelenlétére a világban. Szent János írja nagy hévvel az első keresztényeknek: „Igen, az élet megjelent, láttuk, tanúságot teszünk róla, és hirdetjük nektek az örök életet, amely az Atyánál volt és megjelent nekünk” (1Jn 1,2). A tudatos ember számára az egyházban válik nyilvánvalóvá Krisztus jelenléte valós és objektív módon.

A keresztény közösséggel való találkozás üzenetének megvalósítása is valódi objektív tapasztalat, amint azt leírtuk.

Ez a keresztény és egyházi tapasztalat életre szóló tett, amelyet három tényező mozgat:

a) A *találkozás* a személytől eredetileg idegen, objektív ténnyel. Mint minden valódi emberi találkozásban, ennek a ténynek is egy emberi közösség a megtapasztalható

megjelenése. E közösség ítéleteiben és cselekedeteiben a kritériumot és a formát a tekintély határozza meg.

Nincsen oly változata a keresztény tapasztalatnak, bármily benső is az, amelyből legalábbis utalásként ne következne a közösséggel való találkozás és a tekintélyre való hivatkozás.

b) Képesség a találkozás lehetőségének *felfogására*. Ennek a ténynek az értéke, amelybe beleütközünk, meghaladja az emberi tudat mélyreható képességét: rászorul Isten gesztusára, hogy megfelelően felfogja azt. Valóban maga az a gesztus, ahogyan Isten jelenvalóvá válik az ember számára a kereszténység eseményeiben, a tudat megismerőképességét is megnyitja; az ember pillantását arra a különleges valóságra vonja, ami hívja őt. Ezért mondják a „hit kegyelmének”.

c) Annak tudata, hogy a Tény, amibe beleütköztünk, és létem jelentése *megfelel* egymásnak. Személyemnek valóban megfelel a keresztény és egyházi Valóság, céloknak megfelel a Találkozás. Ennek a megfelelésnek a tudata az, amely véghezviszi bennünk a növekedést, az igazi tapasztalat alapvető jellemzőjét.

A keresztény tapasztalatban is, sőt leginkább abban, világosan kiderül, hogy mekkora szerepet játszik az ember öntudata és kritikai készsége egy hiteles tapasztalatban, s hogy ez milyen távol van holmi benyomásoktól vagy érzelmes földézetéstől.

Az isteni kezdeményezés titka ezen a ponton, a keresztény tapasztalat „valóra váltásakor” adja meg egzisztenciálisan az emberi „értelem” értékét.

És ebben a „valóra váltásban” mutatkozik meg az emberi „szabadság” is, hiszen a jelenvaló titok és saját emberi dinamizmusunk egymásnak való megfelelésének megdöbbentő fel- és elismerése csak abban a mértékben jöhet létre, amennyiben az emberben él saját mélységes függésének, teremtmény voltának elfogadása. Ez az egyszerűség, a „szív tisztasága”, a „lelki szegénység”. A szabadság egész drámája éppen ebben a „lelki szegénység”-ben rejlik, olyannyira mélyen, hogy sokszor szinte az ember tudta nélkül zajlik le.

3. függelék: A keresztény meghívás módszertani vonatkozásai

Egyszerű a közlésben

Krisztus rajtunk keresztül kínálja fel magát a többi ember számára: a mi magatartásunk és beszédünk képviselik azt a meghívást, amely révén mások megismerhetik őt.

Azért, hogy e meghívás *mindenki* felé szóljon, a közlésben eleminnek, vagyis *egyszerűnek* kell lennie.

Az egyszerűség nem annyira a kifejezés módjára vonatkozik, hiszen ez nem mindenki képessége, hanem inkább arra, hogy eltekintünk a dolgok bonyolításától: lényeglátók vagyunk.

Krisztus eredeti hívása is egyszerű és lényegre törő volt. Csak bizonyos igazságokat (a dogmákat) mondott ki kötelezően, a szentségi gesztusokat és a tekintélyt a közösségben.

Ezért az egyház is igen szerény, amikor a kötelező pontok meghatározásáról van szó.

Könnyen fölfoghatjuk Krisztus és az egyház e magatartásának jóságát. Csak az egyszerűségben van meg az a rugalmasság, amely minden egyes emberhez képes szólani. És csak a lényegre törésnek van meg az a képessége, hogy elvezessen a célhoz, a felesleges fáradsalmak kiiktatásával.

A lét lényeges összetevőit összeszedetten kutatva rábukkanunk
 – azok értékére és a hozzájuk való ragaszkodásra,
 – a meglévő más alapállások mély megértésére. Képesek leszünk felfogni az értékek értelmezésének végtelen sok változatát. Egy elmélkedésre való megjegyzés: az „egyszerű, elemi” nem „általánost” jelent, sokkal inkább pontosságot a lényeges elemekben és szabadságot mindenféle értelmezéssel szemben.

Jézus mondta: Menjetek el az egész világra és beszéljétek minden népnek. Mindenkire e kézzelfogható feladat felelőssége nehezedik: „menjetek prédikálni” – de ugyanakkor teljes szabadságot élvezünk a módszer megválasztásában.

Lássuk most, mik a feltételei az egyszerűségnek:

szabadság,
 cselekvés,
 kézzelfoghatóság.

Szabadság

A keresztény meghívás az egyes, összetéveszthetetlen személyhez szól. Pontosabban: az egyes személyek szabadságához.

Amikor Isten az emberhez szól, hogy közöljön vele valamit, a Biblia szent egyszerűséggel írja le a párbeszédet. Isten *néven* szólítja az embert – ez a személynek mint egyszeri és szabad individuumnak a jele – s az ember szabad és egyszeri válasza így szól: „íme itt vagyok”.

A kereszténységben egy dolog lényeges: a személy értéke, hiszen minden más ettől függ. A személy értékét pedig ez a szabad csatlakozás méri.

A történelemben két személyben legvilágosabb mindez: Ábrahámban és Krisztusban. A legkönnyebben talán a Szűzanya alakjában láthatjuk: „Ave Mária – legyen meg”: ennek a felajánló és elfogadó mozdulatnak megfoghatatlanul *szabad* bensőségességében rejlik Isten és ember találkozásának leglényegesebb eleme.

Az általunk közvetített meghívás nem lehet más, csak annak a Hangnak a visszhangja, „amely mindenkit néven szólít”.

Ezért a meghívásnak a megszólított szabadságára kell irányulnia. Ebből pedig az következik, hogy fel kell ébresztenie *tudatosságát* és kezdeményezőképességét.

A tudatlanság és a passzivitás a szabadság korlátai: Jaj annak, aki ezekre számítva akarja „megfogni” vagy „megtartani” az embereket! Ha a kereszténységhez való csatlakozás pusztán mechanikus, semmi értéke sincs.

Ezért nézünk értetlenül minden csupa hagyományból fakadó odatartozást és minden hirtelen jött lelkesedést.

A szabadság igazi légköre a *meggyőződés*, a felvilágosult és tudatosan akart meggyőződés.

Ahhoz, hogy hitelesen tudjunk mások szabadsága felé fordulni, *magunknak is szabadon kell cselekednünk*. Csak személyem elkötelezettsége érheti el a másik személyt. A keresztény meghívás abban a mértékben jön létre, amilyen komolysággal én magam hozzáállok. A kereszténység továbbadása tehát két szabadság találkozása, két személy között létrejövő kapcsolat.

Vagyis: szeretet kérdése. „Szeretetből eleve arra rendelt bennünket... hogy gyermekei legyünk” (Ef 1,5).

Minden, csak az általánosságot érintő magatartás haszontalan, és nemtörődomségből vagy önteltségből származik.

Mint mondtuk, a másik szabadságához fordulni annyi, mint tudatos kezdeményezésre készíteni őt. Ennek a kezdeményezésnek a fokozatai azonban nem meghatározottak, vagyis a válasz módja és szintjei a lehető legkülönbözőbbek lehetnek.

Éppen az ember szabadságához való odafordulásunk lényegét vesztenénk szem elől, ha a személyeket a válaszuk szintjével szemben támasztott elvárás alapján válogatnánk. Az egyszerű és puszta jelenlét is az igazi válasz kezdeményezése lehet.

Cselekvés

Miután egy személy szembekerül a hívással, választania kell, hogy elfogadja-e vagy nem, vagyis szabadsága kihívást kapott, felmerül a probléma, hogy hogyan folytassa kezdeti csatlakozását. Vagyis: ha megértem, hogy egy bizonyos dolog jó, hogyan akarhatom azt továbbra is?

A válasz: ha elkötelezem magam, vagyis, ha *cselekszem* azt a valóságot, amit jónak ismertem fel. A kezdeti csatlakozásnak szakadatlan építéssé kell válnia. A Valóság mellett elkötelezni magát az embernek annyit jelent, mint élni azt – s ez csak akkor válhat folytonossá, ha valóban élet.

A folytatás eszköze tehát a cselekvés. Ezt azonban két feltétellel kell végezni:

Nem lehet előre megszabott ideje; nem lehet azt mondani: „megpróbálom ennyiszer és ennyiszer, és aztán, ha nem megy, nem tetszik, abbahagyom”.

Ez olyan alapállás, amely eredetében felfedi az Igazság iránti szeretet csonkaságát, valami csekély elbizakodottságot vagy magamhoz való ragaszkodást.

Minden gesztusnak (minden „cselekvésnek”) az egész embert kell elköteleznie mint személyt. Még a legkisebb cselekedet is, ha az az Esményért történik, hozzájárul a személy növekedéséhez.

Sokszor azért hagy fel az ember valamilyen vállalkozással, mert úgy érzi, nem képes elég magas szinten megvalósítani azt. Inkább az egészséget abbahagyja, mert elérhetetlennek tűnik a csúcspont vagy az, amit mások csinálnak. Semmi sem ésszerűtlenebb, mint ez a „jóban való megbotránkozás”. Mindenki tegye azt, amit képes. Bármilyen körülmények közt van is valaki – akár a legalacsonyabb szinten –, nincs felmentve az állhatatos újrakezdés alól. Vita non facit saltus: nem várhatjuk ezért, hogy azonnal a csúcspontra érkezünk, türelemmel végig kell várnunk a fejlődést, oly hosszan, amilyen türelmes az Úr, vagyis egész életünk folyamán.

Minden kezdeményezés bensőnkben születik meg; minden cselekvés akaratunkból eredezik.

Készíthetnek mások valamilyen dolog vállalására, vagy hívhatnak rá. De létezik egy pont, ahol belép az események folyásába saját szabad akaratunk.

Ez életünk alakulásának bármely pillanatában vagy szintjén igaz. Ezért a cselekvés *akaratunk folytonos újrateemtése*.

Ahhoz, hogy a kezdeti elkötelezettség folytatódjon, az kell, hogy a hívás is folytatódjon. Innen születik a *nevelő kapcsolat* (szülőkkal, mesterrel, lelkivezetővel, barátokkal...).

A nevelő párbeszéd nem szorítkozhat eszmecserére, társalgásra (tanórákra, szentbeszédre, figyelmeztetésekre, buzdításokra). Az elképzeltések ugyanis elvontak maradnak mindaddig, amíg az ember nem éli meg őket, nem érzi saját részének. Az elvont elképzeltések pedig lenyűgöző pillanatnyi látványosság lehet, de nem válik éltető erővé! Az elképzeltések, bármilyen magasztosak és bármilyen tökéletesen adja is elő valaki őket, nem fejtenek ki nevelő hatást, ha nem fogadjuk be őket életünk tapasztalatába. Ezért a nevelő kapcsolat a közös tapasztalat, a nevelő párbeszéd pedig nem más, mint közösen végzett gesztus.

Az egyik legáltalánosabb kifogás, amikor valaki faképnél akarja hagyni az elkötelezettséget kívánó találkozást, azt mondani, hogy undorodik attól, ahogyan azok a személyek viselkednek, akik annak idején felkeltették benne a hivatást.

Minél igazabb egy személy, annál jobban meg kell tudnia különböztetni a meghívás értékét a kifejezőmódtól vagy attól a helyzettől, amelyhez kötődik. Ha valaki felnőtté akar

válni, le kell számolnia az értelmetlen lázadásokkal az igazsággal szemben, csupán azért, mert aki közli azt, alkalmatlan módon adja tovább, vagy nem következetesen éli meg.

Kézzelfoghatóság

Amikor Szent Jeromos „leereszkedésről” beszélt irányunkban Isten részéről, arra akarta felhívni a figyelmünket, hogy Krisztus, hogy beszédbe elegyedhessen velünk, emberré lett, vagyis *hasonlóvá lett* hozzánk. Nem azt várta el tőlünk, hogy mi változzunk meg, hogy kevésbé bűnösök legyünk, hanem saját, kézzelfogható körülményeink között váltott meg bennünket. „Ő előbb szeretett minket” (1Jn 4,19) – mondja Szent János, és Istennek ez a szeretet-kezdeményezése ismétlődik a térben és az időben. „Senki sem jöhet hozzám, ha az Atya, aki küldött, nem vonzza. – Kérjétek hát az aratás urát, küldjön munkásokat az aratáshoz.” (Jn 6,44; Mt 9,38)

Meghívásunkban ezért nekünk is tekintettel kell lennünk a másik ember körülményeire.

Ez soha nem veheti el bátorságunkat, hiszen minden emberi valóság – a legkülönbözőbb fajtájú – képes az Igét befogadni.

Olyan könnyű elmenni a valóság mellett, hiszen nem minden úgy van, ahogyan szeretnénk, és ezért, ha közelebb akarunk kerülni hozzá, több energiába és fáradságba kerül. Könnyű az igazságot vádolni azzal, hogy nem felel meg álmainknak, folyton az áldozatot játszani vagy tehetetlennek kikiáltani magunkat a dolgokkal szemben!

Másrésről viszont a történelmi helyzet figyelemmel kísérése az egyetlen mód, hogy úgy tekintsünk valakire, mint amilyen valójában, és nem előlegezett elképzeléseink szerint. Hogy megértsük az egyes individuumokat, hasonlóvá kell lennünk hozzájuk, az ő szintjükre kell helyezkednünk.

Két dolog határozza meg mindnyájunk konkrét helyzetét:

– Pszichológiai beállítottságunk. Ezért annak, aki a meghívással előáll, a másik belső helyzetével szemben igen érzékenynek és nyitottnak kell lennie. Intelligencia-típusa, ismereteinek szintje, temperamentuma, akarata, egészségi állapota, a megélt események – mindez meghatározza egy lélek állapotát.

– A környezet. Ezért figyelemmel kell lenni afelé a környezet felé is, amely leginkább befolyásolja az adott pillanatban az illető személyt.

Meghívásunk nem szólhat közvetlenül a tudathoz: hogy elérjen az igazi énhez, át kell törnie egy bizonyos gondolkodásmódot, amely mintegy beburkolja azt. Ezt a burkot nagy részben a környezet építi.

E tény eredete maga az ember lelki felépítése, természete. Aktualitását az a tény adja, hogy a környezet a legmodernebb eszközökkel – propaganda, iskola, tévé – mindjobban hat a személyiségre. Azt képzelni, hogy ezt a befolyást kivédhetjük vagy semlegesíthetjük, hiábavaló dolog volna, ha nem ott érjük el a személyt, ahol leginkább befolyásolható, vagyis saját környezetében.

Bizonyos korig túlnyomó részben a környezetet a család jelenti. Később, amikor az a kor kezdődik, amelyet gyakran az embert nevelő környezettel szembeni ellenérzés jellemez, a fiatal teljesen nyitott minden új dologra.

A családi környezet iránti megbecsülés egy bizonyos időpillanatban az iskolai környezet felé fordul és ez sokszor nem tudatos. Itt kell a fiatalt elérnie a meghívásnak. Az iskolai környezeten nem az épület négy falát értjük, hanem mindazt, ami belőle születik (társaságok, időtöltések, olvasmányok, viselkedésmódok).

Jellemző manapság az iskolai környezetre, hogy a gyerekre zavaros egyvelegben szakadnak az eszmék, a tapasztalatok, a személyi hatások. Ez aztán a kapcsolatokban bizonytalan heterogenitást okoz, útvesztést és végül társtalanságot.

Hívásunknak nagyon oda kell figyelnie ezekre a tényezőkre.

Egyrészt tehát olyan nyitottságra van szükségünk, amely mindenre értőn tekint és értékeli, ami pozitív. Ezáltal az individuumnak könnyebb a megújulása a magába és a belénk vetett bizalom segítségével.

Másrészt, a keresztény meghívásnak teljes gondolkodásmódot kell továbbadnia, amely minden problémára képes választ adni, ami csak felmerül a diákban. Ezt a szilárd gondolkodásmódot úgy lehet létrehozni, hogy a személyt a *személyes tapasztalatra* neveljük, vagyis ahhoz szoktatjuk, hogy egyéni mércéjével mérjen meg mindent, amivel szembekerül.

Ez nem esetlegességet vagy individualisztikus véleményt jelent, hanem objektív mércét, amely független tőlünk olyan értelemben, hogy Valaki Másnak, a Teremtő és Megváltó Istennek akarata szerint való. De abban a mértékben, ahogyan valaki ezt megéli, ez az isteni mérce belsővé, személyessé válik. Krisztus azt ígérte a szamaritánus asszonynak, hogy az élő víz (vagyis az ő Élete, az ő kritériuma) annyira az asszony tulajdonává fog válni, hogy soha nem szorul majd rá, hogy máshonnan merítsen.

Összefoglalva. – A meghívás legvégső jellemzője, éppen mivel igaz, hogy *mindenre* válasz. Ennek a „mindennek” a legtágabb kiterjedése van meg a környezetünkben, még ha az esetleges is.

A személynek saját környezetében kell fellelnie a meghívást, és úgy kell tapasztalnia, hogy az az egyetlen válasz mindenre.

Teljes a dimenziókban

A „dimenziók” valamely emberi cselekedetnek a teljes valóságra való nyitottságának fokai. Ez teszi lehetővé, hogy egy emberi vállalkozás végső értelmét megragadjuk.

A dimenziók tehát egy gesztus legfontosabb módjait jelentik, éppen azokat, amelyek segítségével a gesztus értéke megmérhető, amelyek minden benne rejlő lehetőséget mozgásba hoznak.

A dimenziók szempontjából ugyanazt a gesztust igen különbözően lehet megélni. Eredeti lendülete fejlődhet minden szándékolt irányban vagy megtörhet egy bizonyos ponton, élhet lehetőségei közül csak néhányat, míg másokról lemond vagy megtagadja azokat. Ahhoz, hogy a gesztus teljes legyen, szükséges, hogy meglegyen benne *valamennyi alapvető dimenzió*: mindazok, amelyek hűen és pontosan rajzolják meg igazi arculatát.

Ha elhallgatnánk vagy elhanyagolnánk valamelyik dimenziót, amely pedig a gesztus természetéből és céljából fakad, olyan volna, mintha egy arcra maszkot húznánk: vagyis illúziókeltés, hacsak nem hazugság.

Egy gesztus dimenzióinak teljessége nem egyszerűen gazdagság vagy bővelkedés kérdése; élet-halál kérdés a gesztus szempontjából. A gesztus valamennyi dimenziójának, legalábbis implicit figyelembevétel nélkül nemcsak szegényes, hanem híjával van az igazságnak, ellenkezik önnön természetével, *igaztalan*.

A gesztus természetes dimenzióit szoros szálak kötik össze. Ezért minél intenzívebben éljük meg valamelyiket, annál készebbekké válunk a többi megélésére is.

A keresztény meghívás dimenziói a következők:

- kultúra,
- szerelem,
- katolicitás.

Kultúra

A kultúrának képesnek kell lennie rá, hogy az emberek számára megadja mindennek a magyarázatát. A valóban művelt ember az, aki elért odáig, hogy felfedezze a kapcsolatot, amely egyik dolgot a másikkal és a dolgokat általában összefűzi. A kultúra tehát nem lehet pusztán ismeretek birtoklása, hiszen több ezer ember tanulmányai során felhalmozott ismeret

sem elegendő ahhoz, hogy egy világos szót mondjunk, ha megkérdezik tőlünk, mi fűzi az embert a dolgokhoz, mi létének értelme.

Azért Ő, aki mindennek az eredete, minden dolog végső értelme, kinyilatkoztatta magát az embernek. „Az Ige testté lett” – azt jelenti, hogy az az Értelme, amely a világmindenséget megmenti az értelmetlenségtől, nem elvont elképzelés vagy mechanizmus, hanem személy: Jézus Krisztus. Az ő személye jelenti a világ végső magyarázatát. Ezért annak a számára, aki Jézus nélkül próbálja a világ értelmét kutatni, végül csupán az értelmetlenség marad.

A keresztény meghívás ezért kielégíti a valóság teljes megértése iránti igényt, amely után az egész emberi tudat vágyakozik. („Én vagyok az út, az *igazság* és az élet”; Jn 14,6.)

A kereszténységben, éppen a végső magyarázat és a valóságos személy azonossága miatt, a kultúra soha nem engedhet a kísértésnek, hogy elválassa az értelmet az emberi lét többi szférájától. Csak a kereszténység tartja szilárdan, hogy az „ember” és a „művelt” kifejezés egyenrangúak.

Ha Krisztus személye mindenkinek és mindennek értelmet ad, nincs semmi sem a világon és életünkben, ami magában élhetne, ami elkerülhetné, hogy öhozzá tartozzon. A keresztény kultúra igazi dimenzióját tehát az Ő személyének valósága jelenti és a mi életünk találkozása mindazzal, ami ebből következik.

A kultúra mindig is szorosan kötődött a műveltség fogalmához. A műveltség ugyanis a kultúra megjelenítése az emberi élet totalitásában. A keresztény kultúra megjelenése megnyitja a horizontot és bizonyos értelemben már meg is valósítja az új civilizációt.

Szeretet

A valóság első gesztusa a történelem folyamán egy közlés, amelyet Isten tett. Isten kinyilvánította Önmagát. Bizonyos értelemben megosztotta velünk a mi semminket: „örök szeretettel szerettelek” (Jer 31,3). A teremtés, a lét alapvető titka ezért eleve botránykő az öntelt értelem számára, amely mindent a maga matematikájával szeretne kimérni és szűkös evidenciáival kikövetkeztetni.

Isten azonban végtelenül elmélyítette közlésének e titokzatos gesztusát. Igéjének megtestesülésekor Isten önmagát nyilvánítja ki, személyes valóságában. Krisztus az a gesztus, amelyben Isten felfedi, szinte „összefoglalja” egész teremtő cselekvését.

És még ennél is több. Isten úgy akarta, hogy e gesztusa folytatódjék az egész történelem folyamán: az egyház a jelenlevő és elrejtőzött Krisztus; az egyház maga az Isten, aki folyamatosan kinyilvánítja magát nekünk (Emmánuel – velünk az Isten); az egyház Krisztus, aki megosztja velünk életünket „a világ végezetéig” (Mt 28,20).

Teremtés – megtestesülés – egyház: ezek együtt Isten kinyilatkoztatása, a Lété, amely a Szentháromság titkából következően maga az Élet mint Szeretet.

Természetes így, hogy a mi életünknek is, mely e Végtelen Életben részesedik, ezt a titokzatos módszert kell követnie, ha valóban fejlődni akarunk.

Íme tehát életünk fejlődésének egyszerű és egyenes útja, íme személyiségünk megvalósításának alapvető nevelő normája: átadni magunkat az embereknek, megosztani egymással az isteni és emberi valóságot úgy, ahogy megvilágosul előttünk; együtt élni, hogy éljünk. „Mester, mit tegyek, hogy eljussak az örök életre... Szeresd felebarátodat, mint saját magadat” (Lk 10,25).

Ez a szeretet: önmagam Istenre hagyása, amelyet – először Ő – nekem kínál, közvetlenül vagy emberi arcokban, hogy megtöltse semmim magányát. Így válik a szeretet létem paradoxonjává, amelyben a háromságos egy Isten létének titka tükröződik: hogy önmagam lehessen, át kell adnom magamat másoknak; hogy személyiségemnek legyen tartása, hagynom kell magamat elveszni mások valóságában; hogy élhessek, meg kell halnom. „Aki életét meg akarja menteni, elveszíti. Aki elveszíti értem életét, az megmenti” (Lk 9,24).

Claudel, a keresztény költő így beszél erről az „Angyali üdvözet”-ben: „Talán az az élet

célja, hogy éljünk? Nem az, hogy éljünk, hanem, hogy meghaljunk... és hogy örömmel adjuk oda azt, amink van. Ebben áll a kegyelem, a szabadság, az öröm, az örök ifjúság.”

Ezt a magasztos elvet kell felfedeznünk, megragadnunk, felfognunk és magunkévá tennünk.

Akkor vagyunk keresztények, ha ez *legalább mint alapelv, mint törekvés* szemünk előtt van.

Enélkül csinálhatunk rengeteg dolgot, de tetteink hatékonyságát nem keresztény mércével mérjük: lehet okos aszkézis vagy önfeláldozó, nagylelkű emberbaráti szolgálat – de nem viseli magán a keresztény gesztus sajátos arculatát.

Ha a korintusiakhoz írt levél 13. fejezetét olvassuk, zavarba ejtő meglepetést érzünk. Itt írja le Pál apostol, hogy meg is halhatunk másokért, de szeretet nincs bennünk, mit sem ér. Ha az ember egy elv érdekében áldozza fel magát, nem pedig Isten iránti ragaszkodásból; ha az ember mindenét odaadja, amije van – akár az életét is –, de önmagát nem adja igazából; ha mindent eldob anélkül, hogy elveszítene önmagát – mindez semmit sem ér.

Végül egy gyakorlati megjegyzés. Minthogy az emberi lét tökéletlen és minden valami olyannak az irányába hajtja, ami képes őt beteljesíteni, életét legmélyebben a hiány állandó állapota, a nyomorúság, a szükség jellemzi.

Ezért a másokkal való közösségvállalás a gyakorlatban az ebben a nyomorúságban való segítséget jelenti – odafigyelést, megértést és elvállalást. Ide tartoznak a szellemi, erkölcsi, kulturális és anyagi szükségletek. Minthogy az anyagi szükségletek a legszembeötlőbbek és a legkönnyebb ezeken segíteni, az ezekre való odafigyelés kiváló nevelőerő a mélyebb szeretetre, amely már a személy értékeit érinti (ezért dicséri a Szentírás az alamizsnát).

Katolicitás: missziós dimenzió

A Teremtés könyvének 12. fejezetében Ábrahámot Isten a határtalan térbe hívja: „Vonulj ki földedről... arra a földre, amelyet majd mutatok neked” (Ter 12,1). Egy kicsit később pedig: „Általad nyer áldást a föld minden nemzedéke” (Ter 12,3).

A végtelen tér és az egész emberiség: ezek a zsidó népnek tett nagy kinyilatkoztatás dimenziói.

Ugyanezzel az univerzális dimenzióval találkozunk, amikor Isten így szól Ádámhoz: „Sokasodjatok és töltsétek be az egész földet” (Ter 1,25). Az univerzalitás tehát a szabadon cselekvés feltétele.

Éppen a szabadság végtelen természeténél fogva minden korlátozást fojtogatónak élünk meg. Behatárolni közösségvállalásunkat ahhoz képest, ahogyan szabadságunk azt lehetővé teszi – önmagunk megtagadása: ez a bűn (vagyis „hiba”, „defektus”, aminek latin eredete csökkenésre, hiányra utal). Eszünkbe jut, amit az Úr mondott: „Aki vétkezik, önmagának mond ellent” (Jn 8,24.34).

Ha korlátoznánk ugyanis önátadásunk nyíltságát, olyan volna ez, mintha önnön mércénket erőltetnénk a lét törvényére, és felcserélnénk a szeretetet holmi számítgatással, a közösségvállalást az uralomra törekvéssel.

Valóban, Krisztus felhívásában ilyen kifejezéseket használ: a föld végső határai – a világ végezetéig (lásd Máté Evangéliumának végén).

Lelkünk szomjúságának természetesnek tűnik Szent Pál szava: „Minden a tiétek, amint ti Krisztuséi vagytok”.

Együtt kell élnünk mindenkivel, részt kell venni mindenkinek az életében, mindenkinek át kell adni magunkat. A szeretet határtalan, egyetemes (katolikus) törvény.

Ha ebben a törvényben nekiállnánk méricskélgni és határokat húzogatni, magát a törvényt csonkítanánk meg: ha határt szabunk neki, nem lehatároljuk, hanem letiporjuk.

El kell elmélnednünk azon, hogy a keresztény meghívás elsősorban a világ evangéliumi értelemben vett meghódítása: az Isten Országáa.

Átélni, mi ez az Ország, ehhez *missziós lelkület* szükséges. Az univerzumért, az egész emberiségért kell élnünk: „Az egyház egyetemes perspektívái ugyanazok, mint a keresztény ember életének normális irányvonalai” (XII. Piusz).

Minél jobban szeretjük ezt az egyetemes érzést, annál inkább képesek vagyunk *hűnek lenni a részletekben* (ima, tisztaság, kötelességek stb.). És akkor ezt a hűséget nem leszűkítésként és elnyomásként éli meg az ember, hanem akként, ami valójában: szabadságként.

Csak ezzel az eszménnyel teljesíthetjük a legnagyobb parancsokat és a legalázatosabb szolgálatokat.

Aki viszont e nélkül az eszmény nélkül él, lehet ragyogóan becsületes, gazdag az aszkézisben, sőt hősiess – de nem igaz keresztény.

Erre a dimenzióra legbensőségebben a liturgia nevel, amely minden kor és minden tudat közös szavait mondatja velünk; tágas, mint a világegyetem és állandó, mint a történelem.

Közösségi a megvalósításban

„Jaj a magányos embernek” – mondja a Biblia. A figyelmeztetés tökéletesen áll arra is, akinek a keresztény meghívást kell továbbadnia.

Bármilyen intelligens, bátor és tevékeny valamely erőfeszítés, amely a keresztény valóságot akarja felkínálni másoknak, ha individuális marad és lemond a közösséggel való rendszeres kapcsolatról, nem lehet biztonságos.

Rejthet magában önteltséget vagy hanyagságot s ezért, mint tanúságtétel, fiktív, hiszen ez a személy nem egyszerűen a keresztény valóságot kínálná másoknak, hanem saját behatárolt látásmódját, sajátos ízlését, ingatagságát vagy kényelmességét.

Az individualista magatartás kétségkívül csak *átmeneti* helyzetet hozna létre, hiszen az individuum hosszú távon nem képes eszményeit szolgálni. Túl gyenge ehhez belül, és túlzottan erős a „világ”, vagyis környezete, amellyel szembe kell szállnia.

Az isteni eszmények túlvilági volta a felénk törekvő emberben a kockázat, az irracionális félelem, a bizonytalanság érzését kelti, amit – lélektani okokból – csak akkor győzhet le a szabadság energiájával, ha egy közösségre támaszkodik.

A közösségi élet mintegy az a talaj, amelyből kinőve a szabadság érett gyümölcsöket hozhat.

Az individualista magatartás ellenkezően ugyanakkor azzal is, amit Krisztus kívánt meg tanítványaitól. Szent János Evangéliumának 17. fejezete a keresztény hithirdetés érvényes voltát – mint erről már elméltünk – követői egységének felfogható megmutatkozásához köti, vagyis a közösségnek mint olyannak hatékonyságához. Ez előtt ezeket a szavakat olvassuk: „Ha ketten, hárman összejönnek az én nevemben, Atyám meghallgatja őket, mert én ott leszek velük” (Mt 18,19–20) – vagyis Jézus a vallásos kapcsolat teljességét annak közösségi vetületétől teszi függővé.

Történelmileg sehol sincsenek keresztény kezdeményezések, hacsak nem közösségi igényből.

A közösség tényezői:

- a személyes csatlakozás,
- a funkciók sokfélesége,
- a tekintély,
- a látható egység.

Személyes csatlakozás

Minden dologgal kapcsolatban, amellyel Isten mindentudó és mindenható szeretete körülvesz, feladatunk az, hogy magunkévá tegyük. Ezen az úton fejlődik személyiségünk, ez az, amit „munkának” hívunk.

Hatványozottan érvényes ez az élő és szellemi lényekre. Arra vagyunk hivatva, hogy felfedezzük jelenlétüket, elfogadjuk személyüket, valóságunkban részt adjunk az övéknek – egyszóval, arra vagyunk hivatva, hogy „megosszuk” a saját létezésünket az övékével, hogy „együtt éljünk” velük. Ez az a „munka”, amely által teljes érettségre jut személyiségünk, ez az, amit „szeretnek” hívunk.

Valóban, az Úr akaratából más emberek között, hozzájuk közel találok magam. Élhetnék úgy, hogy a lehető legjobban elhúzódom előlük, vagy oly módon, hogy kihasználom őket a saját érdekemnek és tetszésemnek megfelelően, vagy nyílt szembenállással és averzióval velük szemben.

Mindezekben az esetekben a többiek jelenléte *szabadságotól idegen* körülmény, rajtam kívül eső tény – ily módon önkifejezésem gátja, olyasvalami, amitől függök, ami megköt, aminek nekiütökzöm.

A velük való együttélés szintén rajtam kívül álló dolog akkor, gyengébb vagy erősebb kényszer – s így a védekezés és a támadás furfangja támad csak belőle, az „igazságért” folytatott keserű harc.

Az együttélés ekkor társadalmi együttlét.

Ezzel szemben a világ Teremtője akaratának leginkább elkötelező oldala, hogy emberek vesznek körül és beléjük ütökzöm. Ezért kell *elfogadnom* ezeket az embereket.

Ha elfogadom őket, az enyéemmé válnak, részemmé, velem azonossá: „úgy szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”.

Pontosan így keletkezik a *közösség* – mint elfogadó kezdeményezés, mások jelenlétének fáradhatatlan és elkötelezett befogadása. Ez az Ő meglepő és titokzatos jele, csakúgy, mint ahogyan jel saját életemben a magam számára.

Az együttélés ekkor belső ügyemmé válik, bennem születik meg, olyan gesztus, amely engem fejez ki, ajándék részemről: *szeretetkapcsolat*.

A közösség tehát minden, csak nem gátja a személyiségemnek.

Az olyan eredendően függő lényben, mint az ember, *a szabadság mindig elfogadásként kezdődik*. Minél inkább képes valaki az elfogadásra, annál inkább lendül mozgásba.

Jézus a szőlőtő és a szőlővesszők hasonlatával beszélt erről: egyetlen élet, amely sok életet táplál. Alkalmazhatjuk a hasonlatot minden igazi közösségre, amelyben az az élet, amely mindenkit összetart, *az egyén szabadsága*, amely megnyílik és átadja magát másoknak.

Az emberi szabadság csak a *mindenkit* magába foglaló, „katolikus” közösségben kap kellő teret.

Semmi sem bizonyítja jobban, hogy a közösség megerősít személyes szabadságomban, mint az a tény, hogy akkor is létrejön, ha mások nem ismernek el, visszautasítanak. *Ha én akarom, elfogadom őket*, létrejön a velük való közösség, sőt még tudatosabb, még energikusabb, vagyis még igazabb lesz.

Ezért semmi sem jelzi jobban az emberi nagyságot, mint a *megbocsátás*: a szabadság a szeretetben képes megragadni azt is, aki gyűlölködik. Legádázabb ellenségem sem térhet ki szeretetem elől, így szabadságom megragadja és uralja őt sokkal mélyebben, mint ahogyan ő erőszakot követ el rajtam és legyőz.

„Bocsáss meg nekik, Atyám” (Lk 23,33): Krisztus mindenkitől elhagyatva egyetemes közösséget teremtett.

Egy lényeges megjegyzés. A közösségi lét tehát nem valami külsődleges megegyezés, kívülről jövő közvetítés. A közösségi lét *belső dimenzió, amely minden cselekedetet megelőz*.

Egy gesztus nem azáltal válik közösségivé, hogy közös *cél* érdekében végzik: a közösség lelkületéből kell *megszületnie*.

A funkciók sokfélesége

Az élet legmagasabb rendű jellemzője az egység. Minél magasabb rendű az élet, annál mélyebb, bensőségesebb az egysége.

Ugyanakkor, csodálatos és furcsa módon, az élet ezt az egységét jelentősen különböző, összetéveszthetetlen pályákon keresztül fejezi ki, s ezeket hívjuk *funkcióknak*.

Ily módon az állati lét a látás, emlékezés, emésztés stb. funkcióin keresztül zajlik. Biológiai szempontból a különböző funkciókban kifejezést nyerő egységes életet hívjuk „szervezetnek”. A lelki életben is beszélhetünk ennek analógiájára szervezetről.

A funkciók az élet egyes vonatkozásai, amelyeket valaki megvalósít. Minden funkció az élet szétválaszthatatlan egységét fordítja le tettekre.

Pontosan ezért, különbözőségünk nemhogy nem sérti az egységet, hanem megmutatja annak gazdag voltát.

Minél magasabb rendű ugyanis egy élet, annál differenciáltabb. Az amőbák esetében például a funkciók felosztása minimális, az emberi testben ez igen magasan szervezett. A lelki élet végtelen sok funkcióra bomlik, minden elképzelés valódi „funkció”.

Ez akkor válik érthetővé, ha arra gondolunk, hogy a „funkció” egy *lehetséges kapcsolat, amelyet egy meghatározott élet a többivel, a valóság többi részével létrehozhat.*

Ezért minél intenzívebb, hatalmasabb és nemesebb egy élet, annál inkább hoz létre, valósít meg kapcsolatokat, annál jobban megsokasítja funkcióit. Ez mutatja meg, hogy az a bizonyos élet hogyan képes beilleszkedni a valóságba, a világba.

Ugyanez igaz a közösség jelenségére is. A közösség is egy élet, olyan, mint egy valódi szervezet: olyannyira, hogy összetevőit gyakran *tagoknak* vagyis *funkcionális szerveknek* hívják.

A közösség személyekből áll, amelyek közül mindenkinek sajátos temperamentuma és sajátos képességei vannak. Egyesek bizonyos feladatok ellátására képesek, mások más feladatok ellátására. Így mindenki az egyetlen közösségi élet valódi funkciójává válik.

A közösségben a feladatok sokfélesége éppen az egyesekben eredetileg jelenlévő képességek különbözőségéből – vagyis a „hivatások” különbözőségéből fakad.

A személyek a *közösség és az azt körülvevő környezet közötti kapcsolathoz szükséges „szervek”*.

Pontosan ezen a kapcsolaton keresztül szilárdul meg és gazdagodik a közösség.

Az egyesek a közösségnek a világba illeszkedését szolgáló funkciók, s így ők adják meg a közösség számára a megvalósulás, a fejlődés, a megvalósulásban termékeny válás lehetőségét.

Egy közösség tehát annál élőbb, minél többféle feladat megoldására képesek a tagjai.

Ugyanakkor az is igaz, hogy a közösségi élet annál erősebb, minél *pontosabban és intenzívebben hierarchikus a feladatok, funkciók ellátása tekintetében.*

Ilyen feladatok mozgósítják azokat az erőket is, amelyek másként nem érvényesülnek, így viszont az egész számára lesznek hasznosak.

A feladatok különbözőségét elfogadni – saját korlátainkat figyelmes, derűs, őszinte szívvel felismerni, meglátni a másokban a magaménál nagyobb képességet – nagylelkűen együttműködni és elfogadni mindenkit, akinek funkciója van – ebben áll az egyes embert lelkesítő *közösségi szellem mércéje*.

Tekintély

A különböző feladatok között, amelyet a közösség tagjai ellátnak, van egy, amely jelentősebb a többinél. Ez nem más, mint összefogni a közösséget, kifejezni egészében, ihlető elve és valósága szerint: a közösség egységesítő funkciója.

Ez a tekintély feladata.

A tekintély tehát az egység kifejező jele, de főleg a közösség egész életéért felelős, azt megalapozó funkció. Három dologból tevődik össze:

1. arra ösztönözni az egyéni kezdeményezéseket, hogy közösséget alkossanak (a *meghívás, felszólítás funkciója*);
2. megrajzolni, megőrizni a közösség arculatát (a behatárolás funkciója);
3. fejleszteni a közösséget, egyre inkább beleágyazva a valóságba (nevelő funkció).

Természetesen a közösség vezetőjének annak kellene lennie, aki leginkább tudatában van a csoport célját képező eszményeknek, leginkább képes megélni és továbbadni azokat. Ilyen értelemben a tekintély, mielőtt joggá válik, *már tény – egy különleges közösségi szellem ténye*.

Ha már létrejött a tekintély, a közösség iránti szeretet azt követeli meg, hogy mindenki elismerje, *bárki is az*, aki megtestesíti.

A közösség egyik tagjának sem lehet meg a joga, hogy kiszabaduljon a tekintéllyel szembeni alárendeltségből azzal a kifogással, hogy az illető személyt nem tartja valóban alkalmasnak.

A tekintélyt csak az a törvény törölheti el, amely létrehozta. Például a demokráciában a tekintélyt megváltoztathatja a többség akarata, azok szerint a konvenciók szerint, amelyeket az illető állam alkotott.

Láttuk már, hogy a közösség *szabadságunk* megvalósítása. Éppen ezért, mivel a tekintély a közösséget képviseli, a tekintély elfogadása nemhogy korlátozna, hanem személyiségünk kifejezésének csúcsa.

Az önátadást, mások szeretetét leginkább az *engedelmesség* révén valósíthatjuk meg.

„Miért panaszkodunk annyit, amikor olyan egyszerű engedelmeskedni?” – kérdezi Anna Vercors az „Angyali üdvözet”-ben.

Itt tűnik elő a minden nevelő módszer végső, el nem hagyható dinamizmusa: a *követés* szabálya. Csak saját korlátjaink túllépésének konkrét gesztusában, a tekintély által megfogalmazott teljes értelemhez szenvedélyesen csatlakozva vagyunk képesek előrehaladni, személyiségünk beteljesedése irányában. A tekintély nélküli nevelő folyamat természeténél fogva képtelenség, hiszen egyedül hagyja azt, akit nevelni kell; egyedül, vagyis saját korlátai közt azért, hogy túllépjen saját korlátain. Egy ilyen nevelő folyamat gyakorlatilag is lehetetlen, hiszen képtelenség, hogy emberi mivoltunkat rajtunk kívül más ne vonzza. A keresztény közösség értékeli és felhasználja a tekintély követésének természetes nevelő elvét.

A tekintély elfogadása egészen más irányt mutathat az egyén elkötelezettségének, mint amit megél a közösségben.

Lehet egyszerűen csak úgy figyelembe venni a tekintélyt, mint rajtunk kívül eső tényezőt, amely gyakran megítélni és bírálni való. Ez passzív és el nem kötelezett magatartás.

Ezzel szemben *jelenvalóvá kell lennünk a tekintély számára*: följátni magunkat neki, tevőlegesen, az együttműködés fáradhatatlan párbeszédében, mint amilyen Krisztusé volt az Atyával.

Ha a közösség az én személyiségem, tágabb valóságában élénkebben és szabadabban – a tekintélyt szeretni kell, mint önmagunk legkifejezőbb részét.

A tekintélynek így értelmezett, tevőleges *elfogadása* a legtermékenyebb önátadás, a legigazibb szeretet.

Látható egység

Az élet törvénye a szeretet. Világos, hogy a mások létében való osztozás egyesít velük, *valódi egységet* hoz létre velük. Teljes egyetértése, az Atyának való tökéletes önátadása pecsétjéül a Fiú ezt az állítást mondta ki: „Én és az Atya egy vagyunk” (Jn 10,30).

Az *egység életképességet jelez*, csakúgy, ahogy a széthullás és szétszéledés a halál eseményei. Ezért Jézus végrendeletében emlékezteti tanítványait az egységre mint az igazi szeretet jelére. Így határozza meg az Isten és övéi közötti szeretetbeli élet fogalmát: „Te bennem és én bennük, hogy egységben legyenek” (Jn 17,23).

Ahogy a közösségvállalás sem igaz, ha nem eleve nyitott az egész mindenségre, úgy *nincs igaz egyetemesség-érzés sem, ha az nem az egység iránti szenvedélyből fakad.*

Minél kiterjedtebb lesz egy tevékenység, annál inkább elmélyül az egység iránti igény. Minél inkább megnyílik egy személy a világra, annál inkább öntudatra ébred, annál jobban összesűrűsödik benne a világ egységének tapasztalata.

Az „egyetemesség” és az „egy” tapasztalata megegyezik.

Az egységesítő értelem igény arra, hogy felfogjunk minden dolgot a maga totális viszonylatában. Ez az érett tudat jele, a műveltségé, a lángészé. Gondolkozzunk csak el rajta: egyedül az egység dimenziója mutatja meg az igazi szeretetet, az igazi egyetemesség jelenlétét.

Ebből születik meg Jacopone da Todi kiáltása:

„Szeretet, szeretet, kiált mind a világ,
szeretet, szeretet tart össze mindeneket” –

és innen származik a „Krisztus követése” tapasztalata is:

„ex uno Verbo omnia, et unum loquuntur omnia, et hoc est principium quod et loquitur in vobis”.

Ki kell azonban emelnünk, hogy a keresztény egység nem csupán szellemi és tudati egység. Nem igazi ez az egység, ha nem ölt *láthatóan kifejezést.*

Mivel az ember összetett (test és lélek), az való igazán természete szerint, ami megtapasztalható. Ez a katolikus egység igen kézzelfogható felfogása a protestánsok feltételezett benső egységével szemben.

A keresztény önátadás érett kifejezése az egység a látható, érzékelhető dolgokban is. Ezt fejezte ki haláltusájában Krisztus az Atyához intézett imájában, amikor azt mondta, hogy e látható és megtapasztalható egységben van társai lényeges tanúságtétele.

Az egység iránti szeretet, a látható és megtapasztalható egység iránti szeretet a kritériuma annak, hogy valaki jobban szereti-e az Eszményt, mint azt a részletet, amit ő meglát belőle – jobban, mint a közösségben elfoglalt helyzetét – jobban, mint önmagát.

Az embernek az egységért el kell fogadnia a halált is.

Határozott gesztus

Az első feltétel ahhoz, hogy mindenkit elérhessünk: a *tiszta* kezdeményezés mindenkivel szemben.

Illúzió volna, ha úgy akarnánk jelen lenni környezetünkben, hogy tompítjuk a javaslat életét. Ennek oka, hogy félünk a közgondolkodással való összeütközéstől, félünk, hogy az emberek nem értenek meg, megharagszanak, s végül magunkra maradunk.

Ilyen módon, sokszor gondosan kiagyalt fűzfákkal olyan álcázásokhoz és igazításokhoz jutunk, amelyek nagyon könnyen kompromisszumot jelentenek, és amelyektől később igen nehéz megszabadulni.

Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ez a „divatos gondolkodásmód” nemcsak rajtunk kívül létezik, hanem minket is átítat. Ennél fogva, ha bizonytalanul nézünk vele szembe, számunkra is romboló hatású lehet.

Hogy becsületesek legyünk, egyszer szembe kell néznünk a komoly problémákkal, nemcsak magunkban, hanem a többiekkel való párbeszédben is.

Ehhez kell a szembenálláshoz szükséges erő, amit Krisztus kért tőlünk, hogy beengedjen országába minket. „Aki megtagad engem az emberek előtt, én is megtagadom azt mennyei Atyám előtt” (Mt 10,32).

Erő, vagyis *bátorság* (latinul: *virtus*) kell tehát: alapjában véve ez az az erény, amivel Máté, Zakeus és Magdolna megvallották keresztény felfedezésüket abban a környezetben, ami körülvette őket.

Vagy, ha jobban tetszik, meg kell újítanunk István tanúságtételét a Nagytanács előtt: kihívni mindenkinek az ellenvéleményét azért, hogy Jézust kövessük.

Luigi Giussani

Luigi Giussani 1922-ben született a Milánó melletti Desióban. Kora ifjúságától papnak készült. Teológiai tanulmányait a venegonói Hittudományi Fakultáson végezte el. Ugyanitt tanított néhány éven keresztül, szakterülete ezekben az években az amerikai protestáns teológia és a hithez és az egyházhoz való csatlakozás racionális indokai voltak.

Az ötvenes években elhagyta a szemináriumi oktatást, és gimnáziumi hittanár lett. Ekkor született meg körülötte, tanítványainak egy csoportjából a *Comunione e Liberazione (CL)* mozgalom, amely ma Olaszországon kívül a világ mintegy negyven országában van jelen. A mozgalom tagjai javarészt elkötelezett katolikus világiak, akik fő feladatuknak Krisztus megjelenítését tekintik a munka, az egyetemek világában, a hétköznapi életben. Így veszik fel a küzdelmet a kereszténység tényét mind feleslegesebbnek feltüntető világgal. A CL mozgalom testvériségének tagjai számos olyan kulturális eseményt valósítottak meg, amely tanúságtétel értékű (például a minden év augusztusában Riminiben megrendezett „Találkozó a népek barátságáért”, amely százezreket vonz a tengerparti városba).

Giussani atya 1964 és 1990 között a Milánói Katolikus Egyetemen tanított. Számos tanulmány és könyv szerzője, például: *Az amerikai protestáns teológia áramlatai* (1969); *A keresztény tapasztalat útján* (1972); *Moralitás, emlékezés és vágyak* (1980); *Az ember arcát kutatva* (1984); *A vallásos érzék* (1987); *A kereszténység kihívásának eredete* (1988). Magyar nyelven ez az első nyomtatásban megjelenő kötete.